ION MINULESCU

ROȘU, GALBEN ȘI ALBASTRU

ION MINULESCU

ROȘU, GALBEN ȘI ALBASTRU

1924

Lui DUMNEZEU
care ne-a purtat de griji
Lui MIHAI VITEAZUL
care a încercat prima întregire a
neamului
și MIE ÎNSUMI
care am scris cele ce urmează
I. M.

Ah! Que le monde est grand à la clarté des lampes!...
Aux yeux du Souvenir que le monde est petit!
Charles Baudelaire

I - SOL, SOL, SOL, MI BEMOL... FA, FA, FA, RE!...

Arcușele se cabrară pe coarde ca o turmă de girafe sălbatice, prinse într-o plasă de sârmă ghimpată și spaima lor răsună ca niște lovituri surde în poarta îmblânzitorului de bestii umane și note muzicale. Albastru și multiplicat ca fumul pipelor pe sfârșite, ecoul abecedarului simfonic zbura din cutiuțele de lemn, drept în sus, ca sufletul sinucișilor cu dinamită. Odată ajunse în tavanul roș-pompeian al Ateneului, toate aceste fire imaginare se îndoiră ca niște undițe, la vederea cărora delfinii de aur își încovoiară spinarea și spaima lor se contopi cu spaima arcușelor din orchestră, care, de data asta, rămăseseră inerte ca gâturile unor girafe împăiate. Și se făcu tăcere... În sala Ateneului nu mai era nimeni. Dispăruse și orchestra și publicul. Un singur auditor mai rămăsese în fotoliul 49. Eram eu. Și peste mine, cupola edificiului cobora vertiginos ca un balon sferic, incendiat în spațiu de un trăsnet. Voiam să țip; dar cu un singur țipăt nu poți înlătura un pericol.

Voiam să fug, dar brațele fotoliului mă înlănțuiau ca o femeie stupidă și sentimentală. Undițele albastre prinseseră delfinii galbeni și gipsul decorativ trăgea după el toată această minusculă mare de flăcări. Spectacolul era grandios și deprimant. Cataclismul se mutase de data asta în spațiu și, afară de mine singur, în spațiu nu mai exista decât roșu, galben și albastru... . . . .

Mă deșteptă vocea proprietăresei care, în timpul visului, îmi bătuse în ușă, parodiind fără să vrea începutul Simfoniei a V-a.

Ah! Que le monde est grand à la clarté des lampes!...

Aux yeux du Souvenir que le monde est peut! Charles Baudelaire Era grăbită și speriată. Se întâmplase, oare, ceva neobișnuit?... De când se începuse războiul, obișnuința cotidiană se schimbase și ea după prescripțiile stării de asediu.

Sar jos din pat și mă uit la ceas. E ora două și jumătate, sau, după orarul oficial, paisprezece și jumătate. E ziuă, dar. În odaia mea însă e întuneric. Ferestrele sunt căptușite cu hârtie albastră, precauțiune inutilă contra Zepellinului care vizita Bucureștii numai noaptea.

Aprind lumina electrică și deschid ușa. Doamna Charlota Grümberg dă buzna și se repede să deschidă fereastra.

— Ce e? Ce s-a întâmplat?

— Ceva teribil.

— Ard Bucureștii?... L-au aprins bombele incendiare?

— Ai să vezi, ai să vezi... Poftim, privește... Și din cadrul ferestrei, mai agitată ca a șaptea nevastă a lui Barbă-Albastră, doamna Grümberg se aplecă spre stradă, lungindu-și gâtul în direcția pieței Sfântul Anton.

— Spune dacă ai mai văzut așa ceva... Mai mare rușinea !... O să râdă de noi ofițerii aliați...

Curios, mă apropii de ea, privesc în stradă și parcă nu-mi vine să cred ochilor. Revolta proprietăresei mele era, în parte, justificată.

Mai mulți gardiști și comisari de poliție asaltează magazinele de pe strada Carol, smulgând drapelele naționale pe care, nu știu de ce, negustorii le arboraseră peste tot, ca la 10 Mai. Întreaga stradă nu e decât o vastă agitație de roșu, galben și albastru. Celelalte culori aproape nu mai există. Se aud țipete și chiar înjurături. Din când în când, se sparge și câte un geam. Nedumerirea unora mărește revolta altora. Mulțimea anonimă începe să umple strada. Un tramvai cu cai s-a oprit în fața Poștei și nu mai poate înainta. Conductorul strigă și sună clopotul disperat. Ferestrele s-au deschis peste tot. În cadrul lor, capetele femeilor speriate se agită confuz, ca un cârd de gâște care te amenință de la distanță. Balcoanele sunt tixite. Toată lumea se întreabă cu privirea, cu gestul și cu vorba. Dar autoritățile polițienești, fie că nu vor să dea nici o lămurire, fie că nu cunosc nici ele cauza pentru care li s-a dat ordin să curețe orașul de tricolorul național. Nimeni nu știe de ce și pentru ce...

E de-ajuns să arunci însă o singură piatră în baltă, ca orăcăitul broaștelor să tacă pe dată...

Din Dealul Mitropoliei, primul dangăt de clopot se rostogolește peste oraș, greoi și resemnat ca un tren de marfă ce s-ar fi prăbușit într-o prăpastie. Urmează apoi altele și altele tot mai dese. Odată cu ele, țignalele gardiștilor săgetează somnolența văzduhului cu impertinența lor de femei isterice.

Pe măsură ce semnalele de alarmă măreau cacofonia acestui duet lugubru, strada Carol se golea tot mai grabnic de mulțimea curioșilor care o invadase câteva minute mai înainte. Gloata compactă se topea ca o pastilă de sublimat coroziv într-un lighean cu apă fiartă. Cât ai clipi din ochi, în stradă nu mai rămăsese nimeni. Cetățenii anonimi și reprezentanții forței publice intraseră parcă în pământ. Tramvaiul cu cai dispăruse și el. Balcoanele păreau acum niște colivii goale, iar ferestrele căptușite cu hârtie

albastră, pleoapele unor călugărițe în rugăciuni. Vitrinele magazinelor se îndoliară și ele sub carapacele obloanelor de tinichea și hârșâitul lor de fierăstrău însângeră parcă și mai mult rănile, nevindecate încă, ale orașului.

Cinci minute mai târziu, pe stradă nu mai rămăsese decât bucăți răzlețe de stofă tricoloră, sfâșiată din drapelul național: Roșu... Galben... și Albastru!...

Aeroplanele dușmane veneau să bombardeze iar Bucureștii...

* * *

Închid fereastra și, cu prestanța exagerată a unui erou de operetă, încerc să-mi liniștesc proprietăreasa care a început să tremure.

Relațiile dintre mine și doamna Charlota Grümberg sunt de așa natură că, în prima săptămână după ce m-am mutat la dânsa, i-am zis “coană Lotty”, iar după alte trei zile, “dragă Lotty”. Doamna Grümberg este o văduvă de treizeci și patru de ani, socotiți după vârsta domnișoarei Viki, singurul ei copil, care a împlinit cincisprezece ani, în ziua declarării războiului. Are părul galben auriu ca tărâțele de lemn, fața rumenă ca o turtă dulce spoită cu sirop de zahăr ars, ochii albaștri ca sticlele de apă gazoasă, nasul scurt și insinuant, cu nările vizibile ca două lanterne de automobil și buzele cărnoase, obraznice și răsfrânte ca ghizdurile unei fântâni. E înaltă, corpolentă, solidă și, totuși, admirabil proporționată. Brațele ei albe și generoase așteaptă parcă să te prindă ca un colac de salvare, într-un naufragiu pe mare, iar degetele argintii și roze par două legături de sparanghel pe taraba unui negustor de legume. Picioarele fine și delicate suportă cu grația unor socluri minuscule pulpele stilizate ca două coloane clasice, pe cornișa cărora frontonul șoldurilor elastice și nervoase completează arhitectura minunată a acestui templu feminin destinat cultului profan.

Lotty are, ca sălbaticii din Africa centrală, preferințe numai pentru lucrurile care i-au violentat atenția. Îi place cinematograful, caramelele de ciocolată, esența de roze și pantofii americani cu tocul drept și scurt, probabil o veche obsesie moștenită de la bărbatu-său, care era reprezentantul fabricilor “Walk Over”, “Hanan” și “Edwin Klapp”.

Pe mine mă iubește fiindcă seamăn (deși nu am în vine nici un strop de sânge semit) cu un văr al ei, pe care l-a iubit la nebunie când era fată mare. N-a putut să-l ia de bărbat însă, fiindcă văru-său era violoncelist și nu câștiga îndeajuns. Din cauza asta, Mauriciu Polak s-a sinucis chiar în ziua nunții ei cu Solomon Grümberg. Și bărbatu-său, care era bogat și iertător, a

reușit s-o vindece mai repede de cum și-ar fi închipuit de amintirea vie a primului ei amor defunct.

Când m-a văzut pe mine însă, a tresărit din nou, ca și cum s-ar fi găsit față în față cu mortul de acum șaptesprezece ani. Când am întrebat-o de prețul odăii, a închis ochii, s-a sprijinit de speteaza unui scaun și, cu vocea bemolată ca un tremolo de violoncel (bineînțeles), mi-a răspuns oftând:

— Cât vrei să-mi dai dumneata...

M-am mutat, fără să știu cât am să plătesc și, de trei ani, prețul odăii mele a variat după dispoziția sufletească a fiecăruia din noi.

Lotty e o femeie ideală. Eu o iubesc fiindcă e caldă și dulce ca o ceașcă de ciocolată cu frișcă.

* * *

Aeroplanele dușmane zburau acum pe deasupra casei noastre. Le auzeam mârâitul motoarelor, ca preludiul unui lătrat de câine. Bateriile noastre antiaeriene își întețeau bubuiturile. De la începutul războiului însă, nici un aeroplan dușman nu fusese doborât, nici unul nu fusese scos din luptă. Câte veneau, atâtea plecau. Era o distracție macabră, la care cei de sus nu luau parte decât ca spectatori inviolabili și aproape chiar invizibili. Blestemul celor de jos nu-i putea nici ajunge, nici emoționa. Și spectacolul acesta se repeta în fiecare zi, cu o precizie exasperantă, la aceeași oră, ca același număr de bombe aruncate asupra orașului și ca aceeași inutilă intervenție a obuzelor românești, fabricate în arsenalele apărării noastre naționale. Tragedia noastră cotidiană se banalizase într-atât, că publicul începuse, cu timpul, să ridă ca la o piesă de Caragiale.

Simt că Lotty e supărată pe mine. Eu nu mă știu vinovat cu nimic.

Dar mai știu că, de câte ori este supărată pe mine, Lotty are perfectă dreptate. Sunt un incorigibil. Iubirea femeilor îmi deviază acul busolei sufletești. La mine, steaua polară s-a mutat în emisferul austral.

Când e supărată, Lotty scrâșnește din dinți și își presează buzele ca niște Dardanele în miniatură. De data asta, arhipelagul nu-și mai amestecă apele cu Marea de Marmara.

— De ce ești supărată, Lotty?

— Și de ce n-aș fi?...

— Te plictisește războiul?

— Ce am eu cu războiul?...

— Ți-e frică de bombe ?

— Parcă frica te păzește de moarte!...

După câteva duzini de întrebări și răspunsuri în felul celor de mai sus, reușesc să aflu că azi-dimineață, pe când dormeam, m-a căutat o femeie acasă. Pentru prima oară, o femeie vine la mine acasă. De trei ani, singura femeie care intră în odaia mea e Lotty. Cu celelalte mă întâlnesc la cafenea, la redacție, la hotel, sau la ele acasă. Sunt curios să știu cine a fost.

— N-a spus cum o cheamă?

— A spus că știi tu cine este.

— Și cum era? Tânăra, bătrână?...

— Iaa!... o biată fetiță... o mucoasă!... A spus că este elevă la Conservator.

De la Conservator cunoșteam poate zece eleve, nu una singură.

Lotty, însă, nu-mi dă răgaz s-o ghicesc.

— Ea a spus... Dar cine poate ști dacă este așa?... Mie mi-a făcut o impresie foarte proastă. Așa eleve de conservator nu se găsesc decât pe la bariera Moșilor...

Mă jur că nu mi-am dat întâlnire acasă cu nici o femeie, că dintre elevele de la Conservator nu cunosc decât pe sora unui coleg de redacție, care, de altfel, este logodită cu un ofițer de pe frontul de nord și care, probabil, a și plecat din București în Moldova, ca să fie mai aproape de el.

Ne împăcăm după un anume protocol, pe care, de trei ani, îl respectă m cu sfințenie. Ce femeie delicioasă e Lotty!... Eu o iubesc fiindcă e caldă și dulce ca o chiflă rumenă, abia scoasă din cuptor!...

După ce s-a convins că fusesem străin de vizita elevei de Conservator, mi-a destăinuit mica ei răzbunare.

— Când mi-a spus: “Vreau să vorbesc cu domnul Mircea Băleanu”, mi-a râs în față...

— Și tu ce-ai făcut?

— Ce să fac?... Parcă puteam s-o bat!... I-am răspuns: “Nu mai stă aici, domnișoară dragă... S-a mutat de frica bombelor mai spre mahala...”

* * *

În momentul acela, sirenele fabricilor începură să sune mai răgușite ca olifantul lui Roland la Roncevaux. Aeroplanele dușmane își făcuseră obișnuita plimbare de după-amiază și plecaseră. Orașul începea să-și trăiască iar parodia vieții impusă de înaltele rațiuni de stat.

La ora patru trebuia să fiu la biroul cenzurii, unde guvernul adăpostise câțiva din intelectualii cei mai de seamă ai țarii. Intelectual însemna: scriitor, ziarist, artist plastic, muzicant, actor, profesor, avocat, doctor și, la

nevoie, chiar militar activ. Eu unul întruneam aproape toate titlurile și calitățile cerute unui bun cenzor — eram scriitor, ziarist, avocat și, pe deasupra, prieten bun cu ministrul Instrucțiunii Publice, șeful cenzurii. Biroul cenzurii ca și “Marele” sau diferitele alte Cartiere mai mici ale armatei, serveau de refugiu dezertorilor cu “bilet de voie”. Aici se găsea cea mai mare parte din animatorii războiului, din vremea neutralității. Era natural, deci, ca statul să se îngrijească de soarta acestor superbi vizionari, pe care aurul german nu-i putuse corupe.

Cei care propăvăduisem intrarea în acțiune pentru întregirea neamului, ne îndeletnicim acum cu cea mai calmă și stupidă dezagregare a propriei noastre ființe. Dezlipim plicurile și citim scrisorile ce nu ne sunt adresate nouă. Profanăm toate podoabele sanctuarelor sufletești: dragostea celor care se cheamă, curiozitatea celor care se caută, nerăbdarea celor care se așteaptă și nedumerirea celor care se chinuiesc. Fiecare din noi este un fel de bărbier al regelui Midas, care a descoperit niște noi urechi de măgar, necunoscute încă marelui public.

Nimeni nu-și poate însă potoli mâncărimea de limbă. Și trestiile vorbărețe cresc pestetot — pe străzi, prin cafenele, prin birouri, prin tramvaie și chiar pe front.

Mă simt obosit. N-am dormit toată noaptea. Am jucat pocher cu colegii de la cenzură. Până pe la miezul nopții eram în pierdere și nu puteam pleca. După miezul nopții eram în câștig și iar nu puteam pleca. Când se lumină de ziuă, am vrut să plec, dar nu mi-am găsit biletul de liberă circulație. De la pocher ne-am dus cu toții direct la birou. Nu știu ce-au făcut ceilalți. Eu însă, pe la ora zece, m-am făcut bolnav și-am venit acasă, să mă culc. Dacă nu mă deștepta Lotty, puteam dormi până seara. Aș fi pierdut însă spectacolul din stradă și poate că visul meu s-ar fi desfășurat în decorul altor culori decât cele naționale. În sală mă întâlnesc cu domnișoara Viki. Fata seamănă cu mama la păr, la ochi, la nas și la gură. Cu timpul, probabil că are să semene și la corp. De la tată-său n-a moștenit decât obrajii pistruiați și încăpățânarea omului de afaceri, de a nu renunța la nimic din ce și-a pus în gând.

Cu domnișoara Viki sunt în veșnică ceartă. Am prins-o de câteva ori uitându-se prin gura broaștei. Nu știu pe cine spionează — pe mine sau pe mamă-sa? Copiii au simțurile mult mai dezvoltate ca oamenii maturi. Bănuiește oare ceva, sau este o simplă deprindere de copil prostcrescut? Dacă ar avea mai mult decât cincisprezece ani, curiozitatea ei m-ar încânta

poate. Cum însă nu-i dau nici o atenție, mă simt oarecum jenat când trebuie să-i ascund prezența mamă-sei în odaia mea. Când îi aduc bomboane englezești, strâmbă din nas ca și cum i-aș da să mănânce chinină, iar mărțișorul pe care i l-am dat anul acesta, după ce a trecut luna martie și l-a legat la piciorul stâng, pe sub ciorap. Poate că domnișoara Viki este un copil precoce. Lotty, însă, crede că toate aceste mici extravaganțe sunt influența pensionului.

Dar pensioanele s-au închis odată cu declararea războiului și Viki își continuă acum studiile acasă, cu Lotty și cu mine.

Mi-aduc aminte de un principiu biologic: “Necesitatea creează organul”.

Dacă Lotty n-ar fi avut o fată, eu nu aș fi făcut niciodată pe profesorul de istorie și dacă Viki n-ar fi avut cincisprezece ani, profesorul n-ar mai fi fost, poate, chiriașul mamei sale.

— Bonjour, Viki.

— Bonjour, Mircea.

— Cum stăm cu istoria?

— Am ajuns la lupta de la Nicopole.

— Unde creștinii au fost bătuți de turci?

— Fiindcă Mircea Basarab și-a trădat aliații...

Răspunsul domnișoarei Viki mă plesnește ca un bulgăre de zăpadă drept în frunte. Nu cumva eleva începuse să știe mai multă istorie decât profesorul?...

O mângâi în treacăt și mă grăbesc să cobor în stradă. În poarta casei însă, mă așteaptă o noua surpriză. Agenții unui birou de pompe funebre țintuiesc tocmai o perdea de doliu pe echisonul căreia, citesc inițialele numelui meu: M. B. Nu-mi vine să-mi cred ochilor. Dacă la București poți avea într-o singură zi numai atâtea surprize, ce trebuie să fie oare pe front?...

Mă apropii timid de unul din ciocli și-l întreb:

— Cine a murit, vă rog?

— Un domn de aici, de sus... A fost omorât de bombe.

— Nu cumva știți cum îl cheamă ?

— Moritz Braunștein...

Răsuflu adânc și ușurat de cea mai stranie nedumerire ce avusesem până atunci în viață. Era locatarul de la etajul al III-lea, de care auzisem, cu o zi înainte, că fusese rănit de o bombă chiar în fața Poștei.

Pornesc grabnic pe Calea Victoriei spre Capșa. Până la ora patru aveam timp să culeg și ultimele noutăți de la marele cartier al sedentarilor.

Aici găsesc mobilizate toate forțele disponibile ale inutilității omenești. Majoritatea o formează ziariștii și pensionarii.

De ziariști nu se mai simte nevoie, fiindcă ziarele nu mai pot publica decât ce le îngăduie cenzura. Faptele sunt șablonate după chipul și asemănarea comunicatului oficial și al informațiilor dictate ne varietur.

Cât despre comentariile scrise cu apă de fleurs d'oranger, nu mai vorbesc. Ele întrec în banalitate și platitudine pe cel din urmă analfabet guvernamental.

Adevărații candidați la sinucidere însă sunt pensionarii. De când s-a declarat războiul, cea mai sinistră parodie de activitate o desfășoară octogenarii. Soluțiile lor sunt ca sentințele Curții de Casație. Păsuiții morții au devenit campionii vieții. În lipsa celor care trebuie să trăiască, fiecare din ei încearcă să se justifice pentru ce n-a murit încă. Într-un cerc mai zgomotos se discută întâmplarea din strada Carol.

Aflu în sfârșit și eu pentru ce negustorii arboraseră tricolorul național, pe care poliția românească avea să-l întâmpine, pentru prima oară poate, cu brutalitate, necuviință și amendă.

Unul din ajutorii de primar ai capitalei adusese la Palatul de Justiție vestea unei mari victorii românești pe Argeș. Știrea se împrăștiase ca fulgerul. Până să ajungă la centru însă, știrea trebuia să treacă, fatal, mai întâi pe străzile Carol, Șelari și Lipscani. Negustorii, în majoritate evrei, crezuseră că momentul e bine venit pentru o spontană manifestație de simpatie și lealitate față de țara în care nu trăiau încă cu titlul de cetățeni legali. Știrea, însă, era falsă. Imbecil sau extrem de distrat, ajutorul de primar mințise sau fusese mințit. Adevărul era altul. Armata noastră suferise o nouă înfrângere, grație neglijenței sau trădării unui general, care fusese chiar destituit și trimis în judecata Curții Marțiale. În primul moment, exuberanța patriotică a negustorilor din strada Carol fusese interpretată ca o manifestație de simpatie față de puterile centrale, spre care majoritatea sentimentelor evreiești oscilase pe față, tot timpul neutralității noastre. Când s-a aflat de isprava ajutorului de primar, era prea târziu. Simbolul patriei fusese terfelit de însăși puterea executivă a statului. În cafenea nu se discuta decât gafa poliției. Aceasta era, de altfel, singurul fapt la ordinea zilei. Noua noastră înfrângere nu mai impresiona pe nimeni. Opinia publică se

obișnuise să privească situația, cu resemnarea unui bolnav ce trebuie operat de apendicită.

Trădarea generalului produsese la început oarecare senzație.

Nedumerirea bucureșteanului însă nu trăiește decât ce que vivent les roses. Îndepărtata origine străină a trădătorului motiva îndeajuns gestul omului cu chipiu, de general român.

Cei câțiva care încearcă să însuflețească discuția, renunță copleșiți de indiferența celor mai mulți. La Capșa, respectul vârstei primează greutatea rațiunii. Fiecare din ei leagâ evenimentele prezente de amintirea unui pretins eroism personal. Închiși ermetic în borcanele de sticlă ale trecutului, s-au pomenit deodată cu etichetele șterse de frecătura anilor. Dulceața de cireșe amare se confundă cu pelteaua de gutui și magiunul de prune cu șerbetul de zahăr ars. Luați în total sau în parte, aspectul personalității lor rămâne același. Dinastia Ptolemeilor scrie pe bucățele de zahăr cubic istoria întregirii neamului românesc!...

La masa din fund, un căpitan în rezervă perorează:

— Pe vremea mea, când am trecut Dunărea, la șaptezeci și șapte.

De la o masă de alături însă îl înfundă un fost prefect în Basarabia:

— Când l-a văzut Vodă-Cuza așa dârz, i-a zis: Bravo, băiete!... Na trei galbeni, să te duci la Țarigrad și să... Și n-am mai auzit nimic. Am ieșit din cafenea cu un zâmbet pe buze și cu o piatră de moară pe suflet.

Târziu detot, sau poate mai curând decât m-aștept, mă vedeam și eu într-un fotoliu de bunic sau la o masă de cafenea, în mijlocul alor mei sau într-un azil de bătrâni, povestind, ca și ei, ce s-a întâmplat pe vremea când eram... Da! Când eram mobilizat la biroul cenzurii, aeroplanele dușmane bombardau Bucureștii de câte două ori pe zi. Tunurile noastre înghețaseră la Arhanghelsk, iar escadrilele aeriene se rătăciseră pe Volga. Aliații ne mângâiau cu biletele dulci trimise prin telegrafia fără fir, iar rușii cântau “Boje țaria hrani” și așteptau ordine să se bată și ei odată — cu nemții sau cu românii

— le era egal. Armata noastră plecase la război pregătită ca pentru o vânătoare de iepuri. Și ca nepoții de mai târziu să poată pricepe mai bine cum se bătuseră bunicii lor în prima fază a războiului pentru întregirea neamului, aveam să le citesc din poveștile conchistadorilor spanioli pasajul cuceririi Perului de către Francisco Pizarro.

Călăreți necunoscuți, îmbrăcați în fier, coborâră de pe stâncile Anzilor. Unul din ei purta stindardul Castiliei și Francisco Pizarro călărea în fruntea

lor. Incasul Atahualpa îi aștepta cu douăzeci de mii de peruvieni. Tovarășii lui Pizarro nu erau decât trei sute. Peruvienii însă nu mai văzuseră până atunci cai. Ei credeau că cele două animale — călărețul și calul — fac o singură ființă, un fel de zeitate nouă cu două capete. Și Atahualpa, care se considera el însuși un zeu, înaintă în litiera lui de aur, înconjurat de marii preoți, de fecioarele templului și de soldații goi, înarmați cu lăncii de lemn. Credea că, la vederea lui, ființele necunoscute vor fi orbite de măreția și strălucirea spectacolului și vor îngenunchea umilite în fața stăpânului suprem al munților de aur. Pizarro însă ridică spada, invocă pe sfântul Iacob și călăreții șarjară, în timp ce preoții cântau Exurge Domine.

Armata oamenilor goi fuse parte distrusă, parte pusă pe fugă, iar Atahualpa căzu prizonier. Ca să-și poată recăpăta libertatea, incasul învins dărui spaniolului învingător tot aurul său personal, apoi tot aurul supușilor săi și, în fine, tot aurul Anzilor Peruvieni. Dar aurul, ca și păcatul, este tot o născocire a diavolului. El întunecă mintea și pietrifică inima, exagerează nevoile vechi și creează pofte noi. Și când Atahualpa nu mai avu ce să-i dea, înduioșat de suferința prizonierului său, Pizarro îl dădu pe mâna Inchiziției...

* * *

Cupola Ateneului ce se prăbușise peste mine, în vis, devenea astfel simbolul realității nemărturisite. Bătăile în ușă, cu care Lotty parodiase fără să vrea începutul Simfoniei a V-a, răsunau, de data asta, mult mai puternic în ușa zăvorită de minciunile trecutului, a unui neam întreg.

Nu știu cine era, ce dorea, cât cerea și până când avea de gând să mai bată încă... Ecoul luptelor de pe front, însă, îmi asurzea urechile ca niște ciocănele de țambal, cu nume și sonorități diferite: sol, sol, sol, mi bemol... fa, fa, fa, re!...

II - SECRETELE ȘEFULUI DE CABINET

Toto Radian, unul din șefii de cabinet ai ministruluii de interne, îmi este prieten. De la el știu tot ce nu se poate afla la biroul cenzurii.

De când s-a declarat războiul, cei doi șefi de cabinet fac de noapte mare, cu rândul, chiar acasă la ministru. Telefonul zbârnâie toată noaptea și telegramele, cifrate de cele mai multe ori, reclamă rezolvări urgente și chiar imediate.

La noapte, știu că e rândul prietenului meu. Mă duc să-l văd.

Simt nevoia să stau de vorbă cu cineva, care mi-ar putea umple golul din suflet cu o știre nouă — bună sau rea; n-are importanță. Presimt că în jurul meu se pregătește ceva în ascuns. Știu bine că și eu, ca și alții, nu suntem decât un fragment din fresca decorativă a unui zid cuprins de igrasie. Aceeași soartă ne așteaptă pe toți. Fiecare, însă, trebuie s-o întâmpine cu prestigiul propriei lui personalități.

Când ai posibilitatea s-o bănuiești, te mângâi cu aparența unei dezrobiri conștiente. Evenimentele neașteptate însă pun stăpânire pe tine ca un pumnal ce te-a lovit în timpul somnului. Un roman tipărit complet într-un volum rămâne de multe ori cu filele de la mijloc netăiate. Un roman tipărit în fascicole însă se citește capitol cu capitol, filă cu filă, rând cu rând. Simt dar nevoia să-mi anticipez necunoscutul zilei de mâine, să-mi controlez bănuielile sufletului cu colaborarea ochilor și a urechilor și să mă apropii de omul cu care m-aș putea întregi.

Ministrul de Interne locuiește în strada Scaune. Drumul cel mai scurt este, dar, prin dosul Poștei, strada Stavropoleos, Banca Națională, Bursa, statuia lui Mihai Viteazul, Universitatea, statuia lui Ion Brătianu și strada Batiștei, până în strada Scaune.

Noaptea, orașul e sinistru. Nu sunt nici tramvaie, nici trăsuri.

Din gările de la periferie, fluieratul locomotivelor nu mai pătrunde ca altădată până în inima capitalei. Un tren fără fluierat de locomotivă e ca o pălărie de mușchetar fără penaj. Aproape nu se mai aude nici uruitul vagoanelor. Și cu toate acestea, noaptea circulația pe C.F.R. e mai intensă ca ziua.

Din când în când, un automobil cu farurile stinse trece pe lângă tine, ca o fantomă. In toată această înscenare de film senzațional nu se petrece însă nimic misterios, în automobil nu poate fi decât un reprezentant al autorităților militare sau civile. Statul a rechiziționat toate automobilele particulare.

Gardiștii stau lipiți de ziduri ca niște ex-voto-uri pe care Poliția capitalei i-a închinat sfinților Constantin și Elena, patronii Bucureștilor.

Lumini aprinse nu se văd pe nicăieri. Felinarele sunt vopsite cu negru, iar ferestrele caselor, oblojite cu jurnale sau hârtie colorată, par bolnave de brâncă. Pe unde scapă din casă întâmplător câte o șuviță de lumină în stradă, fereastra pare un ochi zbanghiu. Până și țigara aprinsă e ordin s-o ții ascunsă în podul palmei, ca pe o perlă nedezghiogată încă din stridia bolnavă.

Toto e singur. Afară de o servitoare și gardianul de la poartă, nu mai e nimeni în casă. Familia ministrului se mutase la moșie, în Moldova, chiar a doua zi după prima bombardare aeriană, iar ministrul plecase, misterios ca de obicei, în oraș, probabil ca să vegheze ca Sfânta Genevieva pe somnul agitat al bietei capitale, în schimb, lăsase numărul telefonului unde trebuia anunțat, în caz când ar fi fost nevoie de dânsul. Ciudat lucru însă, numărul acesta nu era trecut în cartea telefonică, deși domnișoara de la centrală te punea imediat în legătură cu el, oricând l-ai fi cerut, atât ziua cât și la orice oră târzie din noapte.

Sosisem la timp. Șeful de cabinet avea știri de o gravitate excepțională și, pe deasupra, mai avea nevoie și de serviciile mele.

— Bine c-ai venit, îmi strigă el, când mă văzu intrând pe ușă. Mă gândeam tocmai ce-am să fac toată noaptea singur și cu sufletul sfâșiat de atâtea emoții.

— Știri proaste?

— Dezastru!...

— Spune repede... Ce s-a mai întâmplat? În primul moment, Toto mă luase cu asalt. În clipa în care trebuia să înceapă însă destăinuirile, se opri brusc și mă privi cu spontaneitatea vorbitoare a unor lanterne electrice.

— Jură-mi că nimeni altul afară de tine...

— Am înțeles, ți-o jur...

— Dacă s-ar afla mâine la cafenea, e nenorocire... Să știi...

— Insiști degeaba… Doar m-am jurat. Afară de mine n-o să știe nici tata, chiar de-ar învia...

— Iată ce este... Și șeful de cabinet răsfiră pe birou câteva telegrame cifrate, pe sub rândurile cărora adăugase cuvintele corespunzătoare din dicționar.

— E una pe care n-am putut-o descifra bine. E vorba însă de mobilele și colecțiile de artă de la Palat... știi că Peleșul a fost ridicat și trimis la Iași...

— Crezi că nemții s-ar fi atins de ceva din castelul regelui Carol și al Carmen Sylvei?...

— Paza bună, trece primejdia rea. Acum se evacuează și cele două palate din București. Căderea capitalei e chestie de câteva zile numai.

Guvernul însă ascunde adevărul, ca să nu se producă panică. Ministerele au început să-și împacheteze arhivele. S-au și făcut liste de funcționarii care trebuie să meargă la Iași. Nu-i ducem pe toți, fiindcă n-avem unde să-i plasăm. Plevușca o să rămână aici, să lucreze sub ordinele unui girant al

fiecărui minister. Am ales tot unul și unul. Numai filo-boși. Mâine noapte, la ora zece, pleacă din gara Mogoșoaia primul tren cu familiile funcționarilor de la ministerul nostru... Dar să știi că toate lucrurile astea se fac în secret. E cuvânt de ordine...

Cine nu știe să-și păstreze gura, rămâne la București cu nemții. Îl întreb atunci, cu oarecare temere, ca și cum n-aș fi vrut să-mi calc cuvântul dat.

— Dar cu noi de la cenzură ce-aveți de gând să faceți?

— Probabil că n-o să vă evacuăm nici pe voi toți. Trebuie să ne restrângem pe cât putem. La Iași n-o să fie nevoie de atâția... De altfel, o să găsim și pe acolo, ca și pe aici, destui "învârtiți".

Revoltat de ce s-ar fi putut întâmpla, ridicai tonul.

— Să știi că eu nu rămân cu nemții nici mort. Mai bine cer să fiu trimis pe front!...

Toto mă privi speriat:

— Dar cine-ți vorbește de tine?... Tu mergi, cu siguranță, la Iași...

Urmezi guvernul, familia regală și drapelul țării... Cum o să rămâi la București cu nemții?... Tocmai tu, care i-ai înjurat o viață întreagă?...

Nu vezi că nu se poate?... Ești copil, să-ți închipui altfel!... Si-afară de asta, cum o să te lase ministrul tocmai pe tine la București?...

Deși extrem de banale, argumentele șefului de cabinet aveau aparența cauzelor câștigate. Și Toto continuă:

— Nu e, însă, vorba de tine ci de altcineva: trebuie să anunț numaidecât pe Jenny să-și facă bagajul imediat și să plece mâine noapte cu primul tren. Vreau să scap de o grijă și s-o știu la adăpost din vreme.

Doamna Jenny Vasilescu, nevasta unui colonel de pe front, era amanta prietenului meu, din ziua mobilizării, când îi fusese prezentată chiar de bărbatu-său, un văr al ministrului de interne. Și cum luna de miere, la amanți, se prelungește tot timpul cât durează și dragostea, era natural ca Toto să se gândească, înainte de toate, la Jenny.

— Fă-mi, te rog, un serviciu, dragă Mircea, îmi zise el cu oarecare reticență în voce. Începusem parcă să ghicesc. Ridicai din umeri și cu aceeași lipsă de entuziasm, răspunsei:

— Dacă e posibil; cu plăcere... Te mai îndoiești?

— Iată ce vreau să-ți cer. Tu poți circula noaptea. Ai bilet de voie.

Nu?...

Dădui din cap în chip afirmativ.

— Vreau s-o anunț pe Jenny chiar în noaptea asta. Când trebuie să plece la drum, femeile nu sunt niciodată gata la ora fixată. Mi-e teamă că n-are să aibă destul timp să-și facă bagajul. Mâine, când am s-o pot vedea eu, o să fie prea târziu. Nu vreau să-i telefonez, fiindcă mi-e teamă să nu ne-asculte cineva pe fir... Fii drăguț și dă tu o fugă până în strada Nisipari... E abia zece și jumătate... Nu cred să se fi culcat... Uite, o anunț eu la telefon că vii. Comunică-i ce-ți spusei. Țin absolut să plece cu primul tren de mâine noapte, de ăsta, cel puțin, sunt sigur că pleacă. Celelalte însă... Dumnezeu știe!...

Ghicisem exact. Îmi venea să zâmbesc și să-i scuip în frunte fraza lui Moliere: “Tu l’as voulu Georges Dandin!” Îmi păstrai însă calmul și demnitatea omului hotărât să ducă sacrificiul până la capăt.

— S-a făcut... N-ai nici o grijă. Într-un sfert de ceas, sunt acolo.

Telefonează-i numai, să știe că vin.

Toto îmi strânse mâna cu căldură și, grăbit, porni cu mine spre ușă. În clipa însă când să ne despărțim, mă scutură de mâneca hainei.

— Apropo... Uitasem să-ti spun...

— Altă nenorocire?

— Da și nu... Cum vrei s-o iei.... Mi-ai dat însă cuvântul de onoare că lucrurile astea rămân între noi...

— Iar te-ndoiești de mine? Doar ți-am jurat !..

— Știi că Laurențiu Blebea e spion german?

— Nu se poate!

— Ba se prea poate. Am raportul detailat de la Siguranța Generală.

Persoana din dosarul Günther trecută cu o sută de mii de lei, sub inițialele L. și B., este nenea Laurențiu al nostru!...

— Extraordinar!...

— Ba ceva și mai extraordinar e că a și dispărut... Nu știai?... Se crede că s-a strecurat printre rândurile dușmanului.

La surpriza asta nu mă așteptam pentru nimic în lume. Bănuiam, bunăoară, că Bucureștii au să fie ocupați de nemți. Dar că Blebea ar fi putut fi spion... trădător de patrie!... A, nu... asta niciodată! NouRoș u, galben și albastru 25 tatea asta nu-și putea găsi loc în capul meu, după cum trupele noastre nu-și puteau găsi încă punctul de rezistență pe front.

Laurențiu Blebea era prietenul nostru. Transilvănean de origine, dar venit în regat de copil mic, Blebea ne cunoscuse în clasa a V-a, la Liceul Lazăr, după ce sfârșise gimnaziul din Târgoviște. De atunci încolo, mersese

cu noi mână în mână, din liceu în universitate și, după licență, în barou, în gazetărie și în vârtejul manifestațiilor politice cu caracter național, care marcase personalitatea vieții noastre de toate zilele, din ultimii ani. În timpul neutralității, Blebea fusese unul din cei mai dinamici animatori ai maselor populare, ori de câte ori venea vorba de înfăptuirea idealului național. Visul lui Mihai Viteazul era visul lui de toate zilele... În “Garda demnității naționale”, Laurențiu Blebea era penajul alb al regelui Henric al IV-lea în lupta de la Ivry.

La declararea războiului, ceruse să fie angajat ca voluntar și trimis pe front cu prima companie de vânători ce avea să dea ochii cu dușmanul.

Prietenii și admiratorii lui, însă, îl puseseră la adăpost. Un Laurențiu Blebea nu trebuia să moară în mod stupid, de glonțul rătăcit al vreunui honved. La biroul cenzurii putea fi mai de folos atât fraților de sub jugul maghiar, cât și cercurilor diriguitoare din România liberă.

Blebea vorbea curent șase limbi și scria cu ușurința rândunicii care încondeiază luciul apelor calme, cu hieroglifele zborului ei fantezist...

Iată, dar, cu adevărat un secret, pe care trebuia să-l păstrez numai pentru mine, chiar dacă nu mi-aș fi dat cuvântul.

* * *

În stradă, același întuneric, aceeași liniște, aceeași lipsa de viață, aceeași nedumerire repetată veșnic: Unde-or fi oare Bucureștii?...

Deocamdată, Bucureștii mei sunt în strada Nisipari! Grăbesc pașii, fără să știu de ce. Ba da... Acum știu... Dacă gonesc nebunește, înseamnă că cineva încearcă să mă ajungă din urmă. Pe mine, instinctul nu mă înșeală niciodată. Eu percep realitatea în dublu exemplar. Prima ediție nu se pune în vânzare niciodată. E o ediție de lux, tipărită pentru amatori numai. Publicul se mulțumește cu edițiile obișnuite, pe care le poate cumpăra în orice librărie. Și Toto, în momentul acesta, citește și el, ca și mine, ultima noutate din vitrina realității; citim împreună, dar citim pe ediții diferite. Ochii lui mă urmăresc parcă prin întuneric, mă ajung și mă ard în spate, ca răsuflarea fierbinte a zmeului din basmele populare. Am ajuns, însă, la timp. Ușa mi s-a deschis și lumina din casă m-a înghițit lacomă, parcă de bucuria unei așteptări sigure. Apoi, în urma mea s-a făcut iar întuneric, iar liniște, iar absență totală și din mlaștina nedumeririi mute a crescut deodată o pădure întreagă de arbori lungi și încovoiați ca niște semne de întrebare.

Doamna Jenny Vasilescu mă întâmpină îmbrăcată într-un chimono japonez de mătase neagră, căptușit cu mătase verde și presărat de ibiși

brodați cu tot felul de culori: aripile cu fir de argint, ciocurile cu fir de aur, ghearele cu fir de mătase purpură și ochii cu fir de mătase roză.

Amanta prietenului meu oscilează între patruzeci și patruzeci și cinci de ani.

Din părul ei negru, câteva șuvițe albe șerpuiesc lipsite de orice disciplină, ca și râurile dintr-un atlas geografic. În lumina globului electric ascuns de un abajur violet, ochii ei negri capătă o ușoară nuanță de scrobeală albastră și privirile ei severe mi se lipesc parcă pe frunte, pe obraji și pe guler, ca niște mărci poștale pe un plic cu adresa indescifrabilă. Are nasul fin, lung, ascuțit și alb ca lama unui cuțit de argint, gata să-i taie în două buzele subțiri, uscate și rumene ca un cataif bine prăjit. E înaltă ca un obelisc și impunătoare ca o piramidă. Vocea ei gâlgâie ca un clarinet și mișcările corpului o îndoaie ca pe o floare a soarelui în asfințit. Nu știu dacă e din cauza vârstei, a fizicului sau a sufletului pe care nu i-l cunosc încă; dar personalitatea ființei sale are ceva asemănător cu clipa în care ziua se îngână cu noaptea.

Amanta prietenului meu mă primește în camera de culcare. Fotografia colonelului (în mărime naturală) mă privește nedumerită din cadrul ei auriu de deasupra patului — probabil fiindcă nu mă cunoaște încă. În noaptea aceea, mă vede intrând pentru prima oară în odaia de culcare a nevestei sale.

Patul larg, pentru două persoane, păstrează, pe una din laturi, forma corpului ce-i mototolise cuvertura verde cu trandafiri roșii. Perna corespunzătoare e scofâlcită ca un crater de vulcan. Pe măsuța de noapte, globul electric luminează eticheta unui tub de sticlă cu pastile de “Adalină” și titlul unui roman francez: Nôtre Dame de Voluptés sans nombre. Într-un colț al odăii, lavoarul își deschide brațele să cuprindă parcă mai bine garnitura de porțelan alb cu floricele albastre și mai ales generozitatea ligheanului în pântecele căruia așteaptă nerăbdător ibricul cu apă. Pe etajera de marmură neagră se înșiră, ca figurile de șah, tot felul de sticle cu parfum, apă de colonie, apă de gură, tubul cu pastă, peria de dinți, săpunul și borcănelul cu “Crême Simon” iar sub etajeră, umilită ca o elevă pedepsită să stea în genunchi, oftează o mașină cu spirt pentru încălzit apa. Alături, pe scânduri, bideul pudic își ascunde grația concavă sub un prosop special. Tipicul “Salve”, cusut cu arnici roșu, pare o inscripție funebră pe minusculul mormânt al condamnaților la moarte prin anticipație. Celelalte

prosoape atârnă, întocmite curat și neîntrebuințate încă, pe spinarea unui suport de aluminiu.

Doamna Jenny colonel Vasilescu nu cunoaște încă scopul vizitei mele neașteptate. În primul moment pare jenată. În jena ei însă, ghicesc mai repede o atitudine calculată. E jena demnității suverane pe care ar afecta-o, bunăoară, fata “boierului”, surprinsă stând de vorbă în fundul grădinii cu băiatul primarului din sat.

Amanta lui Toto simte nevoia să se explice, să se scuze chiar.

— Mă iertați că vă primesc aici, dar celelalte odăi sunt așa de reci, așa de pustii... De când s-a început războiul, nu-mi mai vine nimeni în casă...

Cunoșteam formula. De când s-a început războiul, faptele curente ca și problemele excepționale se explică și se rezolvă cu aceeași formulă tipică: “de când s-a început războiul”...

Până mai ieri, toată lumea știa de ce trebuie să înceapă odată și la noi războiul. De când îi purtăm în spinare însă greutatea nebănuită, toată lumea se întreabă: “De ce-o fi început războiul?” A început fiindcă trebuia să înceapă; dar de ce trebuia să înceapă nimeni parcă nu-și mai poate aduce aminte.

Ca și mulți alții, l-am propăvăduit și eu, fără să-l fi dorit, l-am salutat, fără să-l aplaud și l-am judecat, fără să-l condamn. Știam că războiul este însăși imaginea vieții, că el nu este același pentru toată lumea și că efortul colectiv al sufletului omenesc n-are să-i poată unifica, niciodată, nici aspectul, nici mecanismul, nici rațiunea.

Războiul este un obiect de artă, deopotrivă de inutil și prețios. Un lucru este cu atât mai scump, cu cât este mai rar. Colecționarii de lucruri scumpe sunt tot atât de rari ca și darul special de a nu vedea la fel ca toată lumea. Când, însă, oamenii aceștia rari își expun colecțiile curiozității publice, mulțimea comună cască gura și sufletul fiecărui anonim simte nevoia să se înfrățească cu al celui care poartă cu adevărat un nume.

Războaiele sunt ca muzeele naționale în care nu știi de către cine și de unde au fost adunate atâtea podoabe. Unele au fost dăruite, altele cumpărate, altele furate. Dar, toate launloc, formează blocul compact al prețiozității unui popor pe care indivizii răzleți nu au putut-o pune niciodată în valoare. Deoparte și de alta, există și morți, și răniți, și scăpați teferi. Există, dar, exact imaginea podoabelor dăruite, cumpărate sau furate. Dar pe deasupra acestor nomenclaturi personale, ca și în viața de toate zilele, există învingători și învinși...

De aici încolo însă încep să-mi declin competența de colecționar pentru muzeul național. Rămân la colecția mea personală, în care cel puțin, știu că nu păstrez nici un lucru cumpărat. E drept că pe ici, pe colo, am furat și eu câte ceva. Majoritatea, însă, mi-a fost dăruită cu trupul și cu sufletul.

Nu știu dacă din războiul acesta vom ieși învingători sau învinși.

Soarta poporului român nu stă în mâinile mele. Dar, în noaptea aceasta, eu trebuie să fiu învingător!... Unde?... Acolo unde am fost sortit să mă găsesc. Războiul planează pretutindeni. Frontul nu este decât un simplu meridian militar, pe care fantezia Belonei nu l-a fixat încă definitiv nicăieri. El poate fi schimbat după împrejurări și, la nevoie, poate trece chiar prin inima Bucureștilor...

De când s-a început războiul, toate vechile orânduiri s-au schimbat și doamna Jenny colonel Vasilescu nu mai primește vizite decât în odaia de culcare. Îi explic scopul vizitei mele. Caut fraze cât mai lungi, cât mai obscure, cât mai alambicate. Aproape nu mă mai pot înțelege eu singur.

Amanta prietenului meu, însă, m-a înțeles. Ea nu găsește nici un inconvenient să plece la Iași chiar în noaptea următoare. Apropierea ei de frontul urmatei a IV-a, unde luptă bărbatu-sau, o mângâie de apropiata cădere a Bucureștilor ...

Ceea ce mi se pare ciudat însă, e complotul nostru tacit contra lui Toto. Nu-i pronunțăm numele nici eu, nici ea. Eu nu vreau să insist asupra unui nume echivalent cu o indiscreție. Ea, probabil, nu vrea să-mi spuie mai mult decât îmi spusese Toto. Programul de a doua zi fusese hotărât parcă de mine. Eu o preveneam de pericol, eu o trimiteam la Iași, ei îi rezervam locul într-un vagon oficial, eu veneam cu automobilul să-i iau bagajele de acasă, eu o duceam la Mogoșoaia și așa mai departe, eu, eu, și numai eu...

Nu știu ce se petrece în sufletul ei. De altfel, sufletul femeii nu trebuie niciodată scos din carapacea lui de broască țestoasă. Trebuie să fie un lucru hidos, și ea, ca și mine, simțim poate, în momentul acela, prezența în odaie a persoanei absente, la care ne gândim amândoi, fără să-i pronunțăm însă numele... Dar care poate fi vina luptătorilor din primele rânduri?... Atât mai rău pentru cei din dosul frontului.

Meridianul militar se schimbă cu o repeziciune vertiginoasă și frontul celor două armate trece acum chiar prin strada Nisipari. . . . .

Un fluierat prelung, ca un miorlăit de cotoi indecent, insultă majestatea funebră a capitalei. Amanta prietenului meu tresare și mâinile ei reci se

întâlnesc, fără voie, cu mâinile mele calde.

— Ascultă!... Iar vine...

Fluierăturile se înmulțesc, în timp ce clopotele de la Mitropolie se târâse, obosite parcă, să ajungă la periferia orașului.

Stingem lumina și ridicăm transperantul. Proiectoarele electrice își plimbă pe cer fâșiile de lumină ca niște tulumbe de apă ce stropesc o grădină din O mie și una de nopți. Tunurile au început să bubuie și ele și zgomotul ăsta de infern se concentrează parcă deasupra casei în care ne aflăm noi.

Vreau să ies în stradă, dar două brațe moi și reci ca pielea de șarpe mă încolăcesc în pragul ușii. Nu-mi dau seama dacă groaza de moarte e mai puternică decât pofta de carne...

Elicele Zepellinului se aud acum bătând aerul, ca o morișcă de șindrilă spânzurată de băiatul popii în vârful bradului din poarta bisericii.

Din când în când, proiectoarele electrice îl prind ca într-un clește de foc. Șrapnelele noastre însă se sparg prea jos. Și Zepellinul se apropie nesupărat, ca o havană aprinsă din vârful căreia o mână invizibilă i-ar scutura scrumul fierbinte pe noi.

Amanta prietenului meu tremură în brațele mele și parcă îngână o rugăciune. Era și timpul!... Zepellinul a ajuns exact deasupra casei noastre, luminat ca un pridvor de mănăstire, în jurul căreia o maică tânără bate toaca de polunoșniță.

Femeia din brațele mele se topește ca un iceberg în drum spre ecuator. Îi caut buzele și-i sorb cu brutalitate răsuflarea scurtă și agitată, încerc să-i vorbesc, dar ea nu-mi răspunde. Elocvența tăcerii începe să-mi furnice trupul. Mă apropii cu ea de pat și mă împiedic de pisica ascunsă, până atunci, nu știu unde. Alarma ei stridentă, ca o muzicuță de tinichea, ne trezește brusc din catalepsia momentului suprem de groază și poftă reciprocă... Un urlet grozav coboară atunci din văzduh ca o Niagară apocaliptică și o explozie formidabilă ne clatină pereții, ne sparge toate geamurile, și ne azvârle pe amândoi în pat — unul în brațele altuia...

Câteva clipe după aceea, corpurile noastre nu fac decât una și aceeași ciozvârtă de carne inutilă, intrată în putrefacție... . . . .

Acum e liniște iar.

Bomba Zepellinului a dărâmat fațada casei vecine. Peste drum, locuiește atașatul militar al Rusiei.

Pericolul a trecut. De acum înainte, nu mai are de ce să se teamă.

Mâine noapte, pe vremea asta va fi în drum spre Iași. Zepellinul și aeroplanele dușmane nu vin decât până la București.

Ne șoptim lucruri fără importanță. Ne vorbim mai mult cu gesturile.

Aproape nu mai avem nimic să ne spunem. Epilogul unei victorii câștigate cu consimțământul adversarului e totdeauna penibil.

Spre ziuă, nevasta colonelului mă întreabă:

— Spune-mi drept... De ce-ai venit azi-noapte la mine?

— Nu ți-am spus? Fiindcă m-a trimis Toto...

— Și altceva?...

— Altceva, nimic,

— N-ai venit cu nici un gând ascuns?

— Păi, dacă nici nu te cunoșteam!...

Femeia din brațele mele tresare jignită:

— Să știi ca nu-mi placi. Prea ești sălbatic...

La rândul meu, oftez plictisit și răspund cu o voce de flașnetă de panoramă:

— Parcă mai știu și eu cum trebuie să fiu!... De când s-a început războiul!... În noaptea aceea, aflasem toate secretele șefului de cabinet al ministrului de interne. Dar singurul meu secret din noaptea aceea, prietenul meu n-avea să-l afle niciodată.

III - CONVERTIREA DOAMNEI GRÜMBERG

E o dimineață de sfârșit de toamnă, cu soare — soare mult și lacom ca pentru o despărțire mai lungă. În văzduh, parcă se fac pregătiri de plecare la fel cu cele din București... Încă o noapte pierdută. N-am dormit aproape deloc. Încep să cred că o partidă de pocher e mai puțin obositoare ca o femeie. Parcă aș fi beat. Picioarele mi se îndoaie ca niște macaroane opărite și ochii împăienjeniți încep să vadă toate firmele magazinelor, scrise în limba germană.

Sosesc la birou cel dintâi și mă postez la ușa pe care servitorii au lipit o filă de registru, pe care s-a scris cu cerneală violetă: “Șeful cenzurii”. Șeful însă a sosit înaintea mea. Mă anunț și intru imediat.

Ministrul e tânăr, nervos și distrat. Vorbește citind și te ascultă fredonând.

După ce-ai sfârșit ce-ai avut de spus, te întreabă de ce-ai venit.

Tu începi să repeți și dacă, întâmplător, repetirea conține două sau mai multe fraze, ultimele sunt totdeauna sacrificate. Ministrul n-are timp să asculte decât pe cea dintâi. De când s-a început războiul, timpul se socotește dublu, iar la biroul cenzurii, chiar triplu. Noroc însă că prietenia noastră fură câte ceva și de la unul și de la altul. De la el, o clipă mai mult de atenție; de la mine, un accent mai mult de îndră zneală.

— Am venit, Excelență, să vă întreb, pe noi când ne evacuați?

— Care voi?

— Noi, de la cenzură... Funcționarii ministerelor au primit ordin să plece la Iași.

Ministrul și-a ridicat ochii din telegramele cifrate și mă privește nervos.

— De unde știi lucrul acesta?

— La noapte pleacă din gara Mogoșoaia primul tren pentru Moldova.

— Foarte bine... Să plece sănătos.

— Și noi?

— Voi o să plecați când o să fie nevoie... Am eu grijă.

Apoi, distrat, continuă într-o altă ordine de idei.

— Ce-a fost azi-noapte în strada Nisipari? Tresar și răspunsul meu repetă întrebarea lui.

— A fost ceva în strada Nisipari? Nu știu nimic.

— Cum se poate? N-ai aflat încă? Era să-l curețe pe Tatarinoff.

— A, da, da... știu... Credeam însă că s-a întâmplat altceva mai interesant...

Adevărul e ca în strada Nisipari se întâmplase ceva și mai interesant decât bombardamentul de azi-noapte. Pe la cenzură însă, trec numai faptele care ar putea fi date publicității.

Prind ocazia să-i spun ce-aveam de spus.

— Excelență dragă, să nu vă supărați, dar eu am să vă părăsesc...

Nu speram, obosit cum eram, să repurtez două victorii consecutive.

Pentru a doua oară, ministrul își ridică ochii din telegramele cifrate și mă plesnește drept în frunte cu o frază umflată ca o minge de fotbal.

— Ce? Ești nebun?... Unde vrei să te duci?

— A !... Nu vă fie teamă, că nu mă duc pe front... Vreau să plec însă din București. Vă rog să mă detașați la biroul cenzurii din Iași.

Mâine, poimâine, tot o să veniți și dumneavoastră. Lăsați-mă să plec măcar eu înainte... Mă duc să-mi fac detașarea și vin cu ea să mi-o semnați...

Ministrul își vâră iar nasul în telegramele cifrate și, pe aria “șapte gâște potcovite”, fredonează mormăind:

— Bine, bine... Du-te, du-te...

* * *

La ora zece și jumătate eram posesorul tuturor actelor justificative cu care puteam călători la Iași, unde, până la noi ordine, rămâneam la dispoziția biroului de cenzură din capitala Moldovei. Îmi dau seama bine că plecarea mea din București nu este decât o dezertare deghizată. Prietenii binevoitori mi-ar fi putut-o taxa chiar de lașitate. Dar lașitatea, ca și eroismul, nu suferă grade de comparație.

Celor de pe front le puteam acorda dreptul să vorbească de rău pe cei de la București. Celor de la București însă, nu le dam voie să știrbească nimic din blocul compact al lașității noastre comune. Localitățile geografice nu-i pot nici micșora, nici mări valoarea. Lașitatea este de o uniformitate asomantă. O poți pune în borcane cu etichete felurite. Dar ce folos? Ea rămâne veșnic aceeași elocventă cocardă unică, pe care cei de la Iași sau de la București o poartă la fel cu cei de la Paris, Londra, Roma, Viena și Berlin, prinsă în butoniera hainei civile sau militare, în partea stângă, deasupra inimii. Nimeni nu se naște erou, după cum nimeni nu bănuiește că s-a născut laș. Dar eroismul distruge și lașitatea conservă. Cine pleacă de acasă cu gândul să fie erou, riscă să nu se mai întoarcă. Eu plec cu gândul să mă întorc. Dacă sunt laș fiindcă vreau să trăiesc, atât mai bine... Trăiască lașitatea!...

Cedez, dar, eroilor aureola trecutului și întreaga împărăție a pioaselor aduceri-aminte. Eu îmi rezerv nebulozitatea zilelor de mâine și nerăbdarea sfârșitului care vreau să-l trăiesc la fel după cum l-am început.

Mi-e sete încă de viață. O sorb cu lăcomia dezghețului de primăvară și parcă tot nu mă pot sătura. M-am ascuns în fundul pivniței și n-am să ies de acolo, până ce nu voi goli butea de vin până la fund.

Când voi fi sătul, îmi voi permite luxul să fiu și eu erou. Am să contribui, probabil, și eu cu câteva rânduri în cărțile de citire ale elevilor din clasele primare. Voi avea funeralii naționale și copiii eroilor de azi vor rămâne repetenți, dacă nu-mi vor ști biografia. Până atunci însă, nu dau voie nimănui să atenteze la libertatea lașității mele de a voi să trăiesc. Nu vreau să mă gândesc încă la formula eroismului, cu care voi emoționa până și pe antreprenorii de pompe funebre. Doresc să am nevoie de ea cât mai târziu posibil și dacă se poate chiar la “calendele grecești”...

Plec, așadar, la Iași. E primul meu act de eroism. Lașitatea celor de la București a început să mă dezguste de mine însumi. Plec singur fiindcă eroismul este personal, nu colectiv. Mi-e teamă însă că la Iași voi găsi aceeași atmosferă ca la București. Lașitatea e o boală contagioasă.

Probabil că voi găsi și acolo o proprietăreasă, voi avea colegi de birou și cu unul din ei, pe care îl voi simți mai aproape de sufletul meu, voi lega o prietenie mai mult sau mai puțin interesantă. Voi schimba Calea Victoriei cu strada Lăpușneanu, voi citi ziarele cu douăzeci și patru de ore întârziere și voi privi evenimentele prin deschiză tura unui unghi obtuz. În schimb, nu voi mai auzi clacsonul automobilului regal, clopotele de la Mitropolie și bateriile noastre antiaeriene

— sinecuristele războiului.

Lotty mă întâmpină furioasă. Două nopți de-a rândul n-am dormit acasă, și, în lipsa mea, eleva de la Conservator m-a căutat din nou. De data asta, mi-a lăsat un plic “personal”, pecetluit cu ceară mov.

Domnișoara Gabriela Movileanu mă roagă să intervin pe lângă directorul Teatrului Național s-o angajeze ca probistă. Regret. Dar cum sunt nevoit să plec la noapte, nu-i pot fi de nici un folos. De altfel, asemenea servicii nu se fac decât femeilor pe care le poți vedea mereu.

Eu, însă, nu-mi pot amâna plecarea și domnișoara Gabriela, probabil, n-are să vină după mine la Iași.

Vestea plecării mele neașteptate produce în micul apartament al doamnei Grümberg exact emoția întregii capitale din ziua primului bombardament al aeroplanelor dușmane. Abia în momentul acela îmi dau seama, cu adevărat, ce mare lucru este să poți fi erou. Lașitatea mea începe să oscileze între siguranța avantajelor mele sentimentale și avantajele siguranței mele personale.

Lotty plânge. Până astăzi n-am văzut-o încă plângând. Nu mi-am închipuit niciodată o femeie plângând pentru mine. Lacrimile ei mă încântă și mă umilesc în același timp. Ucigașul, nedescoperit încă, simte nevoia să aprindă o lumânare la icoana Maicii Domnului.

Lotty îmi aduce aminte că sunt un om care, până atunci, nu se întrebase încă cine este. Îmi promit solemn însă, că dacă nu va fi prea târziu, la Iași voi sta de vorbă și cu înțeleptul Socrate.

Bagajul meu se compune dintr-un cufăr și două geamantane — rufe, haine, câteva cărți, o caramanie, două estampe japoneze, un Iser și trei icoane. Lotty privește cu ochi umezi, cum se golește odaia de sufletul

ultimilor ei trei ani. Îi las, în schimb, biblioteca aproape completă, câteva străchini vechi, un bronz de Brăncuși, prea greu să-l iau cu mine, și afișele ilustrate ale lui Toulouse-Lautrec, cu Aristide Bruant și Yvette Guilberte.

Ușa ambarului scârțâie ca un rămas bun, sugrumat de o presimțire tristă. Rafturile miros a levănțică și “Cuire de Russie”. Levănțica e parfumul trupului ei. Și trupul ei, trei ani de zile, l-am păstrat parcă închis în același flacon cu parfum de la Guerlain.

Icoanele sunt pline de praf. Lotty le scutură cu religiozitatea unei călugărițe care îngenunchează în fața altarului. Lotty nu crede în icoane. Dar icoanele sunt simbolul religiei mele. Și, trei ani de zile, religia mea a fost religia ei.

Când le așez în cufăr, Lotty mă atinge ușor pe umăr. Parcă nu îndrăznește să-mi spună ce vrea. Mă întreabă, în schimb, cu ochii, cu sufletul și cu sfințenia clipei când se coboară un mort în groapă.

— Vrei ceva, Lotty?

— Le iei pe câteșitrele?

— Vrei să-ți las și ție una? și Lotty izbucnește din nou în plâns.

Vrea să păstreze și ea o icoană. O vrea pe sfânta Paraschiva, pe sfânta Vineri, pe sfânta Venera...

De unde știe Lotty lucrurile astea? Unde le-a citit? Cine i le-a spus? Cine i-a deschis sufletul să creadă și ea în ele?... Îi las icoana cu mândria perpetuării propriei mele stăpâniri în odaia asta, de unde plecam fără să știu dacă am să mă mai întorc vreodată.

Bagajul este gata. La ora cinci, vine un servitor de la cenzură să mi-l ducă la Mogoșoaia. La noapte se îmbarcă numai persoanele.

Afară e încă soare. În odaie s-a întunecat însă, ca într-o după-amiază grăbită de toamnă târzie. Asfințitul de aici pregătește răsăritul de dincolo. Ne privim ca primii oameni goniți din raiul fericirii eterne. În jurul nostru, nimic altceva decât umbra propriei noastre nedumeriri.

Drumurile care duceau la Roma, se întorc fiecare spre locul de unde porniseră la început...

Pe capacul cufărului boltit ca spinarea unui elefant sacru ne alipim atunci sfioși ca într-o poveste de pe malul Gangelui și porțile Nirvanei se deschid să ne adăpostească din nou împreună, dar numai pentru o singură clipă și pentru cea din urmă oară.

* * *

Cobor să-mi fac provizii pentru drum. Prețurile s-au întreit. Negustorii au început să ascundă marfa. O păstrează probabil pentru armata germană. Peste zece, cincisprezece zile, au s-o dea poate chiar gratuit.

Un coleg de la cenzură mă oprește în fața Terasei Oteteleșanu.

— E adevărat că pleci la Iași?

— Adevărat, dar numai pentru câteva zile. Am o misiune specială.

— Așa da, înțeleg și eu... Trebuie să fie o plictiseală acolo... Ceva groaznic!... și apoi, știi că nu mai e nici un pericol. Situația s-a schimbat complet. Rușii au primit ordin să atace. De acum, să te ții!... Te pui cu colosul de la nord?... Ai văzut pe hatmanul cazacilor din Kuban?… Un tip admirabil... Un erou de tragedie clasică, îmbrăcat în costum de operetă vieneză... Am tras cu el azi-noapte un chef la “Flora”! … știi ce frumos se vedea Zepellinul de la șosea? Ceva feeric!...

Ne-a plictisit el destul, nu-i vorbă; dar acum i s-a înfundat și lui... N-ai aflat?... L-au doborât ai noștri azi-noapte. Uite-l coto, la “Independance”.

Hai să trecem să-l vedem... Și colegul meu de la cenzură mă ia cu mâna stângă de braț și cu dreapta face un gest semnificativ strigând:

— “Alivoar, țățico... și să-mi scrii pe glaspapir?...” În vitrina de la “Independance” o bucată de stofă cauciucată, ruptă neregulat și pe alocuri arsă și înnegrită de fum, se răsfăța obraznic, încurajată de afișul care o explica mulțimii de “cască-gură”: Fragment din Zepellinul doborât azi-nopte la Ciocănești de bateriile noastre antiaeriene de la fortul Chitila. În fața vitrinei, publicul se înghesuie ca la pomană. Se fac glume și chiar comentarii serioase. Se explică materialul din care e făcută învelitoarea unui Zepellin, se povestește cum a fost ochit și doborât și, printre cele câteva sute de persoane care se perindă cu greu prin fața vitrinei, se găsesc chiar și foarte mulți martori oculari ai acestei prime și strălucite victorii a artileriei noastre antiaeriene.

Colegul meu de la cenzură este entuziasmat. Intră în vorbă cu toți necunoscuții care îi ies în cale și cu vocea de stentor afirmă, cu autoritatea atribuției sale oficiale, că dezastrul Zepellinului s-a petrecut așa după cum îl povestește un căruțaș din dosul Filantropiei.

Mie, însă, nu-mi vine să cred nimic din tot ce văd și aud. Asistasem cu o zi înainte la terfelirea tricolorului național și mă întrebam dacă învelitoarea Zepellinului din vitrină nu este cumva tot opera vreunui ajutor de primar imbecil. Eu rămâneam la informațiile mele. Șeful de cabinet al ministrului de interne îmi spusese chiar mai mult decât trebuia. și Toto Radian nu și-ar

fi trimis amanta la Iași, dacă Bucureștii n-ar fi fost condamnați să cadă peste câteva zile.

* * *

Înaintea plecării, simt nevoia să mai vad o dată orașul în care mă născusem, fără să-i fi putut închina nimic din dragostea pentru locul natal. Bucureștii mi-erau străini ca un tată vitreg. Parodia asta de oraș somptuos și ridicol ca o baligă uscată, depusă cândva, întâmplător, între mocirlele din Tei, Colentina, Floreasca și Herăstrău, nu hrănise ani de-a rândul decât pe agenții electorali ai diferitelor partide politice.

Bucureștii n-au fost, nu sunt și probabil nu vor fi niciodată un oraș adevărat. Ca să poată trăi, orașele, ca și oamenii, au nevoie de un anumit organism: inimă, plămâni, aparat digestiv, căi respiratorii, sistem nervos, creier și tot ceea ce un doctor în medicină ar putea spune mai complet decât mine. Bucureștii n-au nimic din toate acestea. Au numai un amestec de mațe, pe care planul orașului le numește străzi. Strâmte și sucite ca niște gâturi de cocostârci sugrumați de eticheta grădinii zoologice, străzile Bucureștilor au pavajul pestriț și niciodată complet. Plăcile de bazalt ale trotuarelor sunt mobile ca niște clape de pian, felinarele sparte, rigolele pline de noroi și canalele împuțite. Locurile virane nu-și au niciodată în regulă actele stării civile, iar clădirile din epoca troglodită își prelungesc provizoratul la infinit cu certificatele de sănătate edilitară, eliberate chiar de domnul primar care mai este în același timp și corifeu politic, deputat sau senator, candidat la un portofoliu ministerial, membru în zece, douăzeci de consilii de administrație și multimultimultimilionar. Bucureștii îți fac impresia unei imense grădini fără stăpân. Pungașii, vagabonzii, înfometații și tot felul de oameni fără căpătâi intră în ea nesupărați de nimeni — unii să-i fure fructele, iar alții să-i murdărească peluzele cu produsul necesităților fizice.

Pe harta Europei, capitala României este însemnată cu un rotocol mare cât, bunăoară, capitala Franței sau a Angliei. Hărțile geografice însă, probabil că sunt făcute de oameni care n-au călătorit niciodată.

Deși trec drept capitala României, Bucureștii propriu-zis nu sunt ai nimănui, fiindcă România însăși nu este decât uzufructul unui cerc restrâns de oameni, care mâine nu mai sunt nici ei cei de astăzi.

Mâine, însă, probabil că Bucureștii vor fi ai nemților!...

Nu-mi plac Bucureștii. Dar despărțirea asta mă înduioșează. Calea Victoriei, mai ales, o să-mi aducă aminte totdeauna de fosforescența unică a

femeilor ei !...

Am ajuns în fața grădinii Ateneului. Hai să-l mai văd o data pe...

Pe cine?... Nu știu... Vad eu astăzi toate lucrurile răsturnate sau statuetele ateneiștilor îmi răstoarnă noțiunea limitei, de la care zbieretul măgarului nu mai poate fi luat drept acompaniament de contrabas?...

Doamne, Doamne!... mă gândesc eu. Dacă fatalitatea a voit să vină nemții ca stăpâni la București, dă-le cel puțin ideea să topească bronzurile astea inutile, care vatămă ochii celor vii și pătează prestigiul celor morți — Dumnezeu să-i ierte!...

Mă doare în suflet perspectiva prezenței dușmanului la București.

Dar, ca un bun patriot ce sunt, nu văd altă soluție să scăpăm de rușinea monumentelor noastre artistice. Statuile, din grădina Ateneului mai ales, părcă sunt un joc de popice. Mai lipsește butoiul cu bere, untul proaspăt și legătura cu ridichi de lună.

Figura alegorică de pe soclul poetului Șerbănescu s-a îmbătat de alcoolul indiferenței publice și s-a rostogolit ca simbolul eternității în nisip. Traian Demetrescu, cioplit în marmură, pare o biserică de caș... Mânca-ți-ai opera, autorule, împreună cu comitetul ei de recepție!...

Puvis de Chavannes n-a putut picta marea frescă din sala Ateneului, fiindcă pontifii frumosului de pe vremea aceea au găsit că cerea prea mult două sute de mii de lei. În schimb, însă, de rușinea monumentelor ridicate mai târziu în grădină, Ateneul n-are să poată plăti cât îl vor ține temeliile...

Plec mai departe. Dar Bucureștii sunt aceiași pestetot. Aproape la fiecare colț de stradă, statuile marilor oameni care îl cinstiseră în viață, se întrec, care mai de care, să-l necinstească după moarte. De mortuis, nihil nisi bene. Dar, atunci, ce rost mai au statuile astea oribile, cu care li se tulbură eternitatea somnului de pe lumea cealaltă?... Ce bine e să nu fii erou!... Scapi de admirația urmașilor și de răsplata statuii inevitabile, cu care ți se denaturează și figura și activitatea vieții.

Nu mai vreau să mai văd nimic. Mă duc mai bine acasă. În odaia mea voi găsi, cel puțin, atmosfera prielnică în care să-mi pot reconstitui fericirea mediocră dar completă din ultimii trei ani.

Războiul m-a oprit la jumătatea drumului. Nu știu unde aș fi puRoș u, galben și albastru 41 tut ajunge, îmi dau seama însă că, de acum înainte, drumul începe să urce. Și când urci, ți se pare că nu mai ajungi... Mă mângâie doar ideea că nu sunt singur. În situația mea se găsesc atâția alții

încă, o întreagă pleiadă de egocentrici matriculați cu nume și grade deosebite, ca și cum viața ar fi legiferarea unui serviciu militar obligatoriu.

Suntem o clasă de oameni aparte, o categorie bine distinctă, sau, mai precis, o întreagă generație. Suntem generația celor sacrificați!...

Mâine, efectele acestui sacrificiu vor constitui, poate, actele eroismului nostru de azi.

La încrucișarea bulevardelor cu Calea Victoriei, mă opresc din nou.

Spre Cotroceni apune soarele. E poate ultimul meu apus de soare din anul acesta, la București!...

Bulevardul Elisabeta se întinde drept ca un braț de atlet, în palma căruia soarele pare o portocală de Jaffa. Colo, la dreapta, e Cișmigiul cu idilele scurte și obscure ale anilor de școală. Alături e Liceul Lazăr.

Acolo l-am cunoscut pe Laurențiu Blebea. Trădarea lui Blebea îndurerează parcă orizontul apusului. Mai departe, e Dâmbovița cu podul Sfântul Elefterie. Acolo se descarcă iarna căruțele primăriei de zăpada ridicată de pe străzi. Vine apoi Facultatea de Medicină — corcitură arhitectonică și, alături de ea, căsuța în stil românesc a nu știu cărui om de gust. Proprietarul casei și arhitectul se confundă, însă, mai întotdeauna.

Palatul Cotroceni tânjește ca un tort de fisticuri în vitrina unei cofetării. De când s-a început războiul însă, cine mai mănâncă prăjituri ?... Pâinea cea de toate zilele este și mai neagră, și mai mică, și mai scumpă, și mai amară!...

Mă întorc acasă cu sufletul scămoșat de impresia recentă a unei înmormântări. N-am îngropat pe nimeni, în jurul meu însă, pe zi ce trece, văd deschizându-se atâtea gropi, că una din ele nu se poate să nu fie pregătită pentru mine.

Lașitatea are o mare superioritate asupra eroismului. Te ține într-un contact mai des și mai apropiat cu dumnezeirea. Rugăciunea nu este decât exteriorizarea lașității. Simt nevoia să mă rog. Unde? În odaia mea a mai rămas o icoană — icoana sfintei Paraschiva, pe care mi-a cerut-o Lotty. Deschid ușa cu capul plecat, așa cum se intră într-o biserică, și umilit, încerc să-mi ridic ochii spre peretele dinspre răsărit. O lumină vie, nebănuită, necunoscută încă, mă încremenește în prag. Pupilele mi se dilată ca un gălbenuș de ou răscopt, și sufletul îmi picură parcă printre buze, ca un izvor scăpat din stâncă, pe jgheabul lui de lemn de brad.

Icoana era la locui ei, acolo unde, timp de trei ani, stătuse nemișcată. De data asta însă, privirea sfintei Paraschiva nu mai era încruntată ca mai

înainte… O candelă ardea dedesubtul ei... În odaia din care trebuia să plece un om, intrase un suflet! ...

Chem pe Lotty. Convertirea evreicei mă uimise. Nu știam dacă sunt eu cauza. Dar autorul acestei strălucite convertiri simțea că sarcina ce-i fusese încredințată, fără să fi cerut-o, întrece cu mult puterile lui sufletești. Eu nu puteam fi apostol, fiindcă apostolii nu propovăduiesc în numele lor personal, ci în numele unei idei de care sunt stăpâniți.

Stăpânul meu însă eram EU. Mie singur îmi fusese dat să mă supun și numai pe mine singur mă preamărisem, după slabele dar deplinele mele putinți!… Cine putea fi dar apostol?... Icoana lui Ioan Botezătorul pleca cu mine la Iași...

— Mie mi-ai pregătit surpriza asta, Lotty?

— Te supără?

— Nu... dar... untdelemnul de candelă miroase greu… împute odaia...

— Lasă c-am să-l miros eu... n-ai să-l miroși tu…

— Cum așa?… Ai de gând s-o ții aprinsă și în lipsa mea?

— Și de ce nu?... Parcă tu ai fost vreodată credincios? Sau ai să fii la Iași mai mult decât ai fost la București?… Cum vrei să-ți ajute Dumnezeu și sfinții, dacă nu le aprinzi la icoană și o candelă?… Icoana este doar un trup de lemn… Dumnezeu adevărat însă este în lumina candelei!…

— Și te-ai gândit la mine, când ai cumpătat-o?

— La tine, la mine... totuna este... O candelă în casa omului nu strică... N-ai auzit?... De mâine nu ne măi dă electricitate deloc...

* * *

În antret îmi iau rămas bun de la domnișoara Viki. Vreau s-o sărut. Viki se ferește, însă. Își astupă fața cu ambele mâini, se trage înapoi și își tremură capul ca o frunză de plop. Lotty o ceartă.

— Nu-i frumos ce faci, Viki... Sărută pe Mircea. Dar Viki nu se supune. Răspunde numai prin deschizătura palmelor cu vocea gângavă, ca și cum i-ar fi rămas în gură un sâmbure de piersică.

— Pe copii, numai părinții îi sărută...

O rog atunci pe Lotty:

— Sărut-o din partea mea și urează-i s-o găsesc sănătoasă, cuminte, mare și frumoasă… Pe scară însă, mă ajunge un troncănit grăbit de pași. E Viki.

— Ce s-a întâmplat, Viki?

— Nimic. Vreau să-ti dau ceva... și-mi întinde un mototol de foiță albă.

— Ce e asta?

— Ai să vezi... Dar să nu-l desfaci aici. Ține-l până după ce pleci... și să-l păstrezi... Auzi?... Te rog s-o păstrezi și să mi-o arăți când ai să te întorci...

Mă simt înduioșat. Nu știu ce poate fi în foița asta de hârtie albă.

Dar parcă încep să ghicesc ce este în sufletul acestei copile de cincisprezece ani. O cuprind în brațe și, de data asta, Viki se lasă în voia mea. O sărut apoi pe frunte, pe ochi și pe gură.... În stradă, desfac pachețelul și curios mă chiorăsc prin întuneric să văd darul Vikei. E o cruciuliță albă — poate să fie chiar de argint — o cruce gamată, cu vârfurile îndoite ca simbolul infinitului din zvastica indică.

Darul neașteptat al unui copil e cea mai sigură proorocire de noroc.

O pipăi cu emoție și dragoste și degetele mele îi mângâie cele patru colțuri în care litera V — inițiala numelui ei — se repetă parcă mereu, la infinit, tot de câte patru, patru, patru, patru ori.

IV - ARMATA RUSĂ INTRĂ ÎN ACȚIUNE

Pe șoseaua Kiseleff automobilele se țin lanț, ca în zilele când sunt curse de cai. Dacă n-ar fi noaptea, felinarele stinse și lanternele mașinilor căptușite cu foiță albastră, ai crede că războiul a trecut și viața de toate zilele și-a reluat mersul ei normal.

Ironia cerului se manifestă printr-o lună la primul pătrar și prezența completă a stelelor după mărimea și importanța lor. Ai zice, o reprezentație de gală, la care, din cauza întunericului din sală, nu se văd decât decorațiile înalților demnitari ai statului, care umplu lojile și primele scaune cu bilete gratuite. Sunt singurele spectacole, de altfel, unde asistența, deși cu totul străină de ce se petrece pe scenă, face parte integrantă din ansamblul spectacolului.

Gara Mogoșoaia este ticsită de lume. Bărbați, femei, oameni maturi și copii forfotesc, ținându-se de mână să nu se piardă. “Orbii” lui Maeterlinck au reușit în fine să se reprezinte și în România. Se vorbește pe șoptite și frazele scurte sunt presărate cu oftaturi lungi, de parcă nu se mai sfârșesc. Cei care se recunosc, se privesc prin întuneric cu resemnarea unui burghiu înțepenit într-o scândură de stejar. Frazele care circulă mai des sunt:

— Pe cine-ai lăsat acasă?

— Unde-ai ascuns cazanul de rufe?

— Ce-ai făcut cu lingurițele de argint?

— Ți-ai luat cearșafurile de olandă? Gospodarii se mângâie între ei:

— Ce-o fi, să fie!... Doar o să fie la fel pentru toată lumea...

Burlacii, însă, trag numai cu urechea și cu coada ochiului. Pentru ei, formula “Ce-o fi, să fie” n-are să fie la fel ca pentru toată lumea. Șeful gării, un ofițer de rezervă, anunță că trenul pentru Iași se găsește pe linia a treia. Masa compactă de oameni amărâți se revarsă cleioasă, ca asfaltul, peste primele doua rânduri de șine... În ușa fiecărui vagon, un jandarm cercetează biletele de identitate.

Peronul se golește ca un joc de șah, după ce adversarii și-au mâncat majoritatea figurilor. De o parte și de alta, n-au mai rămas decât regii, câte o regină, câte un nebun, sau câte un simplu pion. Șeful gării face pe regele. Măsoară peronul gării cu pași mărunți și după ce constată că s-a îmbarcat toată lumea, dă ordin să se atașeze și vagonul special de pe linia de garaj. În vagonul special se găsesc deja instalați o regină și un nebun, care îi ține de urât până la plecarea trenului.

Eu nu mă grăbisem să mă îmbarc, fiindcă îmi aveam locul asigurat.

Doamna Jenny colonel Vasilescu și Toto Radian nu se așteptau să mă vadă. Surpriza lor fredonează aceeași romanță, dar transcrisă pe registre diferite:

— Ce-i cu tine?

— Plec.

— Unde?... La Iași?...

— Da... Pentru câteva zile numai... Sunt trimis într-o misiune specială.

— Asta s-o spui lu’ Mutu, dragă... Te-ai și învârtit... La repezeală...

Brava ție...

Amanta prietenului meu mă întreabă cu vocea lipsită de orice entuziasm.

— Aveți loc, domnule Băleanu?

— Da, doamnă... mulțumesc... Am o bancă întreagă.

— În vagonul oficial?

— Chiar în compartimentul de alături...

Apoi, fiindcă nici ea, nici Toto nu găsesc ce să mă mai întrebe, încep să-i întreb eu pe ei:

— Tu ce faci?… Când ai de gând să vii?

— Știu și eu...! În orice caz, nu cred să mai întârziem.

— Dar dumneavoastră, doamnă, aveți ceva rude pe la Iași? Unde o și fiți găzduită?...

— N-am pe nimeni. Am luat însă o recomandație pentru șeful biroului de cartiruire.

Toto intervine:

— Dacă cumva ai vreo neplăcere, dă-mi o telegramă imediat.

Iar eu completez:

— Veniți cu mine la cenzură când aveți de comunicat cu Bucureș tii...

După alte câteva clipe de tăcere, doamna Vasilescu mă întreabă brusc:

— Sunteți singur, domnule Băleanu?

— Mai singur ca Iov după ce-și pierduse averea...

— N-ați luat cu dumneavoastră nici o coniță?

— Vai, doamna!... Ce întrebare... Am eu mutră să călătoresc în doi?...

— Dar sălbatic mai sunteți, domnule Băleanu!... V-am mai spus-o eu și aseară. V-aduceți aminte? Mi se pare chiar că v-ați supărat! Și întorcându-se spre Toto, îl explică:

— Știi ce mi-a făcut aseară?... Nici nu vrea să intre în casă. Zicea că e grăbit. Nu-i vorbă, că dacă mai întârzia un sfert de ceas numai, îl apuca bomba la mine în stradă...

* * *

Pleacă trenul...

Toto s-a coborât. Eu și amanta prietenului mea am rămas să călătorim singuri. Regina și-a pierdut nebunul de pe negru și a rămas cu nebunul de pe alb. Toto e brun. Eu sunt blond...

Trenul se pune în mișcare fără nici o pregătire aproape. Nici un semnal de conductor, nici un fluierat de locomotivă, nici un “rămas bun”, nici un “bun voiaj”... Parcă ducem cu noi un bolnav de lepră. Înaintea noastră, cineva agita un clopot de lemn. Zgomotul lui e destul de slab ca să nu deștepte pe cei care dorm și destul de puternic ca să înlăture din calea noastră pe cei care s-ar putea molipsi. Nimic mai asemănător cu trenul nostru, ca îndepărtarea unui lepros dintr-un sat cu oameni sănătoși. În vagoanele trenului e întuneric, dar noaptea din sufletele noastre e și măi neagră decât noaptea de afara. Mergem Încet. Parcă abia ne mișcăm. Atârnă, oare, așa de greu tristețea celor care pleacă, sau trenul s-a încurcat în păienjenișul Bucureștilor, care nu ne mai lasă să plecăm? În compartimente discuțiile fierb înăbușite ca apa într-un samovar.

Dar până mâine dimineață, samovarul o să se răcească și în strecură toarea cerului găurit de stele n-are să mai rămână decât amărăciunea frunzelor de ceai. Lichidul parfumat al momentului o să fie golit odată cu alcoolul primelor senzații și trenul o să meargă mereu așa încet, încet detot, tot mai încet, cât mai încet, până ce călătorii se vor deștepta în plină realitate a visului învățat pe dinafară...

* * *

După o tăcere destul de lungă, în care timp fiecare ne gândisem, probabil, la lucruri diferite, Jenny mă întreabă:

— Cum îl găsești pe Toto?... Gentil băiat. Nu?

— Cam simplu.

— E tânăr încă.

— Și prost...

Amanta lui Toto nu se aștepta probabil la răspunsurile mele.

— Știi că nu ești deloc drăguț cu prietenii dumitale?

— Eu spun totdeauna ce gândesc.

— Ești teribil... începe să-mi para rău că te-am primit aseară.

— Ai remușcări?

— Nu... Dar... Oricum...

— Îl iubeai?

— O!... Ce idee l... Cum îți închipui lucrul ăsta?... Nu suntem deloc potriviți pentru așa ceva. Nu-l vezi?... E aproape un copil.

— Un copil de vârsta mea.

— A, nu... Tu ești altceva... Ești mai bărbat, mai sălbatic... mai...

Lasă-mă-n pace că ești obraznic. Să știi că m-ai supărat... În timpul ăsta, mi-am dezbrăcat pardesiul și am aprins o țigară.

— Îmi dai voie să stau cu dumneata?

— Dacă-ți face plăcere...

— Nu te supără fumul de tutun?

— Nu, deloc...

Mă așez lângă dânsa pe canapea. Ea se ferește parcă s-o ating, îi caut mâinile prin întuneric și nu i le găsesc. Și le-a ascuns la spate. O întreb:

— Unde-ți sunt mâinile?

— Le-am pierdut.

— Cu ce-ai să te aperi, atunci când o să vrea cineva să te sărute?

— Cu dinții.

— Hai să încercam, atunci... . . . .

Nu-mi plac femeile care cedează ușor, chiar când nu sunt interesate bănește. Fructele viermănoase se desprind singure de pe cracă.

Dar nici rezistența exagerată n-o pot suferi. Suprema cochetărie a femeii, când ți se dă pentru prima dată, este să-ți zică ție "nu" și ei "da". În felul acesta se împacă reciproc amorul propriu al celor două sexe și actul se săvârșește conform ritualului profan, de către pontifii cu drepturi și cu îndatoriri egale. Victoria este și a unuia și a altuia. Fiecare o apreciază în felul lui. Dar efortul unuia și rezistența altuia nu sunt, în fond, decât pile ou face ale aceleiași monede cu efigia lui Eros. N-am preferințe pentru un anume gen de femeie. Îmi place numai femeia și atâta tot. Pentru mine femeia este un obiect de artă, ochit de un colecționar priceput și pătimaș. Colecționarii de obiecte de artă nu sunt chiar cei mai păcătoși dintre muritorii de rând! Unii colecționează covoare persane, alții stampe japoneze; unii, vechi obiecte bisericești, alții, vechi porțelanuri străine; unii, docuRoș u, galben și albastru 49 mente și ediții rare, alții, icoane sau fotografii obscene... Specialitatea pasiunii nu are nici o importanță, fiindcă orice colecționar este un hirotonisit cu darul sfânt. Pe mine, însă, soarta colecționarilor mă înduioșează. În viață, o colecție bogată îți satură sufletul, cum ți-ar sătura stomacul o masă bine garnisită. După moarte, însă, colecția trece în posesia rudelor, a statului sau a creditorilor. Singuri colecționarii de femei frumoase își duc colecția cu ei în groapă!...

Lucrurile astea le explic amantei prietenului meu ca să-și dea seama și ea pentru ce Toto este mai prost decât mine și pentru ce, de azi-noapte, pe mine mă găsește mai bărbat decât pe Toto, deși amândoi avem aceeași vârstă.

Ne despărțim târziu, după miezul nopții.

— Vrei să te odihnești și tu? Eu trec în compartimentul meu, să mă culc.

Ea îmi răspunde, fără să-mi răspundă:

— Ești un nebun. Pentru prima oară mi se întâmplă așa ceva în tren!...

Vreau să-i explic pentru ce — fiindcă trenul nostru nu este un tren ca toate trenurile și fiindcă trenurile, de când s-a început războiul… Renunț însă. Mi-e somn. Și teroarea somnului e mai sintetică decât a Zepellinului... O culc pe canapea, o înfășor în pătura de voiaj, o mai sărut o dată și o las singură în compartimentul ei.

* * *

La Focșani începe să se lumineze de ziuă. Potriveala asta pare un simbol. Răsăritul soarelui desparte iar Moldova de Muntenia. De aici

înainte, începe lumina, liniștea, libertatea... Pe Argeș, însă, probabil că nu s-a crăpat încă de ziuă. La București, mai ales, noaptea cea mare de-abia acum începe cu adevărat.

De la Mărășești părăsim linia Siretului. Mergem la Iași pe linia Bârladului. Trenul nostru merge tot așa de încet ca și în timpul nopții.

Se oprește în toate stațiile și, unde se oprește, acolo parcă îl uită și Dumnezeu și personalul mobilizat pe loc la C.F.R. Până să pornească din nou, citești toată Fedra lui Racine. Încep să regret plictiseala lecturilor clasice din liceu !...

Zeci de trenuri militare se încrucișează cu trenul nostru, aproape în fiecare stație. Într-unele așteptăm până trec la vale câte două, trei și chiar mai multe la rând, din sfert în sfert de ceas.

Din Basarabia și nordul Moldovei armata rusă coboară spre București, în fragmente greoaie și nesfârșite ca niște baloturi de marfă ce dispar în pântecele unui transatlantic. Comparația nu e deplasată.

Deși curgea mereu, ca și cum s-ar fi deschis cataractele cerului, armata rusă intra parcă în pământ. Nimeni nu știa unde se găsește. Cartierele generale o vedeau numai pe hârtie. Frontul, însă, n-o văzuse nici măcar pe hartă. Armata țarului Nicolae era o armată fantomă. Nu-i mai lipsea decât un Wagner rus, și Olandezul zburător putea să iasă din repertoriu pentru totdeauna.

Abia acum încep și eu să-mi dau seama ce înseamnă o armată care pleacă la război. Încep să văd cu ochii ceea ce până acum nu văzusem decât cu imaginația. Armata română n-o văzusem decât la 10 Mai. Excursia de plăcere de la 1913 în Bulgaria nu-mi satisfăcuse decât amorul meu propriu de român și mândria mea de latin. Veni, vidi, vici! Dacă m-ar fi auzit Iulius Caesar, sunt sigur că m-ar fi tras de urechi.

Armata rusă, însă, o văd, o sorb cu ochii și o mistui cu toate simțurile lașității mele de combatant în dosul frontului...

Avea dreptate prietenul meu de la cenzură: “Te pui cu colosul de la nord!”... Ce va face însă acest colos? Se va bate, oare, colosul și pentru noi? A primit cu adevărat ordin să se bată?... Deocamdată, colosul se plimbă numai, bea ceai, mănâncă semințe de floarea-soarelui și cântă din gură și din balalaică...

Uniformitatea colosului ăsta mobil te înspăimântă. Îmbrăcați la fel, aproape nu poți deosebi pe ofițeri de soldați. Hainele și șepcile lor cenușii

au ceva din cromolitografiile cu tiraj nelimitat. Vai de bietul autor!... A căzut pe mâna unui editor bandit...

O deosebire exista, totuși. Soldații se îmbată cu spirt ordinar, iar ofițerii și generalii cu rom, coniac și, la nevoie, chiar cu apă de Colonia.

Amanta prietenului meu se topește după ei, de la fereastra vagonului.

Nu coboară geamul, fiindcă i-e teamă să nu dea peste vreunul rău crescut. Uniforma însă, cu nasturii de la manta și cocarda de la șapcă, o hipnotizează ca niște ochi de șarpe. Și în fiecare nouă stație, broasca simte parcă nevoia să cadă victima unei reptile. Nevasta colonelului român a rămas sclava disciplinei militare pe care bărbatu-său probabil i-o localizase, în sentimentul de camaraderie, chiar pentru ofițerii aliați.

Prezența mea în compartimentul doamnei Jenny Vasilescu devine, în anume momente, chiar jenantă. Modestele mele haine civile mă scot din luptă, mai înainte de a începe atacul. Dintre cei care se perindă prin fața ferestrei, aproape toți sunt mai bărbați, mai sălbatici și mai puțin lași decât mine. Chipiul deformează interiorul capului, dar conservă prestigiul aparenței exterioare. Trebuie să optez, dar, pentru una sau pentru alta. Oricât m-aș trudi să par altul decât fugarul din București, îmi dau seama că e în zadar. Capul meu nu poate fi un cap de erou, nici chiar în urma celor două victorii succesive, repurtate asupra nevestei colonelului român, amanta prietenului meu, șeful de cabinet al ministrului de interne.

* * *

În gara Crasna ni se înfundă și unora și altora. Evacuații din București nu mai pot merge spre Iași, iar a 18-a brigadă de cavalerie rusă nu mai poate porni în ajutorul Bucureștilor.

Ofițerii beți au devastat restaurantul gării, au golit toate sticlele de coniac, au arestat pe comandantul militar, au dezarmat milițienii români și au tăiat firele de telegraf...

Mulțumescu-ți ție, Doamne! Armata rusă a intrat în fine în acțiune!... Colegul meu de la cenzură de acum poate dormi liniștit...

Soarta războiului începe să se schimbe!...

Unul dintre eroi este român basarabean. E tânăr și frumos, înalt și subțire ca un clarinet și blond ca o papură uscată. Îmi vine să cred că românul-rus din Basarabia, trebuie să fie un neamț de la vreun “Gesellschaft” din București ! Se agită pe peron cu o sticlă de coniac într-o mână, cu sabia scoasă din teacă în alta și vorbește românește cu bucureștenii îngroziți:

— Eu nu sunt bat… Eu, moldovan adevărat... Rumânu, țigan...

Ptiu!... Și se scuipă singur pe tunica cu panglica “negru și galben”, insigna Crucii sfântului Gheorghe... Îmi aduc aminte de Sergentul lui Vasile Alecsandri. Și noi ne-am împotmolit tot ca și el, “pe drumul de costișe ce duce la Vaslui”... și de acolo ceva mai departe, la Iași. “Și nici că-i vine a crede, când crucea Sfântu Gheorghe, pe sânul lui o vede”. Eu însă credeam, fiindcă i-o vedeam. Vasile Alecsandri nu crezuse, fiindcă, probabil, nu văzuse nici Crucea rusească pe sânul românesc, nici scena cu “Colonelul dând mâna cu sergentul”.

Scandalul se potolește, când începe să se însereze sau, mai bine zis, când sosește un nou tren rusesc cu ofițerii treji. Se repară în grabă firele telefonice, se reia comunicația cu Vasluiul și cu Bârladul și mersul trenurilor se restabilește după cum fusese hotărât, cu singura excepție a celor patru ore de întârziere din gara Crasna.

Locomotivele fluieră din nou. Iată-ne iar porniți — românii spre Iași, rușii spre București...

* * *

Iar e noapte. În Moldova însă nopțile par mai puțin sinistre ca la București. Pe cer nu se văd decât stelele și același pătrăr de lună cu care pornisem din gara Mogoșoaia. Reflectoarele electrice au dispărut și, odată cu ele, au amuțit și bateriile antiaeriene. În clipa asta poate, la București, ele au intrat din nou în acțiune. Regret pentru cei care au rămas acolo. Statul are însă nevoie de funcționari destoinici, pentru care sacrificiul părăsirii căminului este egal cu o trimitere pe front. Și, funcționarii aceștia, călătorim în momentul de față spre Cartierul general de mâine, al celor ce trebuiesc să conducă destinele țării de la adăpost. Până atunci frontul rămâne același meridian militar, pe care împrejurările îl pot împinge chiar până la Iași.

Lașitatea noastră, dar, e relativă, sau, mai bine zis, eroismul nostru este condiționat de imposibilitatea unei alte noi retrageri.

Ajungem la Iași pe la ora zece. Orașul e luminat. Lumea umblă pe străzi fără teamă, ca în vremurile de pace. Războiul n-a ajuns încă până la Iași...

Dăm fuga la biroul de încartiruire. Șeful biroului, care este ieșean, începe să se enerveze la vederea atâtor bucureșteni. E o adevărată invazie de lăcuste. Un evacuat țipă din fundul sălii:

— Și-o să vedeți ce-au să mai vină!... Ce-i astă-seară, nu-i nimic!...

Rumoarea cucerește mulțimea autohtonă. Liniștea Iașului patriarhal amenință să se ducă la vale pe Bahlui. Zurbagiii de la Făgădău, din Dealul

Spirei, Cuibul cu barză și Delea Veche sunt în stare să strice tabietul bătrânului oraș domnesc, pentru care strada Lăpușneanu, Păcurarii și Sărăria fac mai mult decât zece capitale ale României launloc. Moldovenii, și în special ieșenii, au ceva din pitorescul naivității grave a francezilor din sud. Poate fiindcă la Iași miroase a usturoi ca și pe întreaga coastă a Mediteranei, de la Perpignan până la Villefranche. Reflecțiile câtorva bătrâni ieșeni îmi amintesc raționamentul francezului din Marsilia: Si Paris avait une Cannebiere, il serait une petite Marseille.

Adevărul era că Iașul nu cunoscuse încă războiul propriu-zis. Din clipa aceea însă, proiectilele de pe front începuseră să se spargă în timpanele celor adunați în jurul statuii lui Cuza-Vodă. Războiul pentru întregirea neamului românesc abia acum începea și în vechea capitală a Moldovei.

Doamna Jenny colonel Vasilescu căpătă bilet de cartiruire în strada Muzelor, peste drum de spitalul Sfântul Spiridon, iar eu, în strada Lozonski, lângă seminarul Veniamin Costache: Fără să fie ideală, odaia mea prezintă marele avantaj de a nu avea proprietăreasă. Proprietarul e văduv, fără copii și fără pensie de la stat. Nu e mobilizabil și nu urăște pe bucureșteni, fiindcă evacuații nu vin de plăcere și dacă statul găsește cu cale să-i aducă la Iași, înseamnă că tot statul o să le plătească și ceva mai mult decât leafa obișnuită.

Domnul Hacik Aivazian mă primește cu brațele deschise și cu cămașa fără guler. A sfârșit tocmai masa și a gustat două, trei păhărele mai mult, dintr-un tămâios turbat. Pe vremea aceea, la Iași, masa de seară ținea până peste miezul nopții, ca mai în toate orașele patriarhale și cu respect pentru tradiție. Domnul Aivazian este mijlocitor în tot felul de afaceri urgente, secrete și rentabile: vânzări, cumpărări, ipoteci, dobânzi convenabile și vorbe bune pe drum de seară. În felul său, noul meu proprietar este un adevărat erou. Războiul nu-l înspăimântă și nu-l indispune. Războiul este o afacere ca oricare alta.

Depinde cum știi s-o învârtești. Și domnul Aivazian speră s-o ducă până la capăt cu bine. Deocamdată, i-a luat pe ruși în antrepriză. Rusul înseamnă aur, nu glumă. Rubla rusească e de două ori și jumătate mai mare ca leul românesc. Și dacă știi cum să te porți cu rusul, poți transforma, fără nici o greutate, rublele în lei și leii în ruble.

Nu s-a împlinit ora de când stau de vorbă cu domnul Aivazian și suntem mai prieteni de cum am fi copilărit împreună. Comparația, însă, este exagerată, fiindcă proprietarul meu are vreo douăzeci de ani mai mult ca

mine. Abia am început să mă dezmeticesc de drum și domnul Aivazian propune să mergem la cafenea. I s-a sfârșit tocmai “melanjul” său de “Moca” cu “Ceylon”, că altminteri mi-ar fi preparat dânsul o gingirlie, cum nici la Constantinopol nu se poate lua totdeauna.

Cafeneaua e la doi pași, la “Hotel Traian”. De când au început să vină bucureștenii, cafeneaua stă deschisă până la miezul nopții.

Starea de asediu este și ea un fel de Janus cu două fețe. Cu una privește dincolo de Siret, cu alta dincoace...

Prima cunoștință pe care o întâlnesc în ușa cafenelei, e Laurențiu Blebea. Regăsirea asta neașteptată ne emoționează parcă pe amândoi.

Aproape în același timp ne întrebăm unul pe altul.

— De când la Iași?

— Eu de trei zile...

— Eu picai adineaori...

— Va să zică, e adevărat ce se vorbește?... Se evacuează Bucureștii...

— Tocmai evacuare, nu... Dar, înțelegi... e vorba de funcționarii statului care nu mai pot lucra la birouri din cauza bombelor...

— Dar tu ce cauți la Iași?... În loc să-l iau eu de guler, trădătorul începuse să-mi ia el interogatoriul.

Domnul Aivazian rămăsese cu gara căscată, căutând să se apropie cât mai mult de noi și să intre în vorbă imediat ce i s-o prezenta ocazia. În momentul acela însă, nu-mi convenea să-i recomand lui Blebea pe noul meu proprietar, fiindcă, pentru spionul nemților, voiam să țin secret scopul venirii mele la Iași. Lăsai, deci, pe domnul Aivazian să-mi aprecieze educația după cum i s-ar fi părut, iar lui Blebea îi răspunsei de data asta pe un ton ceva mai ridicat.

— Eu ca eu... Am venit într-o misiune specială... Dar tu?... Te știam la București... Cu ce ocazie pe aici?...

De data asta, elocvența lui Blebea apropie de noi pe domnul Aivazian care la început aproba cu capul, iar mai târziu repeta mereu:

— Brava, domnule!... Așa este. Aveți dreptate...

Blebea vorbește zgomotos și caută să-și creeze simpatii printre necunoscuții din jurul lui.

— Eu, dragă, nu aștept ca tine să plec din București cu misiune specială, că pe mine, dacă mă apucă nemții acolo, mă curăță la sigur.

Eu nu sunt ca voi filofrancez pe comandă... Eu sunt român transilvă nean... Eu știu ce mă așteaptă, când or pune ungurii mâna pe mine. Pe voi,

cel mult, o să va închidă sau o să vă trântească un picior undeva... Pe mine, însă, mă spânzură!... Cât sânge rău le-am făcut eu singur, nu le-ați făcut voi cu toții launloc... Am mirosit eu în ce ape se scaldă guvernul. Umblă să se scape de noi acum... Până aici ne omora cu dragostea. Mă mir cum se mai ține pe picioare calul lui Mihai Viteazul, de câți nebuni au călărit pe el în ultimii doi ani... Dați-i, băieți, înainte... țineți trează conștiința națională... A sunat ceasul dezrobirii fraților de peste Carpați... și acum?... Să scape cine poate?... Pardon!... Datoria guvernului e să se ocupe mai întâi de cine trebuie... Să ne scape mai întâi pe noi, că dacă se întâmplă să iasă altfel, nouă ni s-ar fi datorat libertatea fraților de dincolo, nu domnilor care o învârtesc, când albă, când neagră, după cum le convine...

Domnul Aivazian strânge mâna lui Blebea și-l asigură de toată simpatia și sprijinul său. Îi propune chiar să se mute la dânsul, dacă cumva nu e mulțumit de odaia unde stă. Blebea însă nu e patriot de “Sala Eforiei” și n-a venit la Iași numai ca să fugă de frica ungurilor. A venit să-și aranjeze intrarea în școala militară de la Botoșani. Vrea să se ducă pe front pregătit să moară ca un erou, nu ca o victimă a politicienilor fără scrupule.

Spovedania lui Blebea m-a înduioșat și pe mine. Cum l-am putut crede oare trădător, după o simplă vorbă aruncată în vânt de un șef de cabinet al unui ministru de interne?... Parcă Siguranța Generală a statului nu se poate înșela și ea!... Încep chiar să cred că în timpul neutralității noastre, presa opoziției avea perfectă dreptate. Serviciul Siguranței trebuie complet reorganizat. Așa cam se găsește, în momentul de față, nu mai poate corespunde menirii lui într-un stat cu pretenții de civilizație. Ar fi o adevărată crimă să încredințezi siguranța statului pe mâna unor astfel de oameni, care pretind că Laurențiu Blebea este spion neamț și trădător de patrie...

Sosirea mea la Iași mă dezbrăcase de tunica lui Nesus, purtată doua zile și trei nopți cu intermitența acceselor de tuse măgărească.

Laurențiu Blebea era același!... și Laurențiu Blebea era hotărât să moară pe front ca un erou, în timp ce eu aveam să mă stafidesc la cenzură… De atâta lașitate nu m-aș fi crezut niciodată capabil.

V - HOTARUL CELOR DOUĂ ȚĂRI

Sunt la Iași de patru zile. Deși mă interesează orașul, nu mă arăt pe stradă, decât foarte rar. La cafenea am fost o singură dată. Dacă aș fi fost de

două ori, ar fi însemnat că nu mai sunt la Iași!... Fugarii din București sosesc în grupuri organizate, ca trupele de actori. Mi-am regăsit la Iași atâtea cunoștințe, că aproape am început să mă cred tot în București.

Când pleci de acasă hotărât să descoperi o lume nouă, nu înțelegi, desigur, să te întâlnești tot cu cei lăsați acasă. Încep să cred că nu mai e chip să descoperi nimic nou pe pământ. În cea mai pustie insulă din Oceanul Pacific o să te împiedici de un funcționar englez, care o să te întrebe de pașaport. În cea mai ascunsă și misterioasă stradelă a Iașilor, un cunoscut bucureștean o să te întâmpine cu aceeași veșnică întrebare: “De când pe aici?”...

Nimeni nu vrea să admită că ideea lui au mai putut-o avea și alții.

Toți te măsoară cu ochii nedumeriți, ca și cum ai fi un animal antedeluvian.

Fiecare se crede în dreptul primului ocupant și enervarea celor sosiți crește pe măsură ce noile figuri bucureștene își fac apariția pe strada Lăpușneanu, la “Traian”, la “Tufli” sau chiar prin cartierele mărginașe ale Iașilor.

Capitala Moldovei a devenit mai sufocantă chiar decât capitala țării. La restaurant nu mai poți găsi un loc liber. Aștepți să se facă loc și nu măi găsești mâncare. La bărbier trebuie să te înscrii din vreme, ca pentru audiențele de la Palat. Ca să poți citi un jurnal, trebuie să-l cumperi de la gară, când sosește trenul și ca să poți vorbi cu o femeie pe stradă, trebuie să-i pui în cap tichia fermecată, fiindcă altfel ți-o suflă altul imediat.

De la București sosesc numai știri proaspete. Fugarii le povestesc după fantezia lor proprie. Unele pot fi chiar inventate pe de-a întregul. Nu le poți controla însă, fiindcă cei care le aduc, le dovedesc cu prezența lor la Iași. Comunicatele oficiale păstrează situația neschimbată. Numărul fugarilor însă, chiar dacă le-ai fi tăiat limba, tot nu ar fi fost mai elocvent decât rândurile măsurate ale comunicatelor.

Or, dacă în fundul Moldovei situația se schimbă din zi în zi, de ce, oare, pe front ea ar fi rămas aceeași?...

Eu, de altfel, mă așteptam la orice. Toto mă pusese în curent cu toate eventualitățile. Bucureștii trebuiau să cadă. Armata noastră avea să mai încerce o rezistență pe Ialomița și apoi ultima speranță era linia întărită, Galați — Nămoloasa — Focșani. Ce știam, dar, mi-era de-ajuns. Informațiile străzii și ale cafenelei erau chestii de amănunt.

M-am hotărât să nu mai ies din casă, întâmplă-se orice s-ar fi întâmplat... La biroul cenzurii nu se simte încă nevoie de prezența mea. Ieșenii, de altfel, nu m-ar fi văzut cu ochi buni. Pentru ei, publiciștii din București nu sunt destul de serioși. Fac glume de prostgust, nu pun destul preț pe critica literară, nu respectă tradiția limbii românești, renegă pe Eminescu și pe Creangă și nu știu să tragă chefuri până la ziuă, ca la “Bolta rece”.

Domnul Aivazian, care m-a și ghicit cam ce fel de om sunt, mă întreabă dacă n-aș vrea să cunosc un băiat “pe cinste”, de la spitalul militar rusesc.

— E doctor? îl întreb eu.

— Mi se pare că e și doctor... dar e mai mult unul d-ăștia ca dumneata... Citește... Aoleo !... Să-l vezi ce mai citește... și vorbește! Asta e ăl mai deștept de la noi din țară… Să știi!...

— Dar în ce limbă vorbește?

— În ce limbă vrei... Pe toate le știe... Vorbește și limba noastră. E rus din Basarabia. Și domnul Aivazian insistă, ca și cum ar fi pus la cale o afacere rentabilă. Proprietarul meu are perseverențe diabolice. Parcă toată viața n-a vândut decât năut și stafide la Trebizonda. Îmi spune cum îl cheamă, cu numele de botez și de familie, cum îi zic prietenii, cum e la trup, ce suflet are, cit alcool bea zilnic și unde îl poți găsi dimineața, când nu se mai poate duce acasă noaptea.

La început credeam, mărturisesc, la bordel. Domnul Aivazian, însă, mă privește cu niște ochi de Gorgonă și protestează cu vehemență:

— Cum?... Nicolașa la bordel?... Îmi pare rău, cucoane!... Se vede că nu-l cunoști... Un băiat subțire ca ăsta, nu-și murdărește tinerețea prin localuri de perdiție...

Apoi, începe să-mi povestească pe larg cele petrecute acum două săptămâni:

— Adusesem tocmai tămâiosul care l-ai gustat și dumneata. Seara am mâncat cu Nicolașa. Era cam plictisit că nu primea vești de acasă.

Nu știu de unde făcuse rost de un buchet de trandafiri... Îl ținea la piept și îl mirosea mereu, ca să-i treacă de urât. Așa sunt rușii, când cu votca, când cu florile!… Îmbucă de două, trei ori din cârnații de porc, și... iar cu trandafirii la nas!… Cu tămâiosul însă l-am dat gata.

Am băut vreo șapte măsuri, numai noi amândoi!… Pe la două după miezul nopții, a început să plângă. Până atunci cântase și-l înjurase pe țar… Bine că nu l-a auzit cineva, că-mi găseam beleaua cu el. De cum a început

și plângă însă, nu i-am mai putut cădea în voie. S-a sculat, și-a luat șapca și buchetul de trandafiri și a plecat. Nu mi-a dat nici “bună seara”. Eu credeam că s-a dus acasă, adică la spital, la antrepozitele de la gară. Dar de unde!... Să mă fi bătut cineva și tot n-aș fi ghicit!... A doua zi dimineața m-am dus și eu, ca omul... știi... și când colo, ce să vezi?... Nicolașa al meu dormea pe scăunelul de la closet, cu buchetul de trandafiri în brațe...

Sar din scaun ca un Arhimede din baie și abia mă rețin să nu-mi sărut de bucurie proprietarul, în sfârșit!... Găsisem și eu ceva nou la Iași!...

— Adu-mi-l, nene Aivaziane... Adu-mi-l chiar astă-seară... să mâncăm împreună câteșitrei. Și domnul Aivazian surâde mulțumit, ca după sfârșitul cu bine al unei afaceri grase.

— Dacă nu ți-o plăcea, mă jur și te țin gratis la mine în casă, până ce s-o încheia pacea...

* * *

Toto îmi scrisese tocmai, rugându-mă să-i dau vești despre nevasta colonelului, care, probabil, odată ajunsă la Iași, rupsese orice legături sentimentale cu Bucureștii. Cum n-o mai văzusem nici eu până atunci, plecai s-o caut, nu atât pentru mine, cât pentru împlinirea comisionului...

Dacă nu mai mult, cel puțin atât merita și prietenul meu.

Ca să mergi din strada Lozonski în strada Muzelor, trebuie să treci prin fața statuii lui Cuza-Vodă. Consiliul miniștrilor de bronz de pe soclul domnitorului sub care se făcuse unirea principatelor, era tulburat de discuția diferitelor grupe care se învârteau în cercul vicios al aceleiași idei: “Hai să dăm mână cu mână Cei cu inima română...” Ca și la București, Blebea era nelipsit, oricând și oriunde se discuta dezrobirea fraților din Ardeal. De data asta, era vorba de o nouă manifestare de solidaritate a tuturor românilor din toate țările subjugate. Țarul Nicolae promisese liberarea prizonierilor austro-ungari de origine română. O comisie mixtă, formată din civili și militari români și ruși, avea să plece în lagărele de prizonieri din Rusia pentru a alege pe ardeleni și bucovineni. Din această comisie urma să facă parte, natural, și câțiva români de peste Carpați și, printre ei, cel mai indicat era Laurențiu Blebea — penajul regelui Henric în lupta de la Ivry. Blebea demonstra că dacă țarul vrea, afacerea se poate face, că “dreptul ginților” nu se opune, fiindcă ordinea rasei primează uniforma soldatului și că el, dacă s-ar duce la Petrograd, într-o săptămână cel mult, chestia ar fi tranșată în mod definitiv.

Ne strângem mâna în treacăt. De când s-a început războiul, nu mai îmi place să m-amestec în discuții, unde e nevoie să-ți cântărești vorbele. Iau notă, însă, de noua latură a activității lui patriotice. Pentru mine situația lui era mai clară ca lumina zilei. Laurențiu Blebea nu mai atingea acum nici măcar tangențial sfera bănuielilor Siguranței, cum că ar fi spion neamț.

De la statuia lui Cuza până în strada Muzelor sunt doi pași. În curtea Consulatului rusesc, trei camioane militare descarcă diferite lăzi și pachete pe care stă scris în două limbi: “Legation imperiale de Russie” și “Russcoie Imperatorscoie Posolstvo”. Asta înseamnă că la București s-a început evacuarea și a legațiilor aliate.

Odaia doamnei Jenny colonel Vasilescu e la parter. Din trotuar pot privi pe fereastră înăuntru. De data asta însă, perdeaua e dată în lături și din odaie privește în stradă un chipiu românesc cu cocarda tricoloră și cifra regelui Ferdinand. Mă opresc în loc, nehotărât, pentru un moment, ce trebuie să fac... S-o iau înainte sau înapoi...

Probabil că amanta prietenului meu s-a mutat din odaia dată provizoriu de comenduire. Sau, poate, o fi chiar chipiul bărbatului care și-a luat concediu anume pentru ea... Dar, și într-un caz și în altul, eu nu aveam ce căuta acolo. Cel mai bun lucru de făcut, dar, era să-mi amân vizita pentru altă dată. În momentul acela însă, o mână se întinse spre fereastră și chipiul dispăru, ca să apară din nou, peste câteva clipe, în capul unui căpitan de jandarmi, care ieși din odaia cu bucluc, unde, cât p-aci, era să intru eu. Căpitanul era vesel și rumen la figură. Se vedea că nici nu vine de pe front, nici n-are de gând să se ducă vreodată. Nu știu, dar, de ce purta uniformă, când, la Iași, hainele civile l-ar fi prins mult mai bine. Dar cine putea fi căpitanul ăsta?... Noul chiriaș al odăii sau poate chiar noul amant al doamnei Jenny colonel Vasilescu?...

Intru în gangul casei și bat la ușă:

— A!... Tu erai?...

— Da, eu...

— Și până azi ce-ai făcut de nu te-ai mai văzut?

— Am așteptat în stradă, până s-a îndurat să plece căpitanul de jandarmi.

Amanta prietenului meu, a mea și a căpitanului, se făcuse galbenă ca mijlocul drapelului național. Celelalte două culori ni le rezervase, probabil, una mie și una lui Toto.

— A, da... Tocmai venise de pe front. Mi-a adus o scrisoare de la Jorj...

— Și ăsta vine de pe front?... O fi tot frontul de pe strada Nisipari... Știi... Zepellinul... Bomba...

Nevasta colonelului mă privi calmă, ca o regină detronată, ce-și măsoară cu ochii propriul eșafod.

— Te rog să mă lași în pace... De azi înainte nu mai vreau să știu că te-am cunoscut. De altfel, mâine plec la Huși... Sper că n-ai să te ții după mine și acolo...

— Eu nu, m-a ferit Dumnezeu!... Dar poate o să vină Toto... Mă roagă tocmai să-i dau vești despre dumneata...

— A, nu, nu, nu... Vă rog să mă lăsați în pace. M-am săturat de copii rău crescuți... Să vă faceți ucenicia cu modistele și cu fetele din Conservator, nu cu femeile din lumea bună...

Morala deci: nu te amesteca în tărâțe, că te mănâncă porcii!...

Toate aceste istorioare cu tâlc sunt foarte interesante, dar au un mare inconvenient. Ți se spune totdeauna că nu trebuie să faci, dar nu ți se da niciodată garanția că n-ai să mai faci.

* * *

Pentru seara, domnul Aivazian a pregătit o masa în trei. În materie de mâncare și băutură însă, calculele prietenului meu sunt de o aproximație interplanetară. Bucatele pregătite, pentru astă-seară, pot sătura o companie de soldați pe front, iar vinațul ar putea răpune întregul regiment Preobrajenski.

Eram așteptat. Domnul Aivazian mă prezenta cu modulări de voce admirative.

— Domnul de la București, despre care ți-am vorbit... Oaspetele meu...

Rusul se scoală și-mi întinde mâna:

— Eu sunt Nicolai Damianovici Gorski.

— Și eu, Mircea Băleanu.

— Și tatăl dumitale?

— Tata a murit.

— Dumnezeu să-l ierte, dar cum îl chema?

— Teodor.

— Atunci, Mircea Fedorovici Băleanu.

— Cum zici dumneata... Mie mi-e egal, că eu tot ăla sunt!...

Rusul râde zgomotos, mă bate pe umăr, mă mângâie pe sub gușă și-mi trage, în glumă, o palmă care plesnește ca o șindrilă ruptă și-mi roșește

obrazul. Se proptește apoi cu amândouă mâinile în umerii mei și mă întreabă:

— Intelectual?

— Mai mult, jurnalist.

— Scriitor?

— Și scriitor, dacă vrei...

— Poet?

— Așa și așa...

— Dostoievski, mare... Nu?

— Mare... Mare detot... Cum dracu să nu fie mare!

— Și Andreev, bun... Nu?

— Bun și ăsta... Grozav de bun...

— Harașo... Și mă pupă în gură ca pe o femeie cu care s-ar fi găsit singur în odaie. Apoi se liniștește, mormăie ceva în limba lui Dostoievski și aprinde o țigară cu carton, lungă cât un creion “Hardtmuth”.

Nicolae Damianovici e înalt și spătos, ca un chioșc de ziare, are ochii galbeni-verzui, ca absintul după ce l-ai amestecat cu apă, nasul turtit, urechile blegi, părul cenușiu și fața vânătă ca un apus de soare în largul mării. Nu poartă nici barbă, nici mustăți. Trebuie să se radă însă foarte rar, fiindcă buzele lui înțeapă ca o floare de scaiete. Când umblă prin odaie, parcă se cutremură pământul. E îmbrăcat jumătate civil, jumătate militar. Are haină de piele neagră, pantaloni de călărie, albaștri cu vipușcă roșie, jambiere și bocanci englezești, galbeni, cămașă cu guler răsfrânt și cravată tricotată și șapcă la fel ca toți rușii pe care îi întâlnisem până atunci.

Masa e lipită de perete. Într-un cap al mesei stă domnul Aivazian, într-altul eu și, pe latura liberă, el. Îi place să aibă în jurul lui spațiu mult. Are gesturile largi, ca niște unde herziene și vorbește parcă tot prin telegrafia fără fir. După primele pahare golite, încep să-l întreb și eu.

— Dumneavoastră sunteți doctor?

— Doctor artist în litere, filozofie, chimie, medicină și științele oculte...

— Scriitor nu sunteți?

— Niet.

— Dar literatura vă place?...

— Mult.

— Pe ruși trebuie să-i fi citit pe toți.

— Pe toți.

— Dar pe francezi?

— Pe toți.

— Și pe germani...

— Pe toți.

— Scandinavii?...

— Toți, toți, toți...

Nu mai era nevoie, deci, să-l întreb de englezi, italieni, spanioli...

Riscai totuși o întrebare dictată de amorul meu propriu de român.

— Dar din scriitorii români?...

— Nicievo.

Nu știam dacă răspunsul lui era o provocare la duel. Pe vreme de război, însă, mănușile trebuiesc ridicate la timp.

— Știți că vorbiți bine românește!…Unde-ați învățat?

— La Mukden.

— În Manciuria?

— În războiul cu japonezii... de la românii din Basarabia. Oftai fără să vreau. Exagerasem, poate. Accentele mele sentimentale de mobilizat la cenzură nu trebuiau să încalce terenul rezervat numai combatanților pe front.

Nicolae Damianovici rămase cu paharul la gură, întoarse capul spre mine și mă privi încruntat, ca și cum, în cele două păhărele cu absint, ai fi turnat cerneală neagră. Bătu apoi cu pumnul în masă și după ce oftă și el ca mine, șopti printre dinți, ca o râșchietură de fierăstrău.

— “Boje țaria hrani”, până ce l-o lua dracul și pe el. Tonul cu care pronunțase fraza asta ca o sentință de Curte de casație, îmi dădu curajul șă-l întreb din nou.

— De ce nu vor rușii să se bată și ei pentru noi?

— Fiindcă nu e încă timpul.

— Când o să fie, atunci? După ce or cădea Bucureștii?…

— După... Când or ajunge pe Milcov... Și eu care parcă tot mai speram că Bucureștii n-au să cadă niciodată!...

Răspunsul rusului îmi încordase mușchii, ca o injecție de stricnină.

De unde știa el că până la Mitcov armata țarului Nicolae n-are să lupte deloc?... și de ce tocmai pe Milcov și nu pe Ialomița sau pe Buzău?...

— De unde știți lucrul ăsta?

— Din hartă... Acolo o să fie hotarul celor doua țări.

Simțeam că-mi plesnesc tâmplele de ciudă. Lașitatea mea îmbrăcase armura medievală a unui strămoș necunoscut și problematic pe care Mircea

cel Bătrân îl avusese alături de el, și la Nicopole și la Rovine. În carapacele ei de oțel însă, în clipa aceea, nu mai sălășluia decât sufletul unui manechin mâncat de molii într-un muzeu militar.

Nu știu dacă înțelegeam bine, tot ce trebuia să înțeleg. Vechiul hotar dintre cele două țări surori dispăruse de mai bine de o jumătate de veac. Cine-ar fi încercat, dar, să ne despartă din nou, când noi porniserăm să ne unim și cu ceilalți?... Care erau cele două țări pe care Milcovul avea să le despartă iar?… Surâsul diabolic al lui Nicolae Damianovici, parcă îmi silabisea pe alfabetul zilei de mâine: Ru-si-a și A-us-tro-Un-ga-ri-a… Băusem poate prea mult. Nu mai auzeam bine și-n jurul meu nu mai vedeam decât o apă mare, o băltoacă imensă, cu nuferi, cu orăcăit de broaște, cu zbor de libelule și cu soarele prăbușit ca un bivol în fundul ei.... În timpul ăsta, rusul continua să bea și să propovăduiască iubirea pentru aproapele:

— Hai să nu mai vorbim de lucrurile astea, Mircea Fedorovici. Noi nu pricepem politica de la Petrograd. Politica Rusiei n-o cunoaște nici Nicolae Alexandrovici... Rusia e mare, dar n-are încă oameni destui. Și mâine o să aibă și mai puțini... Atât câți îi trebuie unui mort să fie dus la groapă… Și rusul se ridică de pe scaun, se închină și apoi, întinzând brațele ca și cum ar fi binecuvântat Cina cea de taină, continuă:

— Mircea Fedorovici, fratele meu întru Cristos și aproapele meu întru Apollo, să ne iubim fără gânduri ascunse și fără priviri piezișe...

Să ne iubim, ca să putem muri liniștiți și asigurați că cel care va rămâne în urmă, va duce la groapă, cu toată cinstea cuvenită, pe cel care va pleca înainte...

Domnul Aivazian tăcea ca un motan de porțelan, își plimba numai ochii de la unul la altul și răsufla greu ca o geamandură pe vreme de ceață.

Două vapoare căutau intrarea portului, unde fiecare avea să-și descarce cuprinsul pântecelor de fontă neagră. Dar ce-aducea unul și ce-aducea altul?... N-avea nici o importanță... De când se începuse războiul, grâul și dinamita erau păstrate launloc, în aceleași hambare...

Care din ele, însă, avea să schimbe primul salut cu semaforul portului?...

— Nicolae Damianovici, îi răspunsei eu, frații buni nu se iubesc numai la băutură: Sângele Domnului înfrățește până și pe străinii care nu s-au cunoscut încă. Adevărata iubire însă trebuie să pornească de la cei mari către cei mici, fiindcă pericolul, totdeauna, de la cei mari vine, și apropierea

celor mici de cei mari trebuie să se facă fără teamă, ca să poată fi iubire adevărată…

— Toți suntem deopotrivă, Mircea Fedorovici... Toți suntem mari, toți suntem trup din trupul primului om și suflet din sufletul Domnului Sabaoth... -

— Ce faceți, atunci, voi rușii, pentru români?

— Îi facem la fel cu noi… Îi facem unul și același popor, de la Marea Alba până la Marea Roșie !... Lasă politica deoparte, Mircea Fedorovici, că nici Domnul nostru Iisus Cristos n-a propăvăduit numai pentru evrei... Războiul ăsta, ascultă-mă pe mine, o să ne strângă pe toți laolaltă și o să ne înfrățească pe pământ la fel ca și sub pământ...

— Și cine o să ne adune iar launloc?

— Tot ăla care ne-a și despărțit...

— Dumnezeu?

— Păcatul.

— Șarpele?...

— Femeia.

— Vrei să zici, dragostea?

— Frumosul, adevărul, lumina, viața!... Și Nicolae Damianovici își umplu din nou paharul, îi azvârli apoi vinul pe perete și, răstignindu-se pe speteaza scaunului, începu să cânte. Nu înțelegeam cuvintele, dar trebuie să fi fost un cântec de despărțire, un cântec de renunțare, un cântec de sinucidere.

Când sfârși, ne privi pe amândoi cu niște ochi de antilopă rănită, își desfăcu brațele colac pe marginea mesei, își propti fruntea pe ele și începu să plângă...

Domnul Aivazian îmi făcu semn să nu-l deranjez.

Tăceam amândoi. El continua să plângă. Și plânsul lui Nicolașa mărea parcă tăcerea din odaie, în timp ce orologiul de la seminar se săruta sonor de douăsprezece ori cu miezul nopții.

Din fiecare capăt al mesei, eu și domnul Aivazian păream îngerii Domnului care veghează deșteptarea celui ce fusese îngropat în vinerea sfântă.

O bătaie repede în ușă ne trezi pe câteșitrei.

Era învierea, poate.

O fată tânără de la “Crucea roșie” se opri în prag, măsurând, cu ochii severi, odaia cu resturi de mâncare pe scânduri și pete de vin roșu pe pereți.

Nicolașa sări de pe scaun cu repeziciunea unei aruncături de praștie.

— Tatiușca!... Tatiușca !... Și după ce mai adăugă și alte cuvinte în limba rusească, așteptă răspunsul. Dar femeia care intrase în odaia noastră, odată cu miezul nopții, continua să tacă. Degetele lui se agitară atunci spre tavan ca lăncile soldaților lui Makduf, plesniră apoi ca un sfârc de bici pentru patru cai înaintași și se lăsară pe umărul meu drept, cu repeziciunea unui erete în mijlocul unui stol de vrăbii. Prezentarea se făcu în limba franceză:

— Fratele meu, Mircea Fidorovici, scriitor român... Domnișoara Tatiana Grigorievna, studentă la medicină... Înaintai doi pași; dar numai doi nu fură de-ajuns. Tatiana continua să stea nemișcată în pragul ușii. Mă apropiai de ea și îi sărutai mâna.

Mina ei era albă și rece ca o porție de înghețată de lămâie. Apoi, cu aceeași înflăcărare spontană cu care fusesem prezentat, mă adresai studentei în medicină, arătând pe Nicolașa.

— Dacă fratele meu Nicolae Damianovici v-a supărat cu ceva astă-seară, eu sunt vinovatul, domnișoară, vă cer iertare… Tatiana continua să privească cu dezgust interiorul odăii.

Dezgustul ei însă, cădea parcă asupra noastră numai. Și cădea greoi și indiferent, ca un capac de coșciug pe trei stârvuri omenești deodată. După câteva clipe de atitudine mineneralā, Tatiana vorbi:

— Nicolae Damianovici, ai să mori de paralizie... Apoi, adresându-se mie: Regret că te-am cunoscut chiar astă-seară, Mircea Feodorovici.

Dar dacă vrei să-i fii cu adevărat frate lui Nicolașa, trebuie să-mi fii mai întâi prieten mie. Și mie nu-mi plac oamenii care se îmbată....

Să ții minte lucrul acesta...

Pentru domnul Aivazian nu avu nici un cuvânt, nici de bine, nici de rău. Pesemne că-l cunoștea mai dinainte sau ghicise că nu are nici un interes să-l cunoască.

Nicolae Damianovici și Tatiana Grigorievna plecară, schimbând cu noi simple saluturi convenționale, cu niște trecători pe trotuare deosebite.

După ce rămasei singur cu proprietarul, îl întrebai:

— Cine mai e și trăsnita asta? Domnul Aivazian dădu din umeri.

— Crezi, oare, c-ai să găsești un rus în toate mințile?...

— Dar și rusoaicele sunt așa?

— Ba bine că nu!... La ruși, bărbații și femeile, totuna sunt.

— Tatiana e amanta lui Nicolae?

— Dracu știe, că la ei nu e ca și la noi... Ei trăiesc amestecați ca orătăniile în ogradă. Oameni nebuni, cucoane… N-a-uzi ce spune Nicolașa, că până la Milcov n-au de gând să se bată!… Când le intră lor o idee în cap, nu le-o mai poți scoate cu toporul. Curat, candidați la paralizie… Bine parcă-i spuse dama de la “Crucea roșie.” Aprecierile proprietarului meu din noaptea asta nu se mai potriveau cu cele din ziua debarcării mele la Iași. Se schimbaseră rușii sau se înșelase domnul Aivazian?...

Vina era a mea, care înțelesesem greșit. Acum, însă, când îl aud pe domnul Aivazian perorând, îmi dau seama și eu, pentru ce Nicolașa era un băiat “pe cinste”.

— Eu înțeleg să stau de vorbă cu rușii, când e rost de câștigat ceva parale!... Dar așa, pe degeaba... Mâncarea și vinul costă bani, nu glumă... Eu credeam că o s-aducem vorba de niște medicamente, că rușii ăștia au de toate la spitalul lor... Mă luarăți însă repede cu războiul, cu hotarele, cu Marea Roșie, cu tot felul de bazaconii... Parcă vorbeați chinezește... Nu pricepeam nimic. Aoleo! D’ ăștia mi-ești dumneata?... Așa sunteți toți bucureștenii?... Ia te uită, nene, pe cine băgai eu în casă!...

VI - BUCUREȘTII, PICTURĂ CUBISTĂ

Grupul de armată al mareșalului Mackensen. “Mari succese au încununat ieri oboselile și luptele în care trupele armatei a IX-a și armatei de Dunăre, conduse în mod excelent sub comanda mareșalului Mackensen, au aruncat la pământ, cu lovituri repezi, pe adversarul român și întăririle rusești aduse în grabă. Comandanții și trupa și-au primit răsplata victoriei. Bucureștii, capitala ultimei victime a Antantei, Ploieștii, Câmpina și Sinaia sunt în stăpânirea noastră. Inamicul bătut se retrage pe tot frontul spre est. Curajul și voința dârză de a învinge au permis trupelor care înaintau furtunos să corespundă sforțărilor noi care li se cereau. Pe lângă forțele principale germane, bravele trupe austro-ungare, bulgare și otomane s-au purtat strălucit…” . . . .

Nu pot sfârși textul comunicatului german.

Comunicatul român, continuă să prezinte situația frontului, neschimbată.

S-a sfârșit...

Firul de mătase albastră, de care se mai ținea legată prelungirea deznodământului fatal, s-a rupt. Îmi simt ochii umezi. În sufletul meu, Bucureștii s-au prăbușit cu zgomotul surd și elocvența plastică a unui amestec de culori, linii, planuri și intenții dintr-o pictură cubistă. Încerc să-l reconstitui, măcar în amintire, și nu mai pot. Din orașul meu natal n-a mai rămas decât:

VII - IAȘII, CAPITALA ROMÂNIEI

Căderea Bucureștilor nu impresionase pe nimeni peste măsura tensiunii lui sufletești. Ea fusese așteptată cu enervarea firească a părintelui prevenit că o să-i rămână copilul repetent. Dar, atâta tot... A repeta o clasă nu înseamnă numaidecât a te sinucide. Ba, de cele mai multe ori, un an pierdut în școală, înseamnă un an mai mult câștigat în viață.

Căderea Turtucaiei, bunăoară, fusese cu adevărat o surpriză nebănuită. Dezolarea opiniei publice împrumutase pe alocuri aspecte și accente de tragedie antică. Dar cum il n’y a que le premier pas qui coute, amorul nostru propriu se șlefuise cu timpul în așa fel, că mărinimia neputinței

noastre de rezistență acordase aproape în mod gratuit dușmanului mai bine de jumătate din pământul patriei. Eroismul celor de pe front devenise chiar o problemă de inconștiență mecanică...

Trenul însă pornise din gară și nu mai avea cine să-l oprească.

Mecanicul și fochiștii săriseră de pe locomotivă, în plină viteză.

Unii din ei, e drept că-și frânseseră gâtul. Dar aceștia erau numai câțiva. Pasagerii însă, care aveau să se prăpădească poate până la cel din urmă, se găseau închiși ermetic în vagoane și numărul lor era de mii, de sute de mii, de milioane, poate...

Așa e când pleci la drum. Călătoriile, e drept, că-ți completează cunoștințele. De cele mai multe ori, însă, îți descompletează bagajele și chiar trupul!...

Capitala țării era acum la Iași.

Bahluiul se umfla în... ape, de bucurie că Dâmbovița, “apă dulce”, și-a pierdut președinția consiliului de administrație al Societății de H2O națională. Ce apă parvenită și Dâmbovița asta!... întâmplătoarea ei rudenie prin alianță cu capitala îi asigurase în geografia țării o situație superioară tuturor celorlalte ape curgătoare din România. Siretul, Prutul, Argeșul, Oltul și chiar Dunărea, trebuiau să i să ploconească până la pământ și să-i recunoască celebritatea din Enciclopedia Larousse. De data asta însă, importanța Dâmboviței fusese redusă la aprecierea justă a dușmanului, care o judecase probabil după insuficiența debitului de apă și dezgustătorul ei hal de murdărie.

Iașii se răzbunau de vitregia vremurilor și evenimentelor istorice care îi răpiseră hlamida și coroana domnească, dăruite de Vodă-Lăpușneanu. E drept că bisericile Trei Ierarhi și Sfântul Nicolae, cu zidurile lor încondeiate ca o colivă, nu-și puteau ascunde păcatul de a fi cunoscut și ele pe Lecomte du Noüy. În schimb, biserica Sfântul Sava părea că propovăduiește în deșert: “Lăsați arhitecții români să vină la mine”, iar turnul Goliei mustra cu blândețe pe bucureștenii rătăciți prin curtea bisericii: “Unde vă este turnul Colței, risipitorilor de neprețuite moșteniri strămoșești?”...

Guvernul, parlamentul, ministerele, biroul cenzurii, legațiile străine, cafeneaua “Capșa”, bodega “Mircea” și Calea Victoriei, de la “Hotel Bulevard” până la Ateneu, s-au instalat la Iași. În București n-au mai rămas, probabil, decât provincialii surprinși de evenimente.

Când te muți dintr-un apartament în altul, iei cu tine și mobilele, și telefonul, și lămpile electrice, dacă le-ai instalat tu. Nimic mai natural, dar,

ca Bucureștii să se mute la Iași cu tot ce-i aparținea. Noul apartament era mai strâmt, dar mai sigur. Era plin de igrasie și de ploșnițe, dar nu avea nici un fel de “Herr” doctor de la Heidelberg și nici un strateg bulgar. Fiecare se aranja după putință sau, mai bine zis, după noroc, intervenția autorităților nu putea mări cu nimic bunăvoința localnicilor. Saloanele, birourile și sufrageriile fuseseră desființate. Toate încăperile unui apartament trebuiau de acum înainte să servească numai de odăi de dormit, Iașii fusese transformat într-un vast dormitor de seminar, fiindcă dintre toți bursierii statului, seminariștii singuri obișnuiesc să se închine seara la culcare și dimineața la sculat. Seminariștii Iașilor erau bucureștenii, care, neputându-se dezmetici încă de emoția primelor zile, continuau să invoce pe Dumnezeu și pe Maica Domnului, la fiecare pas, măsurat în ritmul unei procesiuni religioase, de-a lungul străzilor supraîncărcate de atâtea ornamente inutile. Era ca și cum s-ar fi căutat mijlocul să transporți cu o singură roabă, dintr-o singură dată, o întreagă claie de fân.

Alimentele începuseră să se împuținеze. Aprovizionarea devenea tot mai anevoioasă. Speculatorii își frecau mâinile de bucurie și domnul Aivazian pleda pentru valorificarea momentului oportun.

— Acu-i acu!... îmi explica dânsul cu voluptatea pisicii care a descoperit ascunzătoarea șoarecelui flămând. Cine nu știe să profite la timp, s-a curățat. Așa ocazie, mai rar... Dumneata știi cum a făcut milioanele Rothschild? Eu îl ascultam fără să-l pot pricepe. Lașitatea mea se generalizase până și asupra perspectivelor îmbunătățirii sigure a stării mele materiale.

Deși banale și lipsite de orice spirit inventiv, planurile domnului Aivazian erau totuși grandioase. Câteva zile oscilase între o ”Casă de schimb” și un restaurant popular. La început, aureola zarafului întunecase tichia albă a birtașului. Într-o seară, însă, mă anunță triumfător:

— Știi, că m-am hotărât... Tot mai bine e un restaurant. Am și aranjat. O să fie o bodegă de lux, dar cu prețuri rezonabile, numai pentru persoane de seamă... așa, intelectuali ca dumneata... Vin și secărică o să fie din belșug. D-astea nu duc grijă, în privința mâncării, însă, clienții o să se cam mulțumească cu ce s-o găsi... O să am iahnie de cartofi, de fasole, de linte și tot felul de zarzavaturi... M-am aprovizionat pentru toată iarna. Din când în când, o să fie și carne... fripturi reci mai ales... Astea au mare căutare la băutură. Pentru cunoscuți însă, ca dumneata, ca altul, o să se găsească din când în când și câte o pasăre, iepure, pește de la Galați... Am eu grijă de

oamenii mei!... N-o să duceți nici o lipsă... O să vedeți... O să coc dovleac în fiecare zi... Ăsta e bun pentru stomac. Apoi, joia și duminica o să fac iaurt... și dacă vad că are cătare, introduc și orezul cu lapte... Ce zici.?... Așa e că am nimerit-o?...

— Excelentă afacere!...

— Duminică îi facem inaugurarea.

— Și unde ai găsit localul?

— În strada Brătianu... Era dugheana unui ramagiu, unul d' ăia care încadrează fotografii... Cine dracul o să-i mai cumpere lui fleacuri de astea, pe vreme de război !… I-am dat trei mii de lei și l-am scos din prăvălie și din odaia din fund. Bucătărie am găsit în curte.

Mă mai costă și aia cinci mii de lei pe an. Am luat-o însă cu pivnița de lemne a proprietarului. Mucegăia degeaba, ținea pirostriile și cazanul de rufe în ea. Lemnele o să și le pună în curte sau pe sală, că are loc destul... Slavă Domnului!... E casă veche, spațioasă, zidită din belșug, nu glumă...

— Bravo, nene Aivaziane... să fie într-un ceas bun!...

— Să dea Dumnezeu!... Dar, vorba e... Vreau să-i pun și o firmă... știi, așa ca pentru bucureșteni... pentru lume subțire... Ce zici dumneata?...

La "Mielul alb" sau la "Mielul de aur"? Strâmbai din nas.

— "Mielul alb" prea e banal... și, la urma urmelor, de ce să-ți minți clienții?... Parcă ai să poți să le dai vreodată miel?...

Domnul Aivazian căzu pe gânduri.

— De!... Asta cam așa e...

— Parcă "Mielul de aur" ar fi mai potrivit... Dacă n-o fi mielul tocmai miel, dar ceva aur poate să iasă din afacerea asta!...

— Ai dreptate... "Mielul de aur" e mai nimerit...

— Dar dacă vrei ceva cu adevărat simbolic, ceva, cum zici dumneata, pentru lumea subțire, eu ți-aș propune să-i zici: la "Cocostârcul de aur"… știi că rândunelele, berzele și cocostârcii sunt simbolul căldurii, luminii, tinereții, fericirii... tot ce vrei... adică simbolul unor vremi mai bune...

Domnul Aivazian mă fură șiret pe sub gene, de teamă să nu-mi bat joc de el.

— Crezi c-ar merge la "Rândunica de aur"?

— N-ar fi rău... Dar rândunica prea e mică. Cât aur poate să intre într-o rândunică?... Nimica tot... Pe câtă vreme, cocostârcul... e altceva...

Ia gândește-te dumneata... Un cocostârc de aur, înseamnă câteva milioane!...

— Bun. Să fie atunci cum zici dumneata, îi pun firma la “Cocostârcul de aur”.

— Și Dumnezeu, nene Aivaziene, fii sigur că o să-ți poarte de grijă, ca și cocostârcilor pe care îi gonește toamna și-i aduce înapoi primăvara...

Iată-mă și nașul bodegii domnului Aivazian. Situația mea la Iași este de-acum consolidată. Mi-am asigurat casa, masa și concursul nelimitat al unui viitor erou al zilei.

Paralel cu marele război european, domnul Aivazian este hotărât să intre și el în război cu înfometații de la Iași. Aviz clienților de mâine ai bodegii la “Cocostârcul de aur”.

* * *

În stradă, primul cunoscut de care dau cu ochii e Nicolașa. Nu l-am mai văzut de câteva zile. Pare a-și fi uitat toate jurămintele de dragoste din noaptea când ne-a găsit Tatiana, beți morți. Îmbrăcat în manta, pare și mai înalt. Vine spre mine încruntat.

Parca e un semnalizator de gară, uitat noaptea neaprins. Calcă greoi și își mișcă mâinile ca două pendule de perete.

— Zdravstvuite, Mircea Fedorovici... Pe tine te căutam...

— Și eu vreau să te văd, Nicolae Damianovici. Mi-era dor de tine, ca de cei lăsați la București... N-ai idee ce amărât sunt, Nicolașa dragă!...

— Și eu sunt amărât, dar mie nu mi-e dor de nimeni.

— De când au căzut Bucureștii, nu știu cum... dar parcă mi s-a rupt ceva din inimă...

— Și mie mi s-a rupt ceva din inimă, dar nu de când au căzut Bucureștii.

— Ce vrei să spui, Nicolae Damianovici?

— Că ești un dobitoc!...

Violența tonului și greutatea epitetului mă puseră pe gânduri.

Bănuii la început o intrigă a domnului Aivazian. Proprietarul meu era capabil să ne joace pe amândoi, numai să-și poată face afacerile lui.

— De ce sunt dobitoc, dragă Nicolașa?... Fiindcă sunt trist ca boul când îl duci la abator?...

— Ești dobitoc fiindcă nu trebuie să fii trist.

— Ar însemna să nu fiu român adevărat!... Ne-am pierdut și capitala și jumătate din țară.

Rusul azvârli în mine cu ochii lui mari și rotunzi ca două dubloane de aur. Mă apucă apoi de bărbie, mă zgâlțâi puternic, de-mi strivi limba între

dinți și frângându-mi grumazul gâtului, ca să mă poată privi în ochi drept, îmi spuse:

— Uită-te bine în ochii mei, Mircea Fedorovici... Așa... Uită-te bine și ascultă ce-am să-ți spun. Tu ești trist că ai pierdut Bucureștii, eu sunt trist că am pierdut o femeie... Ce? Bucureștii erau ai tăi?... Ce-ți pasă ție de București?... Ce o să-mi pese mie dacă s-o duce dracului Kievul, și Moscova, și Petrogradul?... Ducă-se... Mai sunt orașe în Rusia... și dacă s-or sfârși cele din Rusia, până la Vladivostok, găsești destule altele, câte vrei... Dar femeia pe care am pierdut-o, era... Nu, nu... Mircea Fedorovici... iartă-mă... Era să-ți spun o minciună... Dar eu nu mint niciodată... să știi... nici când sunt beat... ți-o jur... Nu era a mea, dar speram că odată are să fie... De astăzi înainte însă, s-a sfârșit... Am pierdut-o pe Tatiana pentru totdeauna!...

Spovedania lui Nicolașa mă schimbase, ca pe nevasta lui Loth, într-o stană de sare. Îmi plecai capul spre umăr și abia putui îngâna.

— Ai dreptate, Nicolae Damianovici... o femeie iubită face mai mult ca toate orașele din lume!... Acum înțeleg și eu de ce ești trist...

— Tu însă n-ai de ce să fii trist... dă-l dracului de București, că ăla nu era oraș... Fii cel puțin tu vesel, Mircea Fedorovici... Auzi tu ce-ți spun eu?... Fii vesel, Mircea Fedorovici... Fii vesel că Tatiana te iubește pe tine!...

Sfârșitul frazei mă asasinase ca o pastilă de acid prusic. Gura mi se încleștase pe prima vocală a alfabetului și brațele mi se răcise, ca și cum le-aș fi vârât în apele Bahluiului în ziua Bobotezei.

Abia târziu putui să-l întreb cu vocea umedă, ca și colțul pleoapelor ce mi se topeau parcă de-a lungul obrajilor:

— De unde știi lucrul ăsta, Nicolae Damianovici?

— Mi-a spus-o chiar ea, și Tatiana nu minte. Mi-a spus-o ca s-o știu și eu... Noi așa facem, când avem ceva de spus... Nu ne ascundem nimic. Suntem ca frații buni, adevărați...

— Dar eu nu știu nimic... Ți-o jur!...

— Știu că nu știi încă... D-aia ți-am și spus-o... S-o știi de la mine, nu de la ea... O femeie nu trebuie să se înjosească niciodată până acolo.

— Dar, Nicolae Damianovici, eu nu vreau să-ți fac nici un rău...

Eu nu vreau să te fac să suferi. Nu vreau să-i fiu Tatianei decât prieten... sau, mai bine, nici nu vreau s-o mai văd... îți jur că de azi înainte...

— Să nu juri, fiindcă n-ai să-ți poți ține jurământul. Și e păcat. E păcat să nu juri adevărat... Ascultă, Mircea Fedorovici... Vei face așa cum îți spun eu, fiindcă numai așa Tatiana o să fie fericită... Si, pentru fericirea Tatianei,

eu mă sacrific oricând... Ai să-i spui Tatianei c-o iubești... Și-ai s-o iubești... Dar să o iubești cu adevărat... Auzi tu, Mircea Fedorovici?... Ai s-o iubești cu adevărat și n-ai s-o faci să sufere niciodată, fiindcă, altfel... Și pumnul lui Nicolae Damianovici se ridică în aer ca un ciocan de uzină, gata să cadă pe fierul înroșit în foc de pe nicovală...

— Capul tău, Mircea Fedorovici, n-o să reziste nici măcar cât Bucureștii... și-acum, să vorbim de alte lucruri...

* * *

Iată ce însemnează a fi erou!... O scrisoare cu adresa greșită, o pălărie schimbată fără voie, o confuzie de persoane sau un glonț scăpat dintr-un revolver pe care îl credeai gol, te pot pune alături de Valter Mărăcineanu, la Grivița sau de Napoleon Bonaparte, la Arcole.

Docil și lipsit de orice inițiativă, eroismul se ține după tine ca umbra după un câine cu ciolanul în gură. Meșteșugul cel mare e numai să știi cum și când trebuie să pui stăpânire pe el. Ferește-te de umbra de pe luciul apei, fiindcă apele pot fi adânci și în cazul acesta eroismul devine inutil. Oprește-te însă în fața umbrei de pe un soclu de marmură sau chiar de granit ordinar. Pietrele acceptă și conservă tot felul de zgârieturi, chiar dacă nu sunt tocmai inscripții comemorative.

Cu alte cuvinte, nu face ca Valter Mărăcineanu și încearcă să faci ca Napoleon Bonaparte. De pe urma celui dintâi, rămâne numele unui scuar în fața Ministerului de Război din București, de pe urma celui de-al doilea, o coloană de bronz în Place Vendôme din Paris.

Mi-e teamă însă că balastul lașității mele cotidiene o să mă împiedice să m-agăț de nacela balonului care m-ar putea ridica până în al șaptelea cer. În materie de dragoste, nu m-am ridicat niciodată așa de sus. Peste înălțimea unui pat, a unei sofale turcești, sau chiar a unui fotoliu englezesc n-am trecut niciodată. Am renunțat la recordul înălțimii, în favoarea eroilor care, în caz de accident, au cel puțin scuza că se pot prăbuși cu cinste. Și afară de asta, nu înțeleg dragostea cu epitropie. Pumnul lui Nicolașa nu este un lucru de neglijat.

Misticismul sufletului slav ia câteodată forme de corpuri contondente. Îl voi evita dar, pe cât îmi va sta cu putință. Atitudinea discretă formează primul capitol din catehismul lașității. Dacă Tatiana m-a făcut cu adevărat stăpânul inimii sale, vor lăsă-o să mă iubească “în pace și onor”, așa cum pretinde suveranitatea unui rege. Dar atâta tot. N-am să-i spun niciodată că o iubesc, și dacă, întâmplător, va căuta să-mi dea de înțeles, ea, lucrul

acesta, voi căuta să mă spăl pe mâini ca Pilat din Pont. E singurul act de eroism cu care îmi pot răscumpăra lașitațea de a nu putea iubi o femeie decât în termenele prescrise de legea chiriilor...

* * *

Un automobil se oprește lângă mine. Toto îmi face semn să mă urc lângă el. Mă despart de Nicolașa, după ce-l prezint șefului de cabinet cu indicația specială: “un mare prieten al românilor”. Lui Toto, însă, prietenia rușilor de la Iași îi era indiferentă. Ar fi preferat poate și el, ca și mine, prietenia rușilor de pe front...

Atitudinea aliaților noștri de la nord îl exaspera mai rău ca perspectiva unei noi remanieri a guvernului. Prima se făcuse, din fericire, fără prea multe emoții. Ministerul de interne se schimbase. Toto însă rămăsese. Războiul putea, dar, să continuie. Probabil că printre ofițerii de rezervă de pe front, foarte mulți erau gata să facă, nu importă ce sacrificiu, pentru a-și putea îmbrăca din nou hainele civile. Lașitatea lor însă, nu era mărturisită și, în afară de sfântul Augustin, nimeni nu i-ar fi putut pedepsi. Superb era însă eroismul șefilor de cabinet, care îmbrăcaseră uniforma ofițerilor de rezervă chiar din prima zi a mobiliză rii. Prietenul meu Toto fusese chiar înaintat la gradul de căpitan.

Nu-i mai lipsea decât o decorație cu spade pentru fapte vitejești și o misiune oficială la Londra sau Paris.

Jenat probabil și el de anemia ierarhică a celor trei trese de aur, Toto mă întrerupse brusc, tocmai când felicitările mele păreau mai sincere.

— Ai văzut cum a fugit?... Asta e cea mai mare porcărie pe care am văzut-o.

Credeam că vorbește de nevasta colonelului care nu-i acordase nici măcar grația să-l aștepte la Iași. Încercai dar să-l mângâi:

— Ei, și… Să-i fie de bine!... Doar n-ai vrea să te sinucizi pentru o femeie?... Toto holbă ochii la mine.

— Care femeie?

— Cum care femeie? Jenny!... Nu vorbești de Jenny?... știam mai dinainte, dar nu vream să-ti spun, ca să nu-ți faci sânge rău... A plecat la Huși.

— Jenny e la Huși?

— Sigur. Cum?... Tu nu știai încă unde e?...

— Eu am fost chiar aseară la ea!...

De data asta, era rândul meu să holbez ochii la el.

Nu vorbeai de Jenny?

— Nu.

— De cine atunci?

— De Blebea!...

— Dar Blebea trebuie să fi plecat la Botoșani, la școala militară, iar îți faci spaimă degeaba, ca la București, când credeai că s-a strecurat printre rândurile dușmane...

— Ba e chiar la București. S-a întors de la Iași în ajunul intrării nemților și a rămas acolo. De data asta, nu mă mai înșel. Era omul lui Von den Busche și acum o să fie directorul ziarului oficios al comandaturii lui Mackensen.

Nu știam ce să-i răspund. Graba cu care amestecasem numele celor două persoane, deopotrivă de periculoase relațiilor mele personale cu Toto, mă pusese într-o vădită inferioritate. Tăceam din gură, exersându-mi elocvența numai cu limbajul sprâncenelor și umerilor.

Bănuitor însă, Toto reluă discuția:

— Dar cu Jenny ce este? Când a fost la Huși? știi ceva precis? Căzusem singur în capcană. Prietenul meu avea toate calitățile de pe lume, afară de una singură: era mai prost ca mine. Răspunsei dar, aproape fără să mă gândesc:

— Știu ce mi-a spus ea. Dacă avea de gând să stea la Iași, de ce m-a mințit că pleacă la Huși? Toto se jena parcă să-mi răspundă imediat. Dar odată și odată tot trebuia să aranjeze cu mine și afacerea asta. Făcu, deci, o supremă sforțare și cu vocea lui confuză de cobză, începu să mă mustre:

— Fiindcă a vrut să scape de tine. Prea o plictiseai cu curtea... Să-ți fie rușine. Ce?... Credeai că n-o să-mi spuie?...

Pericolul trecuse. Toto Radian trebuia să-mi rămână același prieten bun de mai-nainte. Pentru aceasta însă, era nevoie să încep cu ofensiva și încă repede detot.

— Ești un caraghios, dacă îți închipui că era lucru serios... Ce? Altă treabă n-am acum decât să mă leg de amanta ta?... Jenny însă este o femeie imposibilă... Să știi. E plină de fumuri. Dacă nu-i faci curte, se supără că nu-i dai atenție și te face rău crescut... Dacă îi faci, se supără că n-o respecți și te face obraznic. Nu-i poți fi pe plac niciodată... Pesemne că de când te iubește pe tine, s-a zăpăcit așa!...

Toto surâde șiret... Amanții și struții înghit tot felul de lucruri imposibile.

Eu, însă, continui ofensiva printr-o mișcare de învăluire:

— Și dacă e vorba de supărare, mi se pare că eu am dreptul să mă supăr, nu ea... Iată pentru ce a făcut Dumnezeu femeia... Să bage dihonie între prieteni.

Toto caută să mă liniștească. A fost o simplă glumă. Jenny nu s-a plâns de purtarea mea. A încercat să-l facă însă gelos. Dar nu s-a prins... Toto cunoaște sufletul femeilor, cum își cunoaște Frantz Ioszef popoarele monarhiei!... Pronostichează imediat unde e dragoste adevărată și unde nu e decât interes. Dar în dragoste așa este — cei care se iubesc, caută să se singularizeze chiar cu riscul sacrificării vechilor prietenii. Și Jenny, care știe să facă deosebirea între bărbați, după rezultatele obținute în propriul ei laborator, tratează anemia cerebrală cu stricnină și hipertrofia nervoasă cu bromură...

Când voi vedea-o, am s-o felicit. Era cea mai potrivită alegere ce-ar fi putut-o face. Recunosc că Toto îmi este superior din toate punctele de vedere. Nu știu dacă războiul a inversat nomenclatura valorilor.

Constat însă că șeful de cabinet al ministrului de interne ne bate cu câte zece lungimi de cal, și pe mine și pe căpitanul de jandarmi, proprietarul chipiului din fereastra odăii doamnei Jenny colonel Vasilescu.

Noi suntem două lașități anonime — unul mobilizat la cenzură și altul detașat pe lângă lagărul internaților civili de la Huși. Toto, însă, e lașitatea oficiala, care veghează la... îndestularea eroilor de pe front!...

De data asta, bunăoară, se duce la gară să se intereseze dacă nu cumva a sosit de la Odesa vagonul special cu smochine, ciocolată, rahat și biscuiți. E darul pe care generalul-șef al aprovizionării rusești l-a făcut aprovizionării românești pentru nevoile frontului nostru.

Cozonacii Mariei Antoaneta își pierduseră ultima lor rațiune istorică.

Regina Franței formulase un simplu deziderat. Generalul rus îl tradusese în fapt...

Istoria se repetă însă, cu precizia reapariței unei comete cu sau fără coadă. Astronomii naivi își închipuie că vizitele acestor musafiri cerești se datoresc calculelor lor. E una din puținele mângâieri ale specialiștilor. Cei care vor avea însă norocul să se înfrupte din ciocolata, rahatul, smochinele și biscuiții mărinimiei rusești, se vor întreba nedumeriți cum au putut ajunge până pe front aceste comete alimentare, neprevăzute până atunci în calculele privației lor cotidiene. Și poate că cel mai vechi contingent de pe front își va aduce aminte că la el în sat apariția unei comete însemna

sfârșitul lumii și, strângând în jurul lui pe cei mai tineri, le va șopti în taină, de frică să nu-l audă don' căpitan:

— Ascultați-mă pe mine, măi fraților, că eu sunt mai bătrân ca voi... Asta e grijania itindenței ca să murim barim împărtășiți!…

VIII - "COCOSTÂRCUL DE AUR" ȘI "PORUMBIȚA DE PORȚELAN"

Bodega domnului Aivazian nu are în aspectul ei nimic din grația păsării călătoare care i-a dat numele firmei. Din stradă, prin geamul vitrinei pătrate și al ușii dreptunghiulare, nu se văd decât perdelele galbene-limonii, pe fondul cărora literele albe ale celor doua inscripții "Cocostârcul de aur" și "Intrare" par niște fărâmituri de brânză de oaie, presărate neregulat în două ceaune de mămăligă.

Pasărea călătoare, însă, nu există decât în cele șapte vocale și nouă consoane ale alfabetului. Cocostârcii, probabil din cauza sezonului înaintat, plecaseră din Iași spre Constantinopol și, în lipsa modelului autentic, zugravul n-avusese după ce să-i facă portretul.

Fațada localului era, dar, severă și discretă, așa cum se cuvenea să fie o bodegă născută din nevoile războiului.

Interiorul, însă, dovedea oarecare preocupare de confort din partea patronului, care cumpărase, de ocazie, zece mese și treizeci și două de scaune, de forme și stiluri diferite. Pereții erau albi și se terminau în tavan printr-un chenar cu așa-zise motive românești, vopsit, bineînțeles, cu roșu, galben și albastru. Tariful consumațiilor, o ordonanță a prefecturii de poliție și două cromolitografii — una cu "Maurul din Veneția" și alta cu "Bărbierul din Sevilia" — formau podoabele artistice ale acestui interior de strict interes practic. Ca să facă mai mult efect, domnul Aivazian spânzurase în perete o piele de leopard, pe care până atunci o avusese în odaia să de culcare. Tejgheaua era un fel de pupitru de școală, iar în dosul ei, un dulap cu geamuri adăpostea garnitura sticlelor cu băuturi spirtoase. Conținutul lor, însă, nu corespundea etichetelor. El era unul și același, deși domnul Aivazian marcase pe sticle prețuri diferite, precum să se știe că romul e mai ieftin decât coniacul, coniacul mai ieftin decât vișinata și vișinata mai ieftină decât benedictina.

Ziua inaugurării ne adunase ca în corabia lui Noe, toate vietațile pământului, care în momentul acela se reduceau la diferite categorii de

mobilizați pe loc sau detașați la serviciile de specialitate. Catalogarea lașității după specialitățile vieții era singurul lucru pe care îl imitaseră m cu succes de la nemți. Erau de față reprezentanții autorităților civile și militare, reprezentanții presei, ai “Crucii roșii” și ai cenzurii.

Erau de față chiar un căpitan de la comenduire, doi comisari de la prefectura poliției, un ofițer aviator francez, un inginer american de la căile ferate, trei ofițeri ruși și un popă român-ortodox. Domnul Aivazian nu uitase pe nimeni dintre cei care ar fi putut să-i fie vreodată de folos. Mai eram, apoi, eu cu Toto și, bineînțeles, Nicolașa cu Tatiana.

Ne înghesuiam unii într-alții, fără să ne mai cerem “pardon”, ne vorbeam, fără să ne cunoaștem și ciocneam paharele, fără nici un entuziasm, fără nici o legătură sufletească, fără nici o speranță de mai bine, ca și cum fantezia mediocră a unui mare agricultor ar fi amestecat în aceeași baniță și grâu, și porumb, și orz, și secară.

Nicolașa bea și servea de interpret. Traducerea fiecărui compliment la adresa patronului era apreciată după felul băuturii care se schimba în pahar. Nicolașa bea de toate și făcea la toți declarații de dragoste și cursuri de umanitarism. Tatiana ne măsura cu ochii pe fiecare și, în gând, ne punea parcă note de sârguință și bună purtare.

De data asta, o pot vedea mai de aproape. O pot judeca la lumina zilei și-i pot aprecia podoabele luminoase cu care ființa ei orbise pe Nicolae Damianovici, care o iubea până la sacrificiul de a o respecta toată viața.

Nicolașa avea, poate, dreptate. Tatiana e o porumbiță de porțelan străveziu. Bețivii din bodegă o murdăresc cu ochii și cu gândurile ascunse.

Privirea mea de colecționar, însă, întârzie pe luciul obrajilor ei de caolin, ca și cum ar vrea să-i descifrez marca fabricii. E un “Sevres”, un “Meissen”, un “Nymphenburg”, un “Alt Wien” sau un “Kutany?”...

E o piesă rară, o piesă unică poate, modelată într-un acces de nebunie și arsă într-un cuptor supraîncălzit, care a dat pământului strălucirea unui spectru solar, simplificat la roz, albastru și argint. N-aș putea spune pentru ce e frumoasă, fiindcă pentru religia frumosului nu s-a întocmit încă un catehism. Nu seamănă însă nici cu Jenny, nici cu Lotty și nici chiar cu Viki. Nu seamănă cu nici una din femeile cu care mi-am familiarizat ochii și mi-am domesticit amintirea. E un amestec ciudat din tot ceea ce arta a putut realiza mai sintetic și mai înrudit cu intenția premergătoare creației: o icoană de Panselinos și o infantă de Vélasquez, o stampa japoneză și “Olympia” lui Manet. E parcă duhul sfânt coborât în formă de porumbiță în

mijlocul acestei mlaștini omenești, în care orăcăitul batracian din jurul “Cocostârcului de aur” salută, în același timp, și reînvierea și apropierea morții.” Femeia asta a venit aici pentru mine. Prezența ei îmi sugrumă până și inițiativa unui eroism problematic. Lașitatea mea se coboară de data asta până sub temelia edificiului meu sentimental. Altă dată mi s-ar fi dat cel puțin mângâierea unui simulacru de luptă. De data asta însă, nu voi putea avea nici măcar curajul unei rezistențe convenționale.

Luarea în stăpânire a trofeului profan se va face după protocolul impus de cel mai tare. Și cel mai tare dintre noi doi este ea. Simt că n-aș putea-o violenta nici măcar cu completa mea resemnare. Nicolașa avea dreptate. Tatiana trebuie iubită. Dar pe Tatiana n-o poți iubi decât făcându-te tu, mai întâi, iubit de ea. Și Nicolașa n-a mințit. Tatiana mă iubește. Tatiana mă urmărește cu ochii, discret, ca fumul țigării ce mângâie portretele din perete, în drumul lui spre tavan. Insistența ei mă face să roșesc. Din bucuria clipei, se desprinde, însă, regretul eternității. E ca și cum s-ar împlini ultima dorință a unui condamnat la moarte. Și cel care n-a prețuit până acum viața altora începe să se tocmească cu propria lui viață...

Cu cit mă uit mai mult la Tatiana, cu atât îmi dau seama că până azi n-am cunoscut încă femeia. De-acum pot să-mi înstrăinez întreaga mea colecție de bibelouri. Oricât le-am crezut de felurite, toate laRoș u, galben și albastru 87 unloc nu fac nici cât fotografia unei femei adevărate. Dar Tatiana este, oare, cu adevărat o femeie?...

Pentru ce femeia, pe care o iubește Nicolașa, mă iubește pe mine?...

Nu cumva Mircea Fedorovici nu-i decât umbra lui Nicolae Damianovici prelungită pe luciul unui lac, de răsăritul lunii pline?... Dacă Nicolașa n-a înțeles gândul adevărat al Tatianei, când i-a spus că mă iubește pe mine?... Încep să tremur. Îmi simt tâmplele reci și sloiul de gheață începe să coboare din creier prin toate arterele și vinele mele, în a căror plasă de mătase roșie închisesem porumbița de porțelan, ca într-o colivie agățată de vârful ventricolului stâng.

Pentru prima oara, o femeie îmi dă vertijul prăpastiei sufletești. Începe să-mi fie frică s-o mai privesc. Aș vrea să-mi închid ochii, să nu mai văd nimic. Dar dacă, în timpul ăsta, Tatiana privește pe altul?..., Tatiana, Tatiana!... Simți tu, cum EU am început să te iubesc, nu TU?... Încerc să mă apropii de ea. Picioarele, însă, îmi sunt mai grele ca roțile unui obuzier, împotmolit în mlaștinile Neajlovului... Dacă Tatiana îmi va întoarce spatele?... Dacă Tatiana nu mă iubește pe mine?...

Dacă Nicolașa s-a înșelat?... Îmi tremură trupul ca o piele tăbăcită de bivol, pe care un toboșar, înnebunit subit, ar bate șarja unei divizii de cavalerie destinată sacrificiului până la ultimul cal și călăreț... Ce-mi trebuie, să pornesc și eu în fruntea ei?... Care e băutura cu care își potolesc setea morții imediate eroii de mâine? Domnule Aivazian, domnule Aivazian!... Destupă sticla din care n-ai dat nimănui să bea... Umple-mi din ea cel mai mare pahar din bodega dumitale și dă-mi să-l sorb până la fund, ca să pot striga imbecililor îmbuibați de alcool și prostituție:

— În lături, lașilor, faceți loc eroului, gata să moară pentru dragostea Tatianei, fiindcă pe Tatiana n-o poate iubi decât un erou... și dintre voi toți, eu singur pot iubi pe Tatiana... Eu singur iubesc pe Tatiana... iubesc pe Tatiana... iubesc pe Tatiana!...

* * *

— Nu te-am văzut de mult, Tatiana Grigorievna.

— Eu te-am văzut mereu, Mircea Fedorovici.

— Unde?

— Pestetot...

Tăcui o clipă, ca și cum aș fi căutat să ghicesc unde m-ar fi putut vedea Tatiana. Ea zâmbea și mă privea drept în ochi.

— De ce nu m-ai oprit, să-mi vorbești?

— Dar eu ți-am vorbit tot timpul.

De data asta, Tatiana nu mai zâmbea. Își ridicase mâna dreaptă până aproape de gură și privea încruntată cornalina inelului din degetul arătător.

— E o glumă ce-mi spui... Nu?

— Eu nu glumesc niciodată... N-am timp de glume...

— Dacă este așa, spune-mi ce ți-am răspuns când mi-ai vorbit. Eu nu-mi mai aduc aminte.

— Ai tăcut din gură... N-ai vrut să-mi răspunzi niciodată.

— Poate că mi-ai vorbit rusește.

Tatiana ridică din umeri și o strâmbătură vulgară îi răsuci buzele ca două foi de porumb, fragede...

— Inima nu vorbește decât o singură limbă!... Încercai să-i apuc mâna. Fiindcă nu i-o puteam mușca de bucurie, vream să i-o sărut măcar. Tatiana se feri însă și-mi zise:

— Hai să plecăm de aici. Bețivii ăștia mă dezgustă.

— Luăm cu noi și pe Nicolașa?...

— A, nu... Eu nu umblu pe stradă cu doi bărbați deodată.

Probabil că plecarea noastră fusese observată și chiar comentată.

Dacă Nicolașa n-ar fi fost de față, faptul acesta m-ar fi încântat. Gândul, însă, că l-aș fi putut face pe el să sufere, mă întrista și pe mine. În stradă, mâinile noastre se întâlniră ca doi soboli ce s-ar fi căutat pe sub pământ. Ce-i puteam spune mai mult decât:

— Te iubesc, Tatiana.

— Exact același lucru vream să ți-l spun eu.

— Te iubesc, Tatiana... M-auzi tu?... Te iubesc!...

— N-aud nimic... Nu vreau s-aud nimic... Nu face zgomot pe stradă, că se uită oamenii la noi.

— Unde vrei să mergem, atunci?

— La tine acasă. În colțul străzii Brătianu cu strada Muzelor, doamna Jenny colonel Vasilescu se despărțea tocmai de căpitanul de jandarmi. Căutai un pretext să-i atrag atenția. Voiam cu tot dinadinsul să fiu văzut în intimitatea unei femei frumoase. Oprii pe Tatiana și-i spusei:

— Vezi pe doamna de alături? E amanta lui Toto, pe care-l înșală cu căpitanul de care s-a despărțit adineaori.

Tatiana întoarse capul cu dezgust.

— Femeile voastre nu știu să respecte bărbații de la care își împrumută propriul lor prestigiu. Noi, însă, nu ne înșelăm niciodată bărbații cu care trăim, îi schimbăm cu alții care ne plac mai mult, dar nu-i înjugăm niciodată ca pe boi, câte doi, la plug...

Morala porumbiței de porțelan ar fi înviorat poate tristețea lui Nicolașa, care continua să bea la “Cocostârcul de aur” în sănătatea ei și în ciuda problematicului său număr de ordine.

* * *

De când au căzut Bucureștii, mi-am dat seama că șederea mea la Iași depinde de victoria finală. Nu știam care anume din beligeranți va aduce, ca Salomeea, pe tipsia de argint, capul lui Ion Botezătorul.

Oricare ar fi fost rezultatul războiului însă, știam că Bucureștii vor rămâne mai departe capitala României de mâine. Până atunci dar, Iașii trebuiau să mă adăpostească cu toată cinstea cuvenită unui evacuat oficial. Cu învoirea domnului Aivazian, deci, îmi transformasem odaia după chipul și asemănarea Zeului vagabond care poposise în ea, fără termen și fără obligații legale. Starea de asediu mă punea la adăpostul oricărei neplăceri de ordin material, vizavi de proprietarul meu. Mi-am reconstituit, în parte dar, odaia mea din strada Carol, cu personalitatea rafinamentului primitiv,

potrivit vremurilor excepționale prin care trecea toată lumea. Târgul Cucului îmi furnizase câteva lucruri de preț, pe care nu le-aș fi putut găsi nici în Calea Vacărești a Bucureștilor. Înnădisem firul celor aduse cu mine de firul celor găsite la Iași și făcusem din odaia domnului Aivazian un labirint minuscul, pe pereții căruia ochii unui nou-venit s-ar fi putut pierde ca și Teseu prin coridoarele lui Minos.

Tatiana privește uimită în jurul ei. Lăcomia slavă începe totdeauna cu unul din cele cinci simțuri. Individual, se continuă cu pofta de mâncare, băutură și dragoste, iar colectiv, se încheie cu mirajul stăpânirii Constantinopolului. Lăcomia Tatianei a început cu ochii și are să se sfârșească probabil cu gura.

— Unde te-ai născut tu, Mircea Fedorovici?

— La București.

— Ce anume rasă românească reprezintă Bucureștii?

— Propriu-zis, nici una... E un amestec savant din sângele diferiților clienți ai unui laborator de analize medicale. Negustorii sunt ovrei, birjarii sunt muscali, servitorii sunt unguri, croitorii sunt nemți, lăutarii sunt țigani, birtașii sunt francezi și oamenii politici sunt parte greci, parte armeni, parte albanezi. Români adevărați nu sunt, probabil, decât funcționarii inferiori — singurii cărora li se cer actele stării civile, la intrarea lor în slujbă.

Tatiana crede că glumesc. Numără pe degete toate categoriile de bucureșteni și, după ce sfârșesc, mă întreabă din nou:

— Dar tu nu ești român?

— Ba da... Eu sunt oltean.

— Ce însemnează asta?

— Un fel de român cu douăzeci și patru de măsele, cu cămașa lungă până la glezne, cu cuțit la brâu, cu o garoafă roșie după urechea dreaptă, și cu toți sfinții din calendar pe buze.

— Ce cauți, atunci, la București?

— Fiindcă oltenii cutreieră toată țara. Vând zarzavaturi și fructe, fură găinile din curțile boierilor, înmulțesc populația cu copiii din flori ai bucătăreselor și învață pe candidații la cetățenia română să cânte Doina.

Tatiana și-a aruncat haina de blană pe pat și a rămas în șorțul alb de infirmieră la “Crucea roșie”. Aiurelile mele încep s-o intereseze. O consultație medicală se impune. Pentru diagnostic, însă, medicul are nevoie să mai cunoască și alte simptome.

— Cum se face, atunci, că te-ai născut la București?

— Fiindcă a fost o naștere incidentală, dacă nu chiar accidentală...

Tatiana s-a lungit pe pat ca un Harun al-Rașid, acordându-mi și cinstea sexului și întâietatea cuvântului de aur al Șeherezadei.

— Povestește-mi viața ta, Mircea Fedorovici... Vreau să știu mai întâi dacă meriți să te iubesc.

Mă apropii de dânsa cu ochii fragmentați în elipsa primei rugăciuni din ierarhia dragostei. Tatiana s-a ghemuit însă lângă perete și, cu vocea ei severă, mă țintuiește locului:

— Stai pe scaun, dacă nu te mai țin picioarele și povestește-mi, mai întâi, viața ta, Mircea Fedorovici. Altminteri, plec și nu mă mai vezi niciodată.

Mă supun ca un copil sau, mai bine zis, anticipez supunerea octogenarului căzut în vârsta copilăriei.

— M-am născut la București, fiindcă preludiul nașterii mele a fost moartea tatei. Sunt un copil postum, Tatiana. Noroc însă că n-am întârziat decât șapte zile după moartea tatei. Altminteri, nu ți-aș fi putut spune azi, exact, al cui sunt. Aș fi preferat, desigur, să mă nasc și eu acolo unde îmi este obârșia strămoșilor. Graba tatei, însă, a făcut să văd lumina zilei în orașul unde el închisese ochii pe vecie. Poate vrei să știi cine a fost tata?... N-a fost nici boier, nici mojic. Era exact ceea ce unii ar putea să fie, dacă ar voi, iar alții vor să fie, fără să poată.

Era negustor de pietre și metale prețioase. Era un suflet de artist vagabond înfrățit cu clipa vieții trăită integral. Vântura țara în lung și în lat. Cumpăra unde găsea, vindea unde putea și, la nevoie, schimba o piatră de topaz, pe o damigeană de Drăgășani vechi și două pietre de smarald sau safir, pe doi ochi de fată mare. Iartă-mă, dacă eu nu-i pot semăna întru toate. Dar de când s-a început războiul, nimic din ce este nu se mai aseamănă cu ce-a fost. Aurul și pietrele prețioase le-am trimis la voi, la Moscova, Drăgășanii au fost distruși de filoxeră și fetele mari s-au făcut surori de caritate.

Tatiana bate din palme și-mi dă să înțeleg că nu mai este nici ea fată mare.

Eu încep să simt greutatea răspunderii mele de istoric fără pergamente domnești și galerii de portrete strămoșești. Ce mult aș fi dat, să-l fi putut avea pe tata cu mine, măcar într-o simpla fotografie!... L-aș fi păstrat în carnetul meu de identitate, fiindcă sufletele copiilor, de cele mai multe ori, se tocesc mai repede ca actele stării civile. L-aș fi consultat în momentele

mele de grea cumpănă și l-aș fi impus controlului Tatianei, să-mi spună dacă semăn cu el, sau dacă nu cumva păstrez din greșeală o altă fotografie decât a tatei. Îmi dau seama că toate bănuielile mele din clipa aceea sunt abjecte.

Aș prefera să renunț chiar la despuierea scrutinului meu de familie.

Tatiana însă mă teorizează. S-a întins în pat ca o strună de argint pe pântecele unei viori și se uită țintă în ochii mei ca un “Aeternum vale” de pe poarta unui cimitir! și mă gândesc că o strună de vioară poate plesni, iar pe poarta unui cimitir poți intra, câteodată, fără să mai ieși afară. Îi încep, dar, povestea vieții mele cu sfârșitul vieții tatălui meu, săvârșit în noaptea revelionului din 1881. Amănuntele complete nu le cunosc nici eu. Prietenii tatii, cu care petrecuse, n-au vrut să-mi spună nimic mai mult decât să blesteme “ceasul rău”, ceasul cu care se începea un An nou în ciocnet de cupe și, poate, chiar în atingeri de buze. O iarnă grea împiedică transportul cadavrului la Târgu Jiu și înmormântarea se făcu la București, unde familia fuse nevoită să aștepte reluarea circulației pe căile ferate. Grație acestui caz de forță majoră, văzui pentru prima dată lumina unei... lămpi de gaz, în noaptea sfântului Ioan Botezătorul.

Dacă evenimentele profane nu sunt decât reflexul voințelor divine, aș putea spune că nașterea mea n-a fost decât o pastișare a nașterii lui Isus Hristos. Amândoi ne-am născut la drum, cu singura deosebire a decorului în care se săvârșea misterul apariției noastre pe lume. El se născuse pe paiele unor iesle de grajd, eu pe cearșaful de olandă al unui pat de bronz. Amândoi, apoi, ne legasem nașterea de numele primului sfânt al bisericii creștine. Dar, nașterea lui fusese numai anunțată de Ioan Botezătorul, pe câtă vreme nașterea mea fusese chiar patronată de el. Ca recunoștință pentru deosebita cinste ce-mi făcuse, familia hotărî să mă numesc Ion. Dorința tatei însă, care purta numele lui Tudor Vladimirescu, spaima fanarioților, făcuse ca fiu-său să poarte numele lui Mircea Basarab, învingătorul turcilor la Rovine. Și iată pentru ce, în cazanul cu apă sfințită, mă botezară Ion, iar în registrele stării civile, de la primărie, fusei înscris Mircea Ion Băleanu... Altă deosebire nu mai văd. Bethleemul și Bucureștii încep cu aceeași literă!...

Somiera patului scârțâie ca schela unui edificiu în construcție. Tatiana se ridică în picioare, ca un obelisc alb, crescut din mijlocul cuverturii cenușii de pe pat și-mi strigă:

—Vania, Vaniușca....Vino încoa să te sărut!...

Eu mă înalț în vârful degetelor spre ea, ea își frânge mijlocul în două, aplecându-se spre mine și buzele noastre fierbinți se lipesc, întregindu-se ca cerul și marea la orizont.

Tatiana nu mai vrea să audă nimic. Restul vieții mele n-o mai interesează.

Nu-i cunosc încă părerea asupra primului meu foileton. Îi ghicesc însă intenția fermă de a colabora cu mine la cele nescrise încă.

De altfel, e tot ce-aș fi putut visa să găsesc la Iași!...

Războiul nu mai îmi procura nici o senzație nouă. Eram condamnat să-mi îmbrac până și sufletul în uniforma verzuie a celor ce trebuiau să se mulțumească cu simple roluri de figuranți. Până atunci, e drept că mobilizaților de la cenzură li se respectase haina civilă. Pe scenă însă, importanța rolului nu se judeca după costum, ci după text.

Oare, la Iași nu se reprezenta aceeași piesă ca la București? Nu erau aceiași actori și publicul nu era aproape același?... Pentru ce, dar, s-ar fi schimbat numai rolurile?...

Tatiana îmi adusese aminte de ceea ce nu trebuia să uit niciodată.

Războiul nu este decât o simplă problemă de perspectivă, și atâta tot.

E același peisaj, văzut numai prin diferite ochiane de panoramă.

Aceeași arie exasperantă de flașnetă anunță orașului sosirea panoramei și aceeași babornița, soră cu moartea, îți întinde biletul de intrare, în schimbul banilor cu care ți-ai putea cumpăra o pâine...

Deși despărțiți prin frontul de luptă, Bucureștii și Iașii se țin încă de mână. Sunt frații care au pornit vara în excursie prin munți. Primul a alunecat în prăpastie, al doilea mai rezista încă, agățat de trunchiul unui brad. Care va fi sfârșitul, nu știu. Poate se vor prăvăli amândoi, poate vor scăpa amândoi. Depinde de prezența de spirit a excursioniștilor și de calitatea frânghiei cu care sunt legați.

Deocamdată, însă, în vârful bradului a poposit o porumbiță albă de porțelan. Se uită nedumerită în jurul ei și nu pricepe nimic din cele ce se frământă sub umbrela bradului. Pentru ea, prăpastia, ca și muntele, sunt mai netede ca o potecă pe Bărăgan. Adâncimile nu-i dau vertigiul prăbușirii și înălțimile nu-i grăbesc zborul spre mezalianțe astrale. Vine însă de departe și este obosită. Ar vrea să-și moaie ciocul în apa unui izvor ascuns, din care razele soarelui n-au sorbit încă nici un strop. Războiul s-a întins însă ca o pecingine pestetot, a otrăvit toate izvoarele munților și a îndoliat până și razele soarelui...

Nu știu dacă războiul respectă măcar simbolul biblic al porumbițelor.

Dar, pe umărul meu, ca și pe o cracă verde de brad, Tatiana și-a răsfirat degetele ca niște gheare fine de pasare obosită. A simțit, poate, că eu sunt singurul izvor de apa vie din care s-ar putea adapă în trecerea ei prin aceasta lume moartă. Și când glasul ei se agita în cuprinsul odăii mele ca zigzagul unei ramuri de măslin la poalele muntelui Ararat, ecoul fericirii biblice îi răspunde, frângându-se parcă în cele șapte culori ale curcubeului.

— Vaniușca, Vaniușca, abajaiu tiebea!...

— Taniușca, Taniușca... porumbița mea de porțelan!...

IX - DONEC TOTUM IMPLEAT ORBEM

În așteptarea unor vremuri mai bune și cu speranța descoperirii unor oameni mai pricepuți, comandamentele militare fuseseră schimbate, de la șeful Marelui Stat Major, până la șefii celor mai neînsemnate unități de luptă. Rămășițele armatei noastre, completate cu diviziile proaspete ale țarului Nicolae și ajutate mai ales de practica ofițerilor din misiunea militară franceză, reușiseră să fixeze frontul pe pozițiile strategice însemnate cu stegulețe tricolore, pe harta de la Marele Cartier. Nu știu dacă era o simplă coincidență, dar cele două armate dușmane se opriseră, parcă după comanda lui Nicolae Damianovici, pe linia care avea să formeze hotarul dintre cele două țări...

Părerea mea, însă, era că adevăratul autor al acestei prime victorii românești fusese iarna. Gerul și zăpada colaboraseră cu noi, mai sincer și mai eficace decât aliații.

Se începuseră acum pregătirile pentru campania de primăvară.

Această formulă sacramentală îmi aducea aminte de expedițiile împăratului Traian contra dacilor. Pe mine, operațiile militare nu mă pasionaseră niciodată. Și dacă le uitasem pe cele învățate în liceu, cu atât mai mult, nu eram ținut să le discut pe cele încredințate persoanelor competente de pe front sau din dosul frontului.

Rolul meu, ca și al câtorva alți confrați de la cenzură, fusese hotărât în mod definitiv de către Marele Cartier General. Comandamentul suprem ne făcuse marea cinste să ne încadreze și pe noi printre colaboratorii victoriei finale. Armata românească trebuia să-și refacă mai întâi moralul său, într-o formulă mai poetică, să-și regăsească sufletul pierdut pe Jiu, pe Olt și pe Argeș. Completarea cadrelor și munițiilor era o simplă chestie de câteva

contingente mai mult și de alte câteva trenuri sosite din Rusia la timp. Animatorii victoriei de mâine, însă, nu puteam fi decât noi, redactorii ziarului “România”.

Iată-ne, deci, încadrați în serviciile auxiliare ale armatei combatante!...

Amorul meu propriu, care nu-și tulburase cu nimic starea lui latentă de până atunci, începuse deodată să aibă veleități de ghiocei, și, cu toate acestea, până la primăvară, mai era încă timp!... Eroismul, însă, nu este o “salată de sezon” și primele mele simptome de eroism începuseră să-mi gâdile sufletul, ca primele dureri artritice la încheietura degetelor.

Nu-mi puteam preciza încă bine aportul activității mele eroice în marea operă de pregătire a victoriei finale. Optimismul, însă, mă însuflețea ca o sărutare pătimașă de femeie. Începusem chiar să consider războiul ca o operă a mea personală. Nu-mi rămânea decât să-mi aleg sacrificiul cu care s-o pot desăvârși. Mănăstirea de la Curtea de Argeș se dărâmase atâtea nopți de-a rândul. Dar, în clipa în care visul meșterului Manole fusese trăit aievea de propria lui soție, cărămizile se transformaseră în piatră și piatra în veșnicie. Pentru un moment, ființa de care mă lega cea mai frenetică și sălbatică dragoste era Tatiana.

Tatiana, deci, trebuia să-mi ajute la desăvârșirea operei compromisă de alții. Pe porumbița mea de porțelan aveam s-o spânzur de streașina României de mâine, cu un clopoțel de argint în cioc!...

* * *

În dimineața zilei de 27 februarie, Nicolașa îmi bate în ușă. Căciula lui de oaie albă îmi pare aureola unui sfânt venit din fundul Siberiei.

Veselia lui miroase a praf de pușcă și a ploaie de primăvară.

— Bucură-te, Mircea Fedorovici, că se sfârșește războiul... De acum înainte, avem noi grijă de toată lumea!...

Unde o fi bătut Nicolașa toată noaptea, de a nimerit la mine așa de dimineață?... Mă frec la ochi, să-l pot privi mai bine, dar frazele lui mă orbesc parcă și mai mult.

— De acum s-a sfârșit și cu țarul nostru și cu nemțoaica lui. Or să se ducă dracului amândoi după popa Rasputin...

Nu pricep nimic. Nicolașa trebuie să fie beat turtă.

— Revoluția mult așteptată a început... Preobrajenski, Valinski și Litovski au trecut de partea poporului... De acum nu ne mai temem de nimeni. Regimentele astea fac mai mult decât toată armata țarului de pe front... știi cine a dat semnalul în armată? Cărpicinicoff!...

Un soldat din regimentul Litovski... Un simplu om liber!... Bravo lui!...

Trăiască revoluția!...

Abia acum încep să pricep. Dar, în momentul de fața, este oare posibilă o revoluție în Rusia?... Nu cumva cele povestite cu atâta patos de Nicolașa nu sunt decât simple tulburări de stradă? Trebuia să mă duc la redacție numaidecât. De la Nicolașa nu puteam afla decât ecoul știrilor trecute din gură în gură. Mie, însă, îmi trebuia textul telegramelor oficiale.

Nicolașa mi-ajută să mă îmbrac. Parcă aș fi un paralitic. Îmi lipsesc doar cârjele și cele câteva sute de spectatori ca să mă însoțească până la “scăldătoarea oilor”. În stradă, Nicolașa mă părăsește:

— Luați seama să nu scrieți vreo prostie la gazetă, că pe urmă n-o să fie bine... Dacă vreți să câștigați și voi războiul, să luați apărarea poporului... Dați-o dracului de oligarhie, că nu mai merge. Să nu care cumva să combateți revoluția, că aici vă putrezesc oasele. Să știți!...

Trageți la gazetă un titlu mare, pe toată pagina: “Trăiască democrația rusă!...” La redacție nu este încă nimeni. Dau fuga la tipografie. Aici găsesc pe secretarul de redacție, care pregătește o ediție specială. Știrile sunt adevărate. În Rusia, izbucnise revoluția de trei zile. Pericolul însă părea înlăturat. Poporul se revoltase contra trădătorilor de origine germană, care puseseră stăpânire pe țar și înlesniseră dezastrele armatei pe front. Foștii miniștri și demnitarii curții fuseseră arestați. Noul guvern era format din reprezentanții partidelor democrate din Dumă. Războiul avea să continue până la victoria finală.

Puțin mai târziu, de la cenzură ni se trimite o nouă telegramă: țarul abdicase în favoarea fratelui său mai mic, marele duce Mihail Alexandrovici, care avea să semneze o proclamație către poporul și armata rusă și să pună imperiul pe bazele democrației adevărate.

Surprizele se precipită, însă. Telegramele sosesc din sfert în sfert de oră. Dar, cele noi, prezintă situația sub un alt aspect. Curiozitatea și nerăbdarea populară cresc văzând cu ochii. Mulțimea umple străzile din centrul orașului, ca într-o zi de sărbătoare națională. Opinia publică este împărțită. Unii privesc evenimentele din Rusia cu simpatie; alții continuă să se îndoiască de schimbarea radicală a situației.

Autoritățile se abțin de la orice manifestație spontană. Rezerva oficialității noastre se identifică cu statuia lui Miron Costin, care continuă parcă să buchinească în Letopisețul său, că: “nu vremurile sunt sub cârma omului, ci bietul om sub cârma vremurilor”.

După-amiază, aflăm că marele duce Mihail a refuzat tronul, până ce Adunarea Constituantă nu i-l va oferi ca dar din partea poporului rus. Majoritatea deputaților, însă, înclină spre republică.

Ultimele știri de peste Prut contribuie să deruteze complet opinia publică. Toată lumea se întreabă: “Ce are să mai fie mâine?...” Dar ce trebuia să fie cunoscut la Iași abia mâine, în Rusia se petrecuse încă de ieri!... Guvernul provizoriu fusese constituit cu atribuții dictatoriale.

Le roi est mort, vive le roi!... Cu ce autoritate însă, și, mai ales, pe ce forță se baza noul guvern, ca să poată prezida mai departe destinele fostului imperiu țarist?... Cei care apucaseră războiul de la 1877 nu puteau concepe Rusia fără țar și pe țar ca un simplu sinecurist al republicii.

Vulgarifatea acestei eventualități făcea să roșească până și obrajii celor mai mari dușmani ai țarismului. Cei mai tineri, însă, proslăveau triumful democrației și, cu discreția impusă de stare de asediu, propovăduiau chiar o revoluție la fel și în România.

Pretențiile lor însă erau exagerate, fiindcă, în momentul acela, o Românie propriu-zisă nu mai exista. Oltenia, Muntenia și Dobrogea erau ocupate de dușmani, iar fâșia de pământ pe care se refugiase regele, guvernul, parlamentul și autoritățile care constituiesc suveranitatea unui stat liber, deși purta numele de Moldova și pe hartă făcea încă parte din România, era inundată de aproape un milion de soldați ruși, care ar fi putut-o alipi oricând la Rusia. O revoluție în România, în momentul acela, ar fi fost un act de sinistră megalomanie democratică.

Războiul ne scuturase de urechi, ca un profesor ce și-ar fi prins elevii cu lecția neînvățată. Idealul nostru de până atunci fusese să trecem examenele, cu intervenția părinților sau rudelor influente. De data asta însă, căzuserăm peste un profesor bătăios, care nu vrea să știe de nimeni. Războiul ca războiul!... Au mai mâncat și alte popoare bătaie și n-au dispărut. Ce te faci, însă, cu revoluția?...

Toto, pe care îl vedeam aproape în fiecare zi, mă ținea, ca și la București, în curent cu toate noutățile interzise cunoștinței marelui public. De data asta însă, șeful de cabinet al ministrului de interne nu mi le mai spunea cu precauția destăinuirii unui secret, ci cu sinceritatea mărturisirii unei nenorociri fatale. Revoluția rusă, de altfel, desființase toate secretele de stat. Lumea începuse să știe tot ce se petrece. Măștile începuseră să cadă una după alta. Carnavalul inconștienț ei durase destul. Mascarada ipocriziei se stingea în sufletul fiecă ruia, odată cu lumina ultimului lampion de hârtie

multicoloră. Sinceritatea făcea ravagii, chiar printre cei care aveau de mărturisit anumite păcate. Iașii păreau o enormă casă de nebuni. Atâta cumințenie numai la balamuc puteai găsi!...

Părerea celor în măsură să cunoască adevărata situație era că România sărise din lac în puț. Dar puțul era așa de adânc, că deschizătura ghizdurilor nu mai îmbrățișa decât un pătrat de cer senin, mare cât o față de masă pentru patru persoane.

Orice s-ar fi întâmplat, deci; dar la masa asta trebuia să mă ospătez și eu. Nu puteam admite, pentru nimic în lume, să fiu sacrificat de dragul meu unui țar imbecil, care se aruncase în apă să scape de înec un copil zvăpăiat, fără să-și dea seama că el nu știe să înoate.

Un tacâm, deci, mi-l rezervasem, din oficiu, mie. Dar pentru celelalte trei?...

Nu-mi place vecinătatea oricui. La masă, mai ales, când nu pot fi singur, mă enervează tovărășia necunoscuților care mănâncă brânză cu cuțitul, scuipă sâmburii cireșelor din compot în farfurie și se scarpină după ureche cu furculița.

Deocamdată, mi-am găsit doi tovarăși de masă. Unul este, bineînțeles, Tatiana; altul, Nicolașa. Mai îmi trebuie un al treilea și, în urmă, “la Maître d’Hôtel” poate începe să ne servească “menu”-ul.

Vreau să-mi duc, însă, generozitatea până la capăt. Mă obsedează al patrulea tacâm liber. Dacă ar fi vorba de “marea frescă a Ateneului român”, l-aș lăsa liber, până ce s-ar îndura Dumnezeu să ne dea și nouă un artist decorator. Dar, pe vremurile astea de criză alimentară, e păcat să saturi numai trei flămânzi cu mâncare rânduită pentru patru inși.

Pe Toto nu-l chem, fiindcă oficialitatea șefului de cabinet ar putea jigni sentimentele democratice ale lui Nicolașa și, poate, chiar ale Tatianei. La domnul Aivazian, iar nu mă pot gândi, fiindcă nu vreau să-l smulg din abundența bodegii la “Cocostârcul de aur”. Ca să pot încheia dar cu succes ciclul Niebelungilor, trebuie să-l caut pe al treilea la București. Primul nume care îmi vine în gând este o Walkirie. Lotty se roagă poate și astăzi pentru mine la icoana sfintei Paraschiva și dacă nemții nu vor fi reparat încă uzina electrică, probabil că Lotty ține în fiecare noapte și candela aprinsă..

Cine o fi stând acum în camera mea? Cine îmi citește cărțile din bibliotecă?... N-am luat cu mine decât pe Baudelaire, pe Laforgue, pe Rimbaud, pe Corbiere și pe Saint-Pol-Roux... Mi-e teamă chiar că, din cauza lor, a început să se vorbească de revoluție și la Iași. Poezia nouă e ca

dinamita veche. Când crezi că nu mai e bună de nimic, atunci face explozie singură. Am lăsat însă pe Villon, pe Ronsard, pe Mallarmé, pe Verlaine, pe Francis Jammes și toate romanele autorilor cu numele legat de câte o casă de nebuni. Pe Lautreamont l-am împrumutat Tatianei să-l citească. Efectul l-am constatat chiar a doua zi.

Tatiana mă sărută acum ca o meduză. Deși foarte personal, sufletul slav se adaptează, foarte ușor, oricărei formule de intelectualitate superioară.

De când i-am dat să-mi citească autorii favoriți, Tatiana are aerul că încearcă să mă instruiască ea pe mine. Zilele trecute mi-a vorbit de Gerard de Nerval și de Villiers de l’Isle Adam... Pe Aloïsius Bertrand l-am dat lui Nicolașa. Poemele lui Gaspar de la Nuit cadrează cu firea lui spontană și întunecată ca o sală de spectacol înainte de ridicarea cortinei. Nicolașa, însă, este un rus absurd. Principiile lui democratice l-au îngrădit ca pe o vespasiană în paravanul de tinichea atenuat cu afișe de teatru și reclame comerciale. Nu mai admite acum nici aristocrația intelectuală...

Dar mai am la masă un loc liber. Nicolașa, desigur, l-ar rezerva doleanței colective a papagalilor dresați să țipe “Trăiască libertatea”.

Din fundul perspectivei celor trei sute km. de la Iași la București, Lotty îmi aruncă parcă o mustrare sfioasă și imensă, ca resemnarea capitalei după ocuparea ei de armata dușmană... “Nu, dragă Lotty... Nu te-am uitat încă și nici n-am să te uit vreodată.

Dar, la masă, nu trebuie să stai niciodată cu două femei pe care le-ai avut. Și afară de astea, mi-e teamă că, odată ajunsă la Iași, vei cere să mănânci iar usturoi... Rămâi la București, dar. Am să te regăsesc, după ce revoluția rusă și Tatiana și-or spune ultimul lor cuvânt...” A, da!... Iată și pe al patrulea comesean. L-am găsit. Trebuia să mă gândesc la el chiar din primul moment. E Laurențiu Blebea, pe care Toto și-a propus să-l aresteze, imediat ce-și va vedea visul cu ochii. E spionul nemților din timpul neutralității noastre. E trădătorul cauzei naționale și al vagoanelor de cereale românești trecute peste Carpați!...

Nu mai păstrez pentru Blebea, în sufletul meu, nici un fel de dragoste, nici măcar reflexul unei linguri de lemn într-o strachină cu ciorbă de linte. Dar dacă Blebea a reușit să ne înșele pe toți ca să-și poată duce infamia cu succes până la capăt, înseamnă că Blebea este cu adevărat un om mare și merită să stea la masa celor patru. Eu, cel puțin, îl găsesc, în momentul de față, superior nouă tuturor. Eroii lașității conservatoare de la Iași nu se pot compara nici chiar pe departe cu atitudinea eroică a celui ce riscase tot

timpul să dispară prin asasinat sau sinucidere. Cei care tremurau în mână cu telegramele sosite din Rusia, invidiau acum și atitudinea lui Blebea dinaintea declară rii de război, și soarta lui după problematica încheiere a păcii...

Ofer lui Blebea, dar, locul de cinste din capul mesei. Știu că masa este pătrată și nu are nici un atribut ierarhic. Dar capul mesei va fi acolo unde va sta Blebea. Mă închin înaintea lui, ca în fața geniului reprezentativ al unei rase. Blebea este mai armonic, mai simetric, mai dinamic și mai extatic, și decât mine, și decât Nicolașa, și chiar decât Tatiana — singura femeie, până astăzi, care m-a obsedat mai mult de trei zile.

* * *

Rușii au înnebunit de-a binelea. De altfel, fericirile neașteptate îți zdruncină totdeauna creierii. Democrația face ravagii înspăimântătoare. Nu știu ce-ar putea fi în Rusia, unde noul regim a trebuit să niveleze o întreagă serie de clase sociale. La Iași, însă, deosebirea dintre soldați și ofițeri a dispărut cu totul. Salutul superiorului s-a redus la o chestie de bunăcreștere. În primul moment, cocardele roșii apăruseră numai pe pieptul stâng al uniformelor pământii. Cu timpul, însă, ele s-au urcat până la șapcă și în prezent astupă cu totul vechea cocardă țaristă cu culorile ordinului “Sfântu Gheorghe”. Emblema democrației li s-a urcat pâna la creier, ca manifestațiile unui sifilis în faza terțiară. Cu cât soldatul este mai democrat, cu atât cocarda este mai mare. Unele ating circumferința unei străchini cazone. Altele sunt împodobite cu banderole de aceeași culoare, care atârnă pe uniforme ca dârele de sânge ale unor răni imaginare. Fiecare soldat din armata Rusiei democrate concurează parcă pentru un loc de figurant în opera Carmen. Cei mai sprinteni își iau aere de toreadori. Spiritul de imitație al celor mai simpli îi încadrează în ceata picadorilor, iar cei care nu pot pricepe încă ce înseamnă cocarda roșie, îndeplinesc, ca și mai înainte, rolul taurilor, deși, în majoritatea lor, nu sunt decât niște simpli boi.

Luptele pe front nu-i mai interesează. De altfel, bieții oameni au, poate, dreptate. Ce caută ei în România?... Cum pot cetățenii Rusiei democrate să se lupte pentru o țara oligarhică?... Emisarii de peste Prut avuseseră grijă să sosească la timp, ca să poată strica mecanismul fostelor manechine țariste. Oratorii de la Iași, ca și cei de pe front, le explicaseră ce înseamnă un soldat democrat, care, la urma urmelor, nu era decât un cetățean liber și atâta tot.

Printre aceștia, cel mai înfocat propagandist era Nicolae Damianovici!...

Nicolașa dispăruse pentru câtva timp din Iași. Domnul Aivazian era dezolat, fiindcă nu știu ce pusese tocmai la cale cu cel mai de seamă client al bodegii la “Cocostârcul de aur”. Tatiana jura că nu are nici o știre de la el. Bănuia, însă, că trebuie să fie în Rusia, unde se pregătește temelia lumii noi, pe care eu și confrații de la ziarul Marelui Cartier nu o puteam pricepe încă. Tatiana, însă, vorbea din auzite. Deocamdată, n-o interesa decât faptul că rănițiii din spital se împuținaseră și că alții noi nu mai soseau de pe front. De câte ori încercam să-i cunosc părerile asupra viitorului, Tatiana îmi da aproape același răspuns. Fiindcă îmi jurase, să nu se despartă niciodată de mine, căuta să mă convingă că în Rusia de mâine s-ar putea trăi mult mai convenabil decât în România betejită de război. Nicolașa avea relații în toate cercurile intelectuale din Petrograd și Moscova. În felul lui, Nicolașa era un om superior care putea juca un rol preponderent în noua Rusie, dacă, bineînțeles, s-ar fi lăsat de băutură...

Porumbiței mele de porțelan începuse să-i crească gheare de erete!...

Iată-l, însă, pe Nicolașa apărând din nou la Iași. Fusese la Chișinau, unde se pusese de acord cu “tovarășii” basarabeni asupra unor anumite chestii care interesau frontul românesc și chiar dosul frontului de la Siret până la Prut.

Dar Nicolașa este curat nebun, i s-a urcat și lui democrația la creier!...

Bine i-a spus Tatiana, că o să moară de paralizie!…

* * *

E luna mai.

La Iași, a înflorit parcă amintirea trandafirilor de altădată. Armata noastră refăcută a început să înlocuiască pe front unitățile rusești, de care comandamentul superior nu mai este sigur. Pe strada Lăpușneanu trec regimentele de vânători, care au început să pună pe gânduri pe membrii sovietelor rusești și diferiții comisari ai poporului pripășiți și pe la noi...

Soldații cântă din gură și din frunză. În capela fiecărui, o altă frunză de stejar îi înfrățește, parcă, cu pădurile din mijlocul cărora s-au desprins.

Cântecul lor răsună mai puternic și mai departe ca toate discursurile patriotice și minciunile sentimentale cu care fuseseră cântați prin cărți, prin ziare, prin întrunirile publice și prin parlamentele românești sau ale diferitelor țări aliate. Din marșul lor, din chipul lor și din cântecul lor simplu, sfios și totuși grav — ca și clipele acestea în care pornesc spre moarte — simt cum se desprinde, imensă și curată, întreaga jale și vitejie

strămoșească, pe care eu nu le-am cunoscut-o decât din veșnica și obsedanta lor “frunză verde”.

Cu aceeași frunză verde, prinsă în capelă și între buze, se duc, și de data asta, pe front. Toți sunt la fel. Parcă toți n-ar fi decât același țăran român multiplicat în rândurile regimentului ce parcă nu se mai sfârșește.

Redactorii de la ziarul Marelui Cartier au ieșit pe trotuar ca să-i aplaude. Animatorii eroismului pe hârtie își anticipau colaborarea cu executanții operei lor, pe front. Era singura ofensă pe care grațiații sorții o puteau aduce condamnaților la moarte!...

Eu m-am retras în fundul redacției, cu Nicolașa care a venit să mă vadă. Rusul a văzut scena și mi-a priceput revolta.

— Așa e că-i păcat să moară atâta lume?... Trebuie să se sfârșească odată și cu măcelul ăsta. Noi o să ne facem datoria până la capăt.

Rămâne ca și voi să ne ajutați frățește. Noi nu mai luptăm. Nu te lua după informațiile Cartierului. Ăștia nu știu nimic. Rușii nu mai luptă, fiindcă n-au pentru ce să mai lupte. Dacă vă simțiți în stare să luptați singuri cu nemții, bravo vouă!... Am s-o vad eu și pe asta... Nu încercați însă marea cu degetul... Hai să dăm mai bine mâna frățește și să nu lăsam pe mâine ce putem face astăzi... Dacă am reușit să scăpam noi de țarul nostru, dar voi de al vostru!... Ce? Crezi că-i mare lucru?...

Un simplu păhărel de coniac !... Îl dai pe gât dintr-o singură dată... și-atâta tot!... Încerc să-l potolesc. Dar Nicolașa se aprinde și mai tare:

— Ascultă-mă pe mine. Să știi că le vine rândul la toți. O să se curețe unul după altul... Ai să vezi că, după noi, n-au să mai lupte nici nemții... Noi nu stăm degeaba. Lucrăm vârtos, că ne-am legat cu jurământ de moarte. Deviza noastră este: Donec totum impleat orbem.

Până ce nu vom cuceri pământul tot, nu ne lăsăm... Să fie al tuturor, nu numai al unora!... Să-l împărțim frățește... Fiecare cu bucățica lui...

Ce?...Ai ceva de zis?... Fiindcă ești pus astăzi la adăpost de gloanțele nemțești, crezi că n-are să te ajungă mâine gheara propriilor tăi călăi?... Ce-ai făcut până acum în viață?... Ce te-au lăsat să faci, ăi care nu știu să facă nimic?... Câine de curte boierească vrei să trăiești toată viata? Să-ți fie rușine!... Ajunge atâta lașitate... Mișcă-te o dată și tu, să le spui cine ești... Nu mai aștepta degeaba, că ei n-au să te cunoască niciodată... Hai cu noi!... Hai să vezi ce înseamnă să fii om liber, om mare, supraom!...

Nu-i pot răspunde nimic, fiindcă regimentul de vânători a trecut și colegii au început să intre în redacție. Unul din ei își freacă mâinile de

bucurie:

— Grandios spectacol!... N-am ce zice... Hei, domnul Gorski...

Vânătorii noștri luptă, nu se încurcă!... Volga dumneavoastră o fi ea mare, dar prea e plină de nămol!... Dumneavoastră parcă nu aveți sânge în vine... Până să vă hotărâți s-o mișcați din loc, vă dă neamțul mereu peste cap... Dar, ia să vezi cum au să se schimbe acum lucrurile...

Așteaptă numai s-ajungă vânătorii noștri pe front!... I-ai văzut?...

Oltenii, săracii!... Oltul nostru n-are nămol în el... Are, amestecat în apă, sânge de roman și dac!...

Nicolașa își clatină capul distrat și crâșnește printre dinți donec totum impleat orbem, în timp ce colegul meu de redacție continuă:

— Am să trag un articol, să se ducă pomină!... Dacă nu mi-or da pe “Mihai Viteazul” nici de data asta, să le fie rușine!...

X - LA ÎNCEPUT ERA CUVÂNTUL...

Toată lumea și-a pierdut capul. Sfântul Denis cel puțin rămăsese cu el în palme. Dar sfinții anonimi de la Iași n-avuseseră nici măcar prezența de spirit a primului episcop al Parisului. Capetele noastre se rostogoliseră ca niște bolovani în prăpastie... Dacă s-ar fi strâns launloc toate miresele de pe lume, a doua zi după noaptea nunții, spectacolul ar fi fost, probabil, mult mai decent decât al războinicilor de la Iași, amenințați să-și piardă, în fine, și târzia lor virginitate.

De câteva zile, nemții atacă cu furie frontul de pe Siret, intenția dușmanului este să ne întoarcă flancul stâng, să pătrundă în sudul Basarabiei, să ne taie legătura cu Odesa și să ne prindă ca pe o muscă în palmele Carpaților și Prutului. Nu știu cum s-ar putea opera această mișcare strategică, deși specialiștii de la ziarul Marelui Cartier ne dau explicații suficiente pentru ca articolele noastre să nu pară, celor de pe front, anecdote traduse din limba chineză. La Iași, însă, panica produsă de ofensiva dușmană a luat proporția holerei, la Hamburg, sau a cutremurului de pământ de la Messina.

Românii rezistă fiindcă, de data asta, întâmplător, au cu ce să reziste.

Parte din materialul de război trimis din Franța și Anglia a sosit la timp, pentru a ne putea fi și el de folos. Frontul, însă, nu este ocupat numai de români. Ba, ceva mai mult, deși pe hartă poartă numele de “frontul român”, grosul lui este format de ruși.

De când s-a democratizat, însă, armata rusă a devenit mai protocolară ca o recepție la Palatul de iarnă al fostului țar. Nu mai admite decât opt ore de... luptă, pe zi, iar, în caz de atac, anunțarea lui cu cel puțin trei zile înainte. Nu mai vorbesc de tratativele cu diferiții comisari ai poporului și de dreptul de “veto” al sovietelor care, în ultimul timp, s-au înmulțit în așa fel, că aproape fiecare soldat rus a devenit o entitate militară, socială și națională.

Sub regimul țarist, rușii nu se bătuseră, fiindcă nu le sosise încă ordinul de la Petrograd. Sub regimul republican e drept că ordinele soseau zilnic, dar libertatea voinței individuale trebuia respectată înaintea angajamentelor anterioare, luate fără consultarea și prealabila aprobare a poporului.

De îndată ce artileria dușmană începea bombardamentul, trupele rusești părăseau pozițiile expuse și se retrăgeau acolo unde se credeau mai la adăpost. Majoritatea lor, însă, întrebuința o tactică și mai avansată. Părăsea armele pur și simplu și venea la Iași ca să se plângă marelui soviet al armatei de sud de mizeriile unor anume generali prea bătrâni, care nu puteau înțelege rostul unei armate democrate.

Până să vină românii să ocupe pozițiile părăsite, nemții se instalau în ele ca într-un compartiment gol de drum de fier și cadrilul începea iar, parcă tot cu figura schimbului de... dame. Și azi așa, mâine așa, până ce, într-o bună zi, exasperarea comandanț ilor români atinse limita extremă a frăției de arme și câteva companii românești trecură prin mitraliere o întreagă divizie rusă, ce fugea de pe front numai cu căruțele de alimente.

De data asta, dar, trebuia să ne batem și cu nemții, și cu rușii.

Rezultatul final nu era greu de ghicit. Frontul românesc nu mai putea rezista multa vreme. Odată spart însă, ultima fâșie de pământ din România liberă dispărea și ea... Ce era, dar, de făcut? Noi, ca noi... Făceam parte din cadrele armatei și, în ultimul moment, s-ar fi putut găsi în depozitele Iașului câte o uniformă de gradat și pentru civilii mobilizați la ziarul Marelui Cartier. Eventuala noastră situație de prizonieri începuse chiar să ne surâdă. A cădea prizonier, nu însemna, numaidecât, a fi laș. Câți eroi de pe front nu fuseseră făcuți prizonieri fiindcă, în toiul luptei, își pierduseră revolverul sau întrebuințaseră până chiar și ultimul glonț cu care trebuiau să-și zboare creierii!...

Publiciștii români puteau fi, deci, mândri că luptaseră până la ultimul strop de cerneală!... Nemții n-aveau decât să vină la Iași. Ne-ar fi găsit pe toți la posturile noastre de onoare, drapați în toga misiunii naționale, ca

niște senatori romani, gata să azvârlim cu călimara în cap primului barbar care ar fi îndrăznit să ne atingă...

Persoana noastră, însă, nu reprezenta decât o cantitate neglijabilă din prestigiul țării. Dar parlamentul?... Dar guvernul?... Dar regele?...

Ce era de făcut cu aceste trei elemente constitutive ale suveranității naționale?...

E drept că pentru parlamentari se găsise o soluție mai dinainte.

Majoritatea deputaților și senatorilor plecase în concediu nelimitat, să-și facă vilegiatura prin Suedia, Norvegia, Danemarca, Anglia și Franța. Mai rămânea, deci, guvernul și regele. De altfel, cineva trebuia să mai rămână și cu noi la Iași, până în ultimul moment, când avea să se hotărască soarta României ce aștepta, ca și micul Isaac, să fie urcată pe rugul sacrificiului biblic. În redacția noastră se vorbea de soluția dată de unul dintre miniștri.

Armata se va retrage de pe front și va forma în jurul Iașilor un triunghi strategic, botezat “Triunghiul morții”. În mijlocul lui, regele, guvernul și ultimii demnitari ai statului aveau să repete gestul strămoșului Decebal și al ultimilor ostași din Sarmisegetuza, sau — pentru înțelesul celor care nu cunosc bine istoria neamului — aveau să-și aștepte sfârșitul, ca echipajul unui vapor englez ce se cufundă cu pavilionul național arborat pe puntea de comandă, strigând în cor: God save the King.

Noi trebuia să strigam, bineînțeles, “Trăiască regele” și poate chiar “Trăiască România Mare!”...

Alții, însă, mai în curent cu cele ce se puneau la cale în cercurile conducătoare, afirmau că s-a hotărât retragerea generală, peste Prut, peste Nistru, peste Nipru, peste Don, și peste munții Caucaz, până în Mesopotamia, unde trebuia să facem o joncțiune strategică cu trupele engleze. Ajunși pe Tigru și Eufrat, soldații români aveau să-și croiască drum prin Asia Mică până la Dardanele sau să fie îmbarcați în golful Persic, pentru alte fronturi desemnate de comandamentul suprem al armatelor aliate. Lucrul acesta n-ar fi imposibil, deoarece aceeași operație militară fusese aplicată și resturilor armatei sârbești, cu doi ani în urmă.

Mărturisesc că o a doua soluție mă încânta mai mult decât “Triunghiul morții”. Ea mi-ar fi dat prilejul să călătoresc gratuit în Orientul care mă obseda încă din copilărie și, poate, cine știe, m-ar fi apropiat de Homer, cu poema pe care aveam de gând s-o scriu după încheierea păcii.

Dar, pesemne, scriitorilor români nu le fusese dată încă mângâierea unei opere trăită cu adevărat. Ce scrisesem până atunci, atât cât eu și ceilalți

confrați, nu fusese decât minciuni. Minciuna ne îmbătase, minciuna ne adormise, minciuna ne mângâiase în vis și tot minciuna ne deșteptase din somn. Naționalizasem minciuna ca o societate pe acțiuni din care eliminasem, încetul cu încetul, întregul capital străin.

Adevărul fusese decretat ca dăunător intereselor superioare ale statului. Și fiindcă statul se topise ca o lumânare de seu în celula unui condamnat la moarte, unde am fi mai putut regăsi voluptatea adevărului decât pe ruinele Ninivei și Babilonului?...

* * *

De două zile aștept cu geamantanele făcute, gata să-mi iau adio de la domnul Aivazian, Nicolașa și Tatiana, la primul ordin de plecare.

De două zile, din sufletul meu, ca dintr-un trunchi de stejar, cresc parcă două crăci în direcții opuse, dar deopotrivă de asemănătoare la coajă și la sevă. Una se îndreaptă spre Prut, spre necunoscut, și-atâta tot... Alta se îndreaptă peste Siret, spre București și mai departe chiar, spre Olt, spre cuibul copilăriei mele distrus de dușman și spre crucile sărace de lemn cioplit sub care ai mei se odihnesc de veci, sub cerul și în vecinătatea caselor noastre strămoșești... De două zile aștept cu nerăbdare să-mi citesc singur sentința expatrierii. Peste Prut sau peste Siret, este același lucru. România nu mai există nici de o parte, nici de alta. Răsfoiesc calendarul, mă uit pe hartă, și îmi ridic ochii spre cer, doar voi putea găsi undeva un mucenic, un Bethleem sau vreo stea cu care să-mi pot înfrăți lașitatea de a trăi, nu știu unde, pentru ce și pentru cine... De două zile, parcă este noapte continuă...

Iată, însă, că cineva a aruncat o vorbă în vânt... Și vorba asta nu este mai mare ca un bob de grâu sau de porumb... Și bobul a căzut undeva pe câmp și, ca o adevărată minune, a început să încolțească în sufletul celor care până atunci trecuseră cu picioarele peste el...

Victorie!...

Armata română continuă să reziste. Armata dușmană a început să se retragă...

Comunicatele noastre sunt clare. Dar cine mai are încredere în comunicatele de la Iași? Comunicatele dușmane, însă, confirmă și ele victoria românească...

De la începutul războiului, aceasta este prima zi în care lașitatea mea se înveșmântă în odăjdii sacerdotale... Aproape nu mi-o mai recunosc.

Eu, însă, o împiedic să arate mulțimii podoabele ce-ar putea-o înstrăina de sufletul meu...

De la începutul războiului, aceasta este prima zi în care mi-e rușine parcă să dau ochii cu lumea!...

* * *

În bodega de la “Cocostârcul de aur” redacția ziarului România sărbătorește victoria de la Marășești. Întâmplător, colonelul unui regiment rus, care nu fugise încă de pe front, era văr cu Nicolașa. Asta înseamnă că “doctorul” Gorski — cum îi zic românii — nu poate lipsi din mijlocul nostru. Tatiana, care m-a căutat acasă, mă găsește la bodegă.

Colegii de redacție, care au botezat-o “Rusoaica lui Băleanu”, o primesc cu aplauze zgomotoase. Se strigă chiar “Trăiască Rusia”. Pentru prima dată, la Iași, apariția unei femei frumoase atenuează impresia unei acțiuni urâte. Adăugați, apoi, la frumusețea Tatianei cantiRoș u, galben și albastru 111 tatea de alcool consumată în proporțiile impuse de natura petrecerii și veți ghici ușor pentru ce simpla prezență a Tatianei ne răzbuna de trădarea întregii Rusii. O victorie ca cea de la Mărășești nu se putea sărbători numai cu apă de Timișești. Și românul — iertător din fire

— în fața unui pahar cu vin bun, devine mai bun ca însuși Isus Hristos, în fața buretelui muiat în oțet și fiere...

Dar pe Tatiana o dezgustă oamenii beți. Pe mine mă tolerează, fiindcă nu i-am dat încă ocazia să mă vadă cu limba și picioarele împleticite.

Pe Nicolașa, însă, nu-l poate suferi. În mijlocul acestor străini care țin cu tot dinadinsul s-o asocieze bucuriei lor, Tatiana pare, oarecum, stingherită. Zâmbetul ei purifică parcă atmosfera bodegii, ca o ploaie de primăvară... Îmi face semn să plecăm. Eu mă apropii de ea. Privirile tuturor se abat asupra noastră ca o salvă de mitraliere. Românul, însă, la beție, este mitocan, nu-și poate ține gura și face glume nesărate. De la o masă, unul dintre colaboratorii victoriei de la Mărăsești zbiară ca un măgar:

— Bravo, Bălene!... Așa lovitură, zic și eu!... Să nu te lași, până ce n-ai să ne răzbuni de toate mizeriile rușilor.

Infamia cea mare, însă, pornește de la altă masă:

— Și dacă te simți obosit, să ne-o treci și nouă!... Tresar, ca și cum as fi primit o palmă din senin. Tatiana nu a priceput fraza, dar a înțeles din gestul meu reflex că a fost vorba de ea. Nicolașa a sărit de pe scaun, răsturnând masa cu paharele și sticla plină de vin. Statura lui ne domină pe toți ca un Guliver în țara piticilor.

— Cine a îndrăznit să insulte o femeie rusă?… Tăcere și lașitate generală!...

Bodega pare mai goală ca o tranșee după bombardamentul artileriei grele. Domnul Aivazian a înghețat la tejghea, cu ochii țintă la mine. Vinovatul era un locotenent de cavalerie, detașat la cenzură în toiul luptei de la Mărășești. Mă îndrept spre el și îl bat prietenește cu palma pe epoletul ierarhiei sale militare.

— Domnule locotenent... Cereți-vă scuze imediat sau, dacă nu, pregătiți-vă să trageți consecințele cuvintelor pronunțate.

Deși calmă, intervenția mea produce efectul unui gest eroic. Ea se varsă ca un hârdău cu apă rece în capul celor înfierbântați de băutură.

Toată lumea s-a trezit, parcă la comandă. Disciplina lașității este începutul înțelepciunii omenești. Corul figuranților repetă cu insistență după bagheta capelmaistrului:

— Scuze... scuze.... scuze...

Locotenentul se ridică, galben și umilit ca o lămâie stoarsă de zeamă, bolborosește câteva cuvinte și așteaptă verdictul. Unul din judecă torii improvizați îi ordonă:

— Sărută mâna rusoaicei. Și locotenentul pornește de la masă ca o păpușă automată și execută ordinul, în aplauzele asistenței care consideră incidentul închis.

Tatiana a ghicit, probabil, tot ce nu putuse pricepe în primul moment.

Ochii ei mă învăluie ca o acoladă regală, cu care se răsplătește un act de eroism pe front. Nicolașa întinde mâna locotenentului care, de data asta, și-a revenit în fire, se urcă apoi pe o masă și începe să peroreze:

— Frați români!... Vă zic frați, fiindcă abia de azi înainte începem să fim cu adevărat frați... Deși aliați pe frontul nostru de luptă comună, gândurile noastre nu s-au contopit niciodată până astăzi și pumnii noștri n-au amenințat decât dușmani imaginari... De azi înainte, însă, trebuie să ne spunem cuvântul cinstit pe față și adevărata noastră frăție să înceapă așa cum stă scris în cărțile sfinte, fiindcă la început era cuvântul, și cuvântul era de la Dumnezeu, și Dumnezeu era cuvântul...

Asta înseamnă că Dumnezeu a dat omului cuvântul ca să-și poată pune în valoare mintea. Cuvintele sunt vehiculele rațiunii, vorbite sau scrise, ele singure ne mută dintr-un loc în altul, ne multiplică, ne descifrează, ne rezolvă și ne umanizează... Revoluția noastră nu este decât opera cuvântului propovăduit sau tipărit. Cine cugetă fără să vorbească, moare înainte de a se

fi născut... Să ne spunem, dar, ce avem de spus fiecare... Să ne amestecăm durerile, ca să le putem pierde din urmă... Să ne controlăm, odată pentru totdeauna, idealurile, ca să ne descărcăm sufletele de povara contabilității duble...

Să ștergem frontierele dintre țări, ca să dispară odată cu ele și fronturile de luptă... și să desființăm toate rafturile naționale din prăvălia umanității... Dușmăniile actuale nu sunt decât iluzii optice... Misterul care ne desparte pe unii de alții nu este decât efectul lentilelor fumurii, prin care ne privim de la distanță... Ca să ne dăm seama, însă, că toți oamenii suntem la fel, trebuie să ne apropiem, să ne pipăim, să ne demisterizăm, să ne realizăm, să ne umanizăm!... Rusia vă pune la îndemnă, de azi înainte, materialul necesar să vă puteți construi și voi în formule noi. Rusia vă dă putința să ieșiți de sub tutela burgheziei care vă soarbe ca un fitil de lampă cu gaz. Cine-i întreține flacăra decât voi?... Fitilul uscat nu arde. Se pârlește numai și îți gâdilă nările cu mirosul lui de cârpă. Aruncați-l, dar, ca pe o cârpă murdară în lada cu gunoaie, să nu vă mai infecteze sufletul, că pe urmă o să fie prea târziu... Datoria voastră, a intelectualilor din România, este să înființați și voi odată un serviciu de ecarisaj social. Luați exemplu de la noi. Și dacă n-aveți brațe destule, ale noastre vă stau la dispoziție...

Dar, dezrobiți-vă odată, pentru numele lui Dumnezeu!... Deșteptați-vă, numerotați-vă, valorificați-vă, cuceriți-vă dreptul vostru sub soare, fiindcă soarele adevărat al unui popor voi sunteți, intelectualii!...

Burghezia nu-i decât un fitil de cârpă murdară... Nu-i mai împrumutați lumina soarelui, când nu vă răsplătește nici măcar cu sclipirea timidă a stelelor anonime din “Calea robilor”. Până când să vă fie viața o veșnică noapte?... Până când adevărata voastră viața să nu înceapă decât după moarte?... Ce sărbătoriți voi astăzi?... O victorie militară?...

O excrocherie burgheză, nenorociților!… Cine s-a bătut la Mărăsești?...

Cine a învins și cine putea să fie învins?... Stăpânii sau slugile?... Hai, spuneți-mi, dacă aveți curaj... Unde erau stăpânii și unde erau slugile?...

Cine a fugit peste frontieră și cine a rămas să moară în pragul casei atacată de bandiți?... Faceți-vă singuri dreptate, fiindcă dreptatea stă pe loc totdeauna; nu fuge niciodată. Victoria de la Marăsești este victoria poporului anonim, care, de azi înainte, trebuie să poarte numele celor care au renunțat la el. Slugile au scăpat casa de bandiți, slugile trebuie s-o stăpânească, de azi înainte... Așa stă scris la cărțile sfinte, unde vorbește cuvântul lui Dumnezeu, nu cuvântul oamenilor... ăsta este adevărul, asta

este dreptatea și ăsta este cuvântul lui Dumnezeu... Și Dumnezeu trebuie să fie singurul nostru cuvânt, fiindcă la început era cuvântul, și cuvântul era la Dumnezeu, și Dumnezeu era...

Nicolașa nu mai poate vorbi. Ultimul cuvânt i se pusese de-a curmezișul în beregată, ca un os de pește. Aceeași impresie, însă, o aveam parcă și cei care îl ascultaserăm până atunci. După discursul rusului, douăzeci și trei de guri căscate și patruzeci și șase de ochi holbați presăraseră, în atmosfera glacială a bodegii, urmele calde încă ale unor explozii de obuze.

Cine avea să-i răspundă? Cine putea să-i răspundă? Cine și ce trebuie să-i răspundă?...

Situația intelectualilor români era mai penibilă ca a soldaților de pe front, prinși între două focuri. Cel care ar fi luat cuvântul trebuia să interpreteze sentimentul unanim al celor de față și poate chiar și al celor absenți. Eroismul acesta, însă, nu era prevăzut în regulamentul activității colaboratorilor externi ai victoriei de la Mărășești. Fiecare ne priveam cu nedumerirea unei regăsiri neașteptate. Nimeni dintre noi, însă, nu ne puteam regăsi ceea ce simțeam că pierdusem probabil pentru totdeauna. Curajul cuvântului, poate, nu lipsea nimănui dintre noi. Dar cuvintele erau vehiculele rațiunii și rațiunea noastră, de când se începuse războiul, pierduse obișnuința călătoriilor de plăcere!...

Nicolașa nu înțelege parcă și ne plânge de milă. Dar Nicolașa se înșală. România, în momentul acela, nu era nici a burghezilor fugiți peste frontieră, nici a intelectualilor de la Iași, nici a soldaților anonimi de pe front. Era a celor ce aveau s-o reclame mâine, pe baza hrisovului domnesc în care se da fiecărui ce se cuvine... Dar care dintre noi, în momentul acela, putea să facă pe Nicolașa să priceapă că palmierii de la Iași erau de hârtie vopsită și că pielea leopardului din bodega la “Cocostârcul de aur” fusese cumpărată de domnul Aivazian de la un armean care fusese prin India?...

Totuși, unul din noi, se aventură să șoptească la urechea altuia:

— Hai să-l combatem, că rusul este complet idiot!....

Dar sentimentul siguranței personale a fiecăruia din noi se opunea net.

— Ce, ești nebun?... Vrei să ne stâlcească rusul cu pumnii ?...

— Hai să zicem, atunci, ca el...

Siguranța personală, însă, este o stofă cu “double face”.

— Atât ne mai trebuie!... Să audă la Cartier numai, și gata... Ne-a și dat în Consiliul de Război!...

Locotenentul de cavalerie se sculase de la masă și dispăruse. Probabil că tot așa reușise să se subtilizeze și de pe front. În război, soluțiile ofițerilor activi sunt, incontestabil, mult mai adecvate situației decât soluțiile civililor sau ofițerilor de rezervă.

Parte din confrații mei încep să-l imite și, cinci minute mai târziu, nu mai rămâneam în bodegă decât eu, Tatiana, Nicolașa și domnul Aivazian.

Tatiana mă întrebă cu zâmbetul ei răutăcios:

— Tu nu zici nimic?...

— Ce vrei să zic?... Nicolașa are dreptate... Cu o singură excepție, însă... La început nu a fost cuvântul, cum scrie la Evanghelia lui Ioan...

La început a fost lașitatea și lașitatea a fost la început a lui Dumnezeu și pe urmă, abia, a fost a omului pe care Dumnezeu l-a făcut după chipul și asemănarea să...

XI - MAI TARE CA STANISLAVSKI

Rușii s-au hotărât, în fine, să lupte, dar nu contra dușmanului ci contra aliaților care nu voiau să adere la revoluție. Dușmanului nu-i puteau pretinde lucrul acesta decât, cel mult, după încheierea păcii.

Aliaților de la Iași, însă, le puteau oricând impune voința lor, mai ales că românii făcuseră apel la ei, ca la niște "protectori". O alianță între un țânțar și un armăsar nu era posibilă nici măcar în fabulă.

Victoria noastră de la Mărășești fusese "Visul unei nopți de vară", în ultimul moment, însă, decorurile fuseseră amestecate și din pădurea fermecată a lui Shakespeare ne trezisem în pădurea "Hoților" lui Schiller.

Rușii părăsiseră frontul și se împrăștiaseră prin țara necotropită încă de dușman, ca să propăvăduiască frăția între oameni și binefacerile alcoolului de nouăzeci de grade, cu care noul regim democrat voia să egalizeze drepturile omului și circumvoluțiunile creierului.

Parte din ei își luaseră concediu nelimitat, lăsaseră în păstrarea primarilor, în schimbul unei "zapiska", tunurile și materialul de război neîntrebuințat încă și trecuseră Prutul în Basarabia, unde era grânarul armatei de sud și pragul haosului democratic. Aceștia reprezentau voința poporului autentic, pe care pontifii de la Petrograd și Moscova îl scosese de sub robia țarismului, a cnutului și a nopților polare.

Alții, însă, rămăseseră pe loc. Își dădeau seama că misiunea lor nu putea fi complet terminată, până ce libertățile acordate poporului rus nu s-ar fi revărsat, ca niște râuri de lupte, pe tot cuprinsul pământului frământat de sclavajul social, economic, intelectual și politic și al altor popoare.

Era natural, dar, ca opera lor de umanitarism imperativ să înceapă cu România, care era cea mai aproape și cea mai potrivită pentru un prim câmp de experimentare... Aceștia erau adevărații apostoli ai revoluției, erau "poporul ales" din "poporul chemat", erau smântâna laptelui democratic cu care ierarhia roșie atenua obsesia teroarei albe. Și aceștia nu voiau, pentru nimic în lume, să plece din România. Sovietele rusești votaseră în unanimitate fericirea poporului român. Protectorii noștri nu ne puteau lăsa în voia soartei, ca pe o barcă fără cârmă în voia valurilor. Democrația rusă nu putea fi capabilă de asemenea acte de lașitate. Armata rusă, care plecase de pe front, nu putea pleca și din țară, până ce n-avea să detroneze pe rege, să distrugă oligarhia, să proclame înfrățirea rușilor cu românii și, pe urmă,

chiar înfrățirea cu dușmanii de pe front, ca să se poată pune odată pentru totdeauna capăt războaielor.

Situația noastră devenea tot mai critică, din zi în zi. Frontul de luptă își pierduse aproape importanța psihologică. Meridianul militar oscilase după fantezia neprevăzutului, de pe frontieră, pe diferitele cursuri de apă, trecuse apoi prin București, într-o dimineață posomorâtă de toamnă și se fixase, după părerea celor de la Marele Cartier, pe Dunăre, Siret și Carpații Moldovei. Acesta era, însă, frontul oficial, frontul comunicatelor trimise prin telegrafia fără fir. Dar frontul adevăratei noastre primejdii se înfipsese, ca și cuiul lui Pepelea, în inima Iașilor, pe care rușii puseseră stăpânire ca și nemții pe București.

Noutătile zilei nu mai veneau nici de pe Siret, nici din Carpați, ci de la sediul sovietului soldaților ruși de pe frontul de sud. Dar frontul și sovietul formau una și aceeași asociație de câțiva dezertori, care își țineau ședințele în sala Circului, de unde, apoi, rezoluțiile erau comunicate celor de la Socola. Acolo erau adunate marile depozite de muniții cu care rușii amenințau să arunce Iașii în aer, în cazul când regele n-ar fi voit să abdice și oligarhia să treacă puterea în mâna poporului suveran.

Generalul-șef al armatei rusești ajunsese un fel de premier moutardier du Pape. Rămăsese cu titlul doar și cu apartamentul de la Copou, în care sta închis și păzit de o sotnie de cazaci credincioși, pe care, însă, nu știa cât timp o să mai poată conta. Parte din ofițerii ruși, degradați de soldații revoluționari, se oferiseră să facă de gardă la palatul regal din strada Lăpușneanu, probabil pentru a-și răscumpăra vina de a nu fi știut să facă această gardă pe frontul de luptă. În această atmosferă de enervare și nesiguranță generală, conducătorii poporului român combinau, în laboratoarele consiliilor de miniștri și Marelui Cartier, tot felul de substanțe imaginare, din care sperau să scoată, într-o bună zi, “piatra filozofală” cu care să poată clarifica situația de față... Știința alchimiei evoluase, însă. Demagogia roșie nu se mai impresiona de secretele magiilor albe sau negre. Preoții lui Zoroastru și călugării evului mediu nu se mai puteau reîncarna în generalii sau miniștrii vremurilor noastre. Ne trebuia un pic de la Mirandola care să poată ține piept rușilor ca un nou de omni re scibili.

Soluția trebuie căutată în altă parte. Eroismul, însă, n-o putea găsi, fiindcă eroismul este un act spontan și spontaneitatea exclude matura chibzuință. Rămânea lașitatea singură. Dar cum nu pot face elogiul lașității, mă voi mărgini să citez pe Erasm care a scris Elogiul nebuniei.

* * *

De câtva timp, între mine și Tatiana se dă o luptă surdă, o luptă nemărturisită încă, dar destul de accentuată pentru a ne îndârji deopotrivă, și pe unul, și pe altul. Tatiana este trăsura de unire dintre mine și Nicolașa. Amândoi suntem, însă, ca doua cuvinte care încep și se sfârșesc cu câte o vocală. Oricum ne-am aranja în frază, unul din noi trebuie să iasă cinstit. O eliziune este fatală. Una din vocale trebuie să dispară. Care din noi amândoi, însă, vom renunța la ea? Nicolașa este sclavul Tatianei care, până la o nouă orientare sentimentală, este și rămâne sclava mea. Dar Tatiana este admiratoarea concepțiilor politice ale lui Nicolașa, pe care eu, deocamdată, nu le pot admite, fiindcă sunt, mai întâi, român, apoi, mobilizat la ziarul Marelui Cartier al armatei și, în fine, practicant diletant al lașității profesionale. Tatiana va decide, dar, pe care din noi va trebui să-l sacrifice sau, mai bine zis, ce anume sacrificiu își va impune singură. În cele două tirizii ale balanței atârnă, de o parte, egoismul sentimental, iar de alta, altruismul social. Pe mine, Tatiana mă iubește. Pe Nicolașa, îl admiră numai... Nu știu care va fi sfârșitul dragostei noastre.

Ziua de mâine îmi poate aduce surpriza unui cataclism nebănuit.

La aceeași surpriză, însă, se poate aștepta și Nicolașa. Șansele noastre, dar, sunt egale, atâta timp cât fiecare din asociați ne mulțumim cu natura aportului nostru. De îndată, însă, ce vom încerca să ne amestecă m specialitățile, un deznodământ fatal se poate produce...

Sunt hotărât să grăbesc acest deznodământ, oricare ar fi el. Vreau să știu dacă Tatiana pune mai mult preț pe revendicările sociale, cu care ne terorizează rușii lui Nicolașa, decât pe revendicările propriului ei suflet, cu care mă las să fiu terorizat ca să-i fiu pe plac. Nu-mi acord nici o calitate excepțională, dar ochii mei sunt răi de deochi... Pătrund și răscolesc adânc, tulbură apele liniștite, ca elicea unui vapor, răstoarnă pământul înțelenit, ca fierul unui plug și transformă blocul de marmură inertă, ca dalta unui meșter inspirat. Vreau să știu dacă mai pot conta pe ochii mei și dacă Tatiana mai este sau nu victima lor.

Astă-seară rușii au de gând să hotărască de soarta regelui și guvernului nostru. Moțiunea votată astă-seară va fi adusă la îndeplinire, dacă va fi nevoie, chiar cu prețul unei vărsări de sânge. Automobilele blindate așteaptă la Socola gata să pătrundă în oraș, la primul semnal, iar dezertorii de pe front s-au înarmat cu toții ca să lupte pentru scăparea poporului român din ghearele oligarhiei...

Ah!... Frazele astea au început să mă sugrume, ca niște gulere vechi care mi-ar fi rămas strâmte. Adevărul, însă, este că, la Iași, de multă vreme încă, nu se mai pot găsi nici gulere, nici fraze noi. Unele au fost consumate de război, altele de revoluția rusă. Astă-seară, însă, trebuie să se sfârșească. Trebuie să știm, odată pentru totdeauna, cine sunt stăpânii Iașilor și ai fâșiei de pământ strămoșesc ce ne-a mai rămas liber... Noi sau ei?...

După-amiază, Tatiana vine, ca de obicei, să mă vadă. O aștept cu rolul învățat pe dinafară, de cu noaptea. Sunt hotărât să realizez, pe rând, și cu orice preț, toate planurile iluștrilor mei predecesori închiși prin diferitele case de nebuni, din țară sau din străinătate...

Am să-i propun, deci, Tatianei un pod peste ocean, o scară până la cer și un voiaj cu aeroplanul în planeta Marte. Dacă Tatiana mă iubește cu adevărat, n-are să-și dea seama că fac pe nebunul și, în cazul acesta, regele și guvernul român sunt salvați. N-au decât să-și aleagă ce vor: podul, scara sau aeroplanul. Dacă, însă, Tatiana nu mai vede în mine decât un bărbat la fel cu toți ceilalți, de prisos să mai întrețin relații cu o gâscă pe care, într-un moment de miopie sentimentală, o luasem drept o porumbiță de porțelan.

Cum, însă, lupta se dă între mine și o rusoaică intelectuală care cunoaște reprezentațiile de la “Teatrul Mic” din Moscova, fatal că trebuie să fiu mai tare ca... Stanislavski. O feerie, însă, nu o poți pune în scenă cu mijloacele intelectuale și materiale de care dispun teatrele noastre naționale. Și feeria, pe care o pregătesc Tatianei, trebuie să întreacă, cu fastul montării, până și fantezia creatoare a celui din urmă “Abenserai” al teatrului modern.

Iata, dar, ce-am imaginat: Scena reprezintă odaia unui om de geniu, mobilată simplu dar cu gust. Proprietarul sau, mai bine zis, chiriașul ei, suferă din cauza unei intoxicații lente, produsă de lipsa alimentelor, de prea lunga durată a războiului, de revoluția rusă și de alte ingrediente sociale și farmaceutice.

Omul de geniu este condamnat să moară din cauza mediocrităț ilor oligarhice, care l-au îmbrățișat cu atâta dragoste și căldură, că i s-a uscat cerul gurii și mațele i s-au transformat în tromboane muzicale. În actul al doilea, decorul reprezintă o grădină cu plante exotice și tot felul de animale pe care nu le poți vedea prin atlasele zoologice.

Cum acțiunea actului nu se petrece într-o menajerie, și animalele nu sunt închise în cuști cu gratii de fier, oligarhia, îmbuibată de tot felul de bunătăți materiale și avantaje sociale, este amenințată să fie sfâșiată de animalele flămânzite în timpul actului întâi. Omul de geniu, însă, pândește din umbra

unui sicomor, cu trunchiul căruia a început să se confunde încă dinaintea începutului actului întâi.

Genialitatea nu exclude umanitarismul, resemnarea, mila, inconștiența și absența totală din cadrul realităților posibile. La gestul lui, dar, o porumbiță coboară din văzduh și cu ciocul ei de mărgean scoate ochii tuturor fiarelor apocaliptice. “Vițelul de aur” este salvat și, după ce-și regăsește poarta, intră triumfător în ograda națională, recitând ca un școlar de clasele primare: “Fericiți cei săraci cu duhul”... Actul al treilea se petrece în pragul umanității de mâine, adică în plin întuneric. Pe scenă nu se zărește nimic decât o coroană regală, un fotoliu ministerial, un mandat parlamentar care acoperă, cu prestanța lui, un alt “mandat de aducere”, un titlu definitiv al unei asociații pe acțiuni, un om mascat ținând în mâna dreaptă Vacuum Cleaner, iar în mâna stângă o oală de noapte și trei abecedare pentru uzul celor trei figuri mai reprezentative din trecutul, prezentul și viitorul României...

Tatiana intră, tocmai când sfârșeam repetiția generală a feeriei cu care aveam de gând să rezolv problema realității de la Iași.

Trebuie să fi fost foarte schimbat la față, deoarece Tatiana, în loc să mă sărute ca de obicei, se oprește nedumerită în prag și mă întreabă:

— De ce ești așa trist, Vaniușa? Cum se cunoaște că Tatiana nu mai aparține unei țări monarhice constituționale!...

— Fiindcă, astăzi, ne vedem, poate, pentru cea din urmă oară, Tatiana dragă...

Sunt sigur că în clipa aceea chipul meu se și lipise pe ființa Tatianei, ca figura lui Hristos pe năframa sfintei Veronica. Chipul fără frază și fraza fără chip este ca o ramă fără tablou și un tablou fără semnătură. Tatiana pare mișcată. Știrea izbucnirii revoluției rusești n-o impresionase așa de mult ca eventuala noastră despărțire.

— Cum așa?... Ce s-a întâmplat?

— Până acum, nimic încă.

— Atunci?...

— Am zis: “poate”. Poate că are să se întâmple... Bunăoară, la noapte chiar... și dacă se va întâmpla, să știi că numai tu ești de vină, Tatiana mea dragă!... Tu și cu Nicolașa, bineînțeles. Eram sigur c-o să se sfârșească așa. Voi nu ne pricepeți pe noi și noi nu vă pricepem pe voi... Iată adevărul. Ne iubim, fără să ne pricepem... Dacă m-ai iubi cu adevărat, ai renunța la nebuniile tale umanitariste...

Tatiana nu pricepe nimic. De altfel, nici nu trebuie să priceapă, chiar de la începutul reprezentației, fiindcă o scenă de dragoste trebuie să păstreze decența unei progresii aritmetice, nu geometrice.

Tatiana nu pricepe nimic, fiindcă nu m-a auzit niciodată vorbind așa de repede și încâlcit. Pentru prima oară polemizez cu ea pe tema dragostei noastre. Și frazele de dragoste sunt ca chibriturile de ceară. Nu se sting niciodată singure, fiindcă nu sunt fabricate în România, și dacă nu sufli în ele la timp, îți ard degetele și-ti pătează rău unghiile... Îi recapitulez principalele pagini din sintaxa dragostei noastre și-i mai expun încă o dată părerile mele asupra analogiei dintre om și univers, pentru care întrebuințez expresiile: microcosm și macrocosm, ca să o pot impresiona mai puternic.

— Dragă Tatiana, tu știi că eu nu admit nici progresul, nici decadența omenirii. Admit numai individul, care rămâne același în permanență și care nu urmărește decât propriul lui interes, chiar când pretinde că se sacrifică pentru binele altuia. Cu atât mai mult dar, nu pot admite nici teoriile lui Nicolașa și ale revoluționarilor ruși, mai ales când ne sunt impuse cu forța. Românii nu au nici un interes să facă revoluție. S-o știi de la mine. Rușii au făcut-o, fiindcă le era necesară.

Dar coca ce lor le folosește, nouă ne vatămă... Românii vor să-și păstreze oligarhia, fiindcă sunt un popor tradiționalist. Românii au avut totdeauna un stăpân și nu s-au încântat niciodată de perspectiva unui “sat fără câini”. Că stăpânii noștri s-au schimbat de-a lungul veacurilor, asta e treaba istoricilor și a fanteziei noastre naționale. N-o să vă dăm vouă socoteală de ce a fost așa. Rușii, însă, n-au să se amestece “acolo unde nu le fierbe oala”. Noi vrem să ne păstram regele și guvernul și suntem gata să-i apărăm până la ultima picătura de sânge.

Destul pământ am pierdut până acum... Să ne salvăm cel puțin oamenii care ni l-ar putea da înapoi... ! O pun apoi la curent cu tot ce s-a hotărât în cazul unui eventual atac din partea rușilor.

— Să nu credeți că n-am aflat toate planurile voastre. Va cunoaștem tot programul pentru la noapte. Să știți, însă, că nimeni nu va putea ieși din Circ, în cazul când se va vota revoluția la Iași. Șoseaua de la Socola a fost minată în dreptul Abatorului, ca să nu poată pătrundă în oraș nici un automobil rusesc. Populația a fost înarmată până la ultimul om, iar ofițerii țariști, din oraș, s-au înrolat în armata română, ca simpli soldați, și au jurat în fața mitropolitului că vor ucide fără cruțare pe toți cei care poartă cocarde roșii. Nu va mai fi, deci, o luptă pentru triumful democrației, ci un adevărat

măcel, ca în noaptea Sfântului Bartolomeu... Vă convine?... Spune... Vă simțiți destul de tari? Nu vă e teamă de lașitatea celor care au fugit și de pe front?... Cu ăștia vreți să dați piept la noapte cu noi?... Aoleo!... și, pe urmă, cine are să plătească oalele sparte?... Tu... Nicolașa și alți nebuni ca și voi amândoi...

Tatiana s-a făcut albă ca varul. Se uită în tavan, ca o brazdă uscată de soare care așteaptă un strop de ploaie din cer și sufletul ei rănit își sfâșie parcă bandajul cu care doctorul o mințise că se vindecă până la noapte.

— Asta e situația adevărată, Tatiana... Iată de ce ți-am spus că ne vedem, poate, pentru ultima oară... La noapte, poate să mor eu... Poate să mori tu... Cum ne-o fi norocul !... Poate chiar să murim și unul și altul... Dar să scăpam amândoi... asta e greu!...

Tatiana mă întrebă grăbită:

— Ce e de făcut, atunci? Privirile mele o săgetează ca pe sfântul Sebastian.

— Mă iubești cu adevărat, Tatiana? Ea nu-mi răspunde. Mă privește numai cu ochii umezi de lacrimi și buzele ei mestecă parcă ultima picătură a paharului cu zeamă de cucută.

— Dacă mă iubești cu adevărat, tu singură poți face la noapte o minune.

— Spune ce trebuie să fac.

— Să găsești pe Nicolașa numaidecât și să-l convingi să renunțe la nebunia plănuită. Pentru rușii de la Iași, cuvântul lui Nicolașa e literă de evanghelie și textul evangheliei astea numai tu poți să-l schimbi, Tatiana... . . . .

Pe la ora două după miezul nopții, Nicolașa, Taliana și cu mine ne întoarcem de la mitingul soldaților și muncitorilor ruși de pe frontul românesc.

Moțiunea votată exprimă admirația asistenței pentru regele erou, care luptă alături de soldații săi pentru dezrobirea pământului strămoșesc, cotropit de dușman. Cât privește schimbarea regimului politic din România, ea a fost amânată după victoria definitivă, când poporul român va fi liber să hotărască singur de soarta lui.

Nicolașa ne conduce până în poarta casei. Nu pot ghici pentru ce nu s-a dus, ca de obicei, la bodega domnului Aivazian. Tot drumul n-a scos un singur cuvânt. A mârâit numai printre dinți un cântec aspru și greu ca de

plumb topit. Din când în când, a oftat adânc și tot timpul a mers doi pași în urma noastră.

Ne despărțim cu gravitatea funebră a martorilor într-un duel în care unul din adversari ar fi fost ucis. Tatiana a intrat în casă. Nicolașa mă oprește de mână.

— Să-i mulțumiți Tatianei și s-o respectați ca pe o sfântă, dobitocilor...

Ea v-a scăpat!... Să știți...

* * *

A doua zi dimineața, în fața ușii noastre, cu preșul făcut pernă sub cap, Nicolașa dormea ca un câine credincios, pe scândurile goale, de-a lungul antretului plin de noroi și igrasie...

XII - HEROSTRAT LA COȚOFENEȘTI

Arde spitalul de la Coțofenești!... La Cartier, nu se știe decât că i-a dat foc azi-noapte un nebun. Asta înseamnă că până să primim noi știrea la Iași, spitalul trebuie să fi fost distrus complet.

Dispariția acestei podoabe a "Crucii Roșii" mă face să exclam și eu ca Bossuet la moartea ducesei de Orlèans: "Madame se meurt... Madame est morte..." Toate nenorocirile de pe lume s-au abătut parcă asupra noastră.

Fatalitatea ne urmărește cu încăpățânarea ei de catâr, împrospătată în fiecare zi, nu mai știu din ce izvor, cu "apă vie".

Eu, care nu mă apropiasem de front nici măcar până la Coțofenești, nu puteam aprecia importanța acestui dezastru. Câțiva ofițeri, în concediu de convalescență, îl socoteau chiar ca o nouă înfrângere a armatei române. Credința mea era însă, că, după victoria de la Mărășești, armata noastră nu mai putea suferi înfrângeri ca cele de pe Jiu, Olt și Argeș. Pentru mine, adevărul acesta plutea în atmosferă, ca un zbor de berze primăvara. Pentru prima dată de la începutul războiului, aveam impresia fermă că ultimele noastre necazuri nu sunt decât preludiul unei soarte mai bune. Nu eram profet și nici nu voiam să fiu, fiindcă profeții de până atunci își făceau penitența pe treptele castelului de la Canossa. Dar, pentru mine, dispariția spitalului de la Coțofenești era un indiciu divin că armata română nu mai avea nevoie de el. Întâmplarea, de altfel, mă făcu să constat, chiar a doua zi, că pe mine presimțirile nu mă înșelaseră niciodată.

Toto, care până atunci fusese veșnic îngrijorat, ca și cum răspunderea războiului ar fi dus-o el singur în spinare, mă întimpină de data asta mai

vesel de cum ar fi avut să-mi anunțe o victorie:

— Uf!... Bine că s-a sfârșit și cu porcăria asta!...

Eram sigur că are să sfârșească... De altfel, în afacerea asta, să știi că am lucrat și eu... Nu ți-a spus șeful siguranței? De acum încolo, răspund eu de ei...

— De cine vorbești?

— Cum, de cine?... De ruși!...

— Ce are a face rușii cu Coțofeneștii?... Cu spitalul care a ars?

— Bineînțeles! ăla era spital?... Și șeful de cabinet al ministrului de interne, odată cu disprețul lui pentru gazetarul prost informat, îmi țipă în urechi un cuvânt internaț ional, cu care transformă insigna “Crucii roșii” într-un felinar de aceeași culoare.

— Nu știi c-am prins-o și pe Jenny acolo?... Făcea pe dama de caritate!...

— Ce, ești nebun? Vorbești serios?...

— Dar tu pe ce lume trăiești?... Cum? nu mi știai ce era la Coțofeneș ti?...

Mărturisesc că până atunci nu știam nimic. Discreția adorabilei mele lașități mă împiedica să peregrinez dincolo de barierele Iașilor.

Nesiguranța zilei de mâine îmi suprimase avântul oricărei curiozități.

Mă resemnasem, ca un sâmbure de fistic într-o bucată de rahat “Hagi-Bekir”, veritabil. Tatiana era o adevărată enciclopedie sentimentală, din care puteam să mă instruiesc la infinit, fără să mai simt nevoia bibliotecilor străine din dosul frontului. Ba, ceva mai mult chiar, trebuie să adaug că până atunci nici nu aflasem de fosta existență a spitalului de la Coțofenești.

Sunt sigur, dar, că Toto exagerează ca de obicei. Deși pretinde a cunoaște sufletul femeii în diferitele lui ipostaze, prietenul meu confundă, totuși, caritatea creștină cu dragostea personală și spiritul de sacrificiu cu darurile benevole. Supărarea lui este pricinuită, probabil, numai de prezența amantei sale la Coțofenești și nu de scopul propriu-zis al atâtor alte prezențe, cu mult mai ilustre decât a doamnei Jenny colonel Vasilescu. Toto este însă un egoist și raționamentul lui este tot atât de meschin ca și al celorlalți favorizați de soartă, care nu cunoscuseră greutățile frontului, nici binefacerile spitalelor din dosul frontului.

Nu știam ce-ar fi putut însemna pentru Toto un spital în timp de război. Eu, însă, găseam că, între un spital și o femeie, există o mare asemănare. Amândouă te pot vindeca, după cum amândouă te pot omorî. În atmosfera

unui spital palpită sufletul colectiv al femeii, cu toate capriciile lui de o clipă, brodate pe canavaua eternului feminin.

Un spital fără femei nu poate fi un spital adevărat. Femeia singură poate încălzi albul rece și unanim al sălilor de spital. Un medic fără o soră de caritate este un medicament cu dozajul greșit. Primul descoperă și vindecă; a doua inventează și însuflețește...

Era natural, dar, ca în spitalul din dosul frontului să se găsească în permanență cât mai multe femei, fiindcă, în timp de război, sora de caritate singură îți poate fi mamă, soră sau înger de pază. Într-un spital, femeia este pâinea de toate zilele a răniților de pe front. Și în timp ce medicul îți vindecă numai rănile, femeia îți întregește sufletul fărâmițat de durerea rănilor...

Desigur că nebunul care dăduse foc spitalului de la Coțofenești nu fusese niciodată rănit pe front, sau poate că — rănit și vindecat de medic — înnebunise de dragul femeii care îi veghease la căpătâi.

Când o să se afle, oare, adevăratul motiv pentru care nebunul de la Coțofenești năzuise să reînvieze în Moldova numele lui Herostrat, pe care cele douăsprezece cetăți ioniene îl opriseră, sub pedeapsă de moarte, să fie transmis generațiilor viitoare?.... Și iată cum, actualitatea unui simplu fapt divers, poate servi drept trambulină unui ziarist mediocru, pentru a-l arunca în plină antichitate.

Dar istoria se repetă. Incendiul spitalului de la Coțofenești reeditează incendiul templului de la Ephes. Același mister le învăluie pe amândouă fiindcă, și într-unul și într-altul, se oficia cultul aceleiași zeițe, cu nume diferite. “Crucea roșie” modernă și Diana antică nu sunt decât paravanul Afroditei hetaire, pe care vulgul nu trebuie s-o cunoască niciodată sub adevăratul ei aspect... În templul de la Ephes se păstra manuscrisul lui Heraclit, care proclamase domnia focului. În spitalul de la Coțofenești se vindecau rănile celor atinși de focul războiului. Fatalitatea voise, dar, ca tot focul să le purifice și umanitatea păcatului pentru care erau divinizate.

Herostrat dăduse foc templului de la Ephes, fiindcă, probabil, lumina candelelor cu ulei îi dezvăluise misterul pe care el — copilul virgin de pe calul Caystrului — nu-l bănuise încă. În Artemision, preoții zeiței cu o sută de mamele adorau, după tradiția egipteană și ritul persan, pe zeița cu o sută de mii de buze. Și din toate podoabele templului blestemat, Herostrat nu voise să păstreze neatinse de foc, decât foile de papirus cu versurile lui Heraclit.

Nu știu dacă nebunul de la Coțofenești a putut salva și el ceva din spitalul distrus de foc. Dar ce putuse, oare, să vadă el, pe gaura cheii, la lumina electrică pe care medicii și surorile de caritate ale spitalului uitaseră s-o stingă, în timpul oficiului? Istoria se repetă, însă, iar cei care o scriu ca să fie citită, o înfrumusețează, ca să fie crezută. Herostrat a fost, probabil, un nebun, fiindcă un om cuminte s-ar fi angajat ca simplu senator al templului, iar nebunul de la Coțofenești a fost un Herostrat, fiindcă un român adevărat s-ar fi făcut și el medic aliat.

Epilogul celor două mistere este, iarăși, același. În noaptea când a ars templul de la Ephes, s-a născut Alexandru Macedon. În noaptea când a ars spitalul de la Coțofenești, s-a hotărât încheierea armistițiului pe front...

* * *

Nu mă înșelasem, dar, nici de data asta. Incendiul spitalului de la Coțofenești era începutul unei ere noi. Situația noastră urma să se schimbe și pe front, și la Iași. Toata lumea era, de altfel, convinsă că războiul pe frontul de răsărit nu mai putea continua. După refuzul armatei democratice a Rusiei revoluționare de a mai lupta contra im perialismului puterilor centrale, armatei române nu-i mai rămâneau decât două soluții: să-și ardă drapelele și să se sinucidă în bloc, sau să se facă... soră cu dracul până ce va trece puntea... Și puntea ce ni se arunca de către dușman, era... Basarabia! Victoria finală trebuia să se decidă pe alte fronturi. Frontul nostru nu mai conta, decât ca o filă albă la sfârșitul unui volum. Acțiunea războiului propriu-zis se desfășura în textul zilelor precedente. Trebuia să umplem și noi însă cu ceva această filă albă.

La drept vorbind, Basarabia era tot a noastră. O puteam, deci, încorpora și pe ea în strofa cântecului nostru războinic: “Să cucerim ce-avem de cucerit!”...

N-aveam decât să rezervăm cucerirea Ardealului pentru vremuri mai bune. Deocamdată, visul lui Mihai Viteazul trebuia să-l îndeplinim începând cu Basarabia lui Ștefan cel Mare și Sfânt! Românii de peste Prut ne așteptau. Oligarhia de la Iași îi neliniștea mai puțin ca democrația de la Moscova. Vocea sângelui începuse să capete anumite rezonanțe și în Basarabia. Și dacă se vărsase zadarnic atâta sânge românesc în Carpați, de ce nu s-ar fi vărsat cu folos și două, trei picături, pe Nistru?...

Aliații noștri din răsărit ne deschideau singuri perspectiva celei mai nebănuite mărturii de dragoste, începusem chiar să binecuvântăm revoluția

rusă, iar eu, personal, începusem să iubesc pe Nicolașa ca pe un adevărat frate basarabean...

Evenimentele se precipitau ca desfășurarea unei serbări naționale, după programul oficial. Guvernele se schimbaseră, unul după altul.

Toto nu mai era șef de cabinet. Rămăsese un simplu căpitan de rezervă, în schimb, însă, ofițerii de rezervă nu mai aveau nici un motiv să-și înlocuiască uniforma militară cu hainele civile. Marele cartier fusese desființat și animatorii victoriei finale de la ziarul România obținuseră favoarea să fie trimiși la vatră, ca și ceilalți demobilizați anonimi. Frontul de luptă dispăruse, ca și meridianul geografic pe care desenatorul uitase să-l tragă și pe noua hartă. Solemn și glacial, războiul intrase, sub formă de amintire, în arhiva documentelor naționale.

După armistițiu, urmă pacea de la București și după pace, primele operațiuni de contabilitate dublă. Profitul și pierderea începură să fie apreciate după putința sufletească a fiecăruia. Nu se putea, însă, cădea de acord, fiindcă, de data asta, diplomele Academiei de Înalte Studii Comerciale trebuiau eliberate de Panteonul patrimoniului nostru național.

Pierduserăm Carpații și jumătate din Dobrogea și câștigasem Basarabia.

Harta țării se schimbase. Se umflase pe o latură și se subțiase pe cealaltă. Din forma unei ghete, luase forma unui cimpoi...

Gheata veche, e drept că fusese purtată cu folos de atâția inși.

Cine s-ar fi încumetat, însă, să cânte cu același succes din cimpoiul cel nou?... Naționalul nostru instrument muzical era amenințat să nu-și găsească cimpoier. Cine, dar, avea să cânte Hora unirii cu frații de peste Prut, când frații de peste Carpați boceau încă la căpătâiul gropilor proaspete?... Vorbești însă de lup și lupul la poartă!... Laurențiu Blebea a sosit la Iași. A fugit din București, fiindcă nu mai putea suporta atmosfera înăbușitoare a pumnului prusac. Fuga lui Blebea era o întreagă odisee. Dar aici, la Iași, cel puțin, se putea respira în libertate.

Revoluția rusă nu putuse fi decât o floare la ureche pe lângă ocupația germană. Rușii sunt oameni generoși. Au suflet... și — vorba domnului Aivazian — dacă știi cum să te porți cu ei, îi bagi în cofă numaidecât. Pe câtă vreme neamțul e altceva. Parcă are plumb în cap și asfalt în suflet...

Ca să poată scăpa nespânzurat, Blebea fusese nevoit să joace o mare carte: se prefăcuse că se dă de partea lor, ba, ceva mai mult chiar, scrisese câteva articole și la Gazeta Bucureștilor. Cum s-a încheiat însă pacea, a

ștders-o pe furiș. Până ce n-o pleca ultimul soldat neamț din București, nu se mai întoarce înapoi.

Suntem nevoiți să primim explicațiile lui Blebea, fără nici un comentariu.

Prezența misiunii militare germane la Iași (care înlocuise misiunea franceză) ne impunea cea mai strictă rezervă de ordin sentimental, chiar față de anume compatrioți ai noștri. Îl primim, dar, din nou în cercul nostru și, după câteva zile, cercul nostru de la Iași se transformă parcă în vechea “gardă a demnității naționale” de la București, din timpul neutralității.

Părerea tuturor este că nemții au să fie învinși. De la Salonic continuă să vină știri, tot mai bune din zi în zi. Se pare că bulgarii nu mai vor să lupte. Nemții sunt nevoiți să-i țină pe front cu mitralierele din spate... Ce invenție lipsită de imaginație mai e și istoria asta!...

Nu-i decât o veșnică repețire. În Macedonia se petrecea exact același lucru ca și în Moldova. La fel procedasem și noi cu rușii, la Mărășești...

Tot așa de îmbucurătoare sunt și știrile de pe marele front din apus.

Noua ofensivă germană asupra Parisului a dat greș. Diviziile Kaizerului s-au împotmolit iar în mlaștinile Marnei. De la Aețiu și până la Foch, câmpiile Catalaunice acordă, cu aceeași tradițională generozitate latină, locuri pentru odihnă veșnică tuturor turbaților de peste Rin. Încep să mă stimez mai mult decât eram obișnuit să mă cred.

Simptomele unei ipertrofii timide îmi gâdilă, discret și plăcut, subconș tientul meu de animal rațonabil. Deși nu mărturisisem încă nimănui lucrul acesta, eram convins că îndreptarea situației noastre se datora nebunului care dăduse foc spitalului de la Coțofenești. Herostratul nostru național fusese un inspirat al zeilor. Minunea începuse să se vadă cu ochii. Regretam chiar că nu fusesem eu nebunul incendiator.

Mi-aș fi legat cel puțin numele de un act eroic. Nebunia și eroismul trăiesc frățește în același compartiment al creierului.

Lașitatea noastră comună începe să ne pârguiască sufletul ca pe niște struguri. Toată lumea așteaptă cu nerbadare începutul culesului.

O să fie, oare, în toamna asta, sau poate...

Blebea nu crede în victoria aliaților. O așteaptă și el cu nerăbdare, bineînțeles; dar nemții sunt încă tari. Diviziile retrase de pe frontul răsăritean aveau să strice echilibrul balanței de pe frontul apusean.

Laurențiu Blebea locuiește într-o odaie din curtea bisericii Banului, peste drum de Legația franceză, instalată în localul Conservatorului. Aci

venim zilnic să citim comunicatele de la Turnul Eifel și să luăm note după fluctuațiile frontului. Câțiva dintre noi am făcut cerere la comandatura germană să ni se permită întoarcerea la București. Nici unul, însă, din prietenii lui Blebea n-am putut obține cuvenitul “ausweis”.

Nicolașa, care nu mai face parte din nici un soviet, s-a înregimentat cercului nostru. De când s-a proclamat unirea Basarabiei cu Patriamumă, Nicolae Damianovici Gorski s-a făcut român basarabean. Pentru Blebea mai ales, Nicolașa are o deosebită stimă. Îi plac argumentă rile lui spontane și volubilitatea cu care peripateticianizează asupra diferitelor chestii la ordinea zilei. Când îl cauți, Nicolașa e la Blebea acasă. Pe la mine nu mai vine aproape deloc. Rezerva lui, de altfel, mi-o explic foarte ușor. Odată cu plecarea ultimilor soldați ruși din România, spitalul de la antrepozitele gării s-a desființat și Tatiana s-a mutat la mine. Îi apreciez discreția dar, cu atât mai mult, cu cât Tatiana este hotărâtă să plece cu mine la București. Porumbița mea de porțelan a început chiar să ciripească Doina Oltului și Ce te legeni, codrule? În ultimul timp, bodega la “Cocostârcul de aur” se transformase într-un restaurant de clasa I. Domnul Aivazian avusese dreptate: Războiul este o afacere ca oricare alta.

Depinde cum știi s-o învârtești. Și domnul Aivazian o învârtise mai bine ca noi. Ba, ceva mai mult chiar, scăpase și de pușcărie...

Un client cu care se certase la un pahar de vin, îl denunțase că servește la masă carne de pisică, în loc de carne de iepure. Autoritățile ordonaseră o anchetă imediat, se făcuse o descindere la fața locului și cum judecata sub starea de asediu se face altfel de cum stă scrisă la lege, domnul Aivazian stătuse închis aproape o lună. L-am scăpat, însă, noi — prietenii și clienții săi statornici. Și “Cocostârcul de aur” și-a întins aripile din nou și a început să zboare, odată cu apariția la Iași a celorlalți tovarăși sosiți în unghi ascuțit, din Constantinopol.

De data asta, însă, urgia cea mare trecuse și, localul născut din nevoile războiului trebuia să corespundă cerințelor vieții normale.

Domnul Aivazian a mai închiriat, dar, și prăvălia vecină, a spart zidul și a schimbat, odată cu mobilierul, și vechiul “menu” din timpul războiului. Acum se servește de toate și la fel pentru toată lumea.

Pentru câțiva clienți mai vechi însă, domnul Aivazian tot mai păstrează o surpriză, din când în când. Într-o seară, proprietarul meu îmi șoptește discret la ureche:

— Știi că mi-am asigurat localul pentru o jumătate de milion? Precauția asta mi-ar fi părut foarte naturală, dacă domnul Aivazian nu m-ar fi impresionat cu aerul sau misterios.

— Se vede că nu mai ai ce face cu banii!... Ai început să-i arunci pe gârlă.

— Așa crezi dumneata?... Va să zică, omul trebuie să-și lase avutul așa în voia soartei...

— Dar cine îți amenință avutul, nene?

— Cum cine?... Doamne ferește de ceasul rău!... Parcă știe omul ce se poate întâmpla mâine?... Ia gândește-te, bunăoară... Un foc...

N-ai văzut cum a ars spitalul de la Coțofenești?...

— Ăluia i-a dat foc un nebun.

— Ei, și?... Dumneata crezi că la Iași nu sunt nebuni?... Slavă Domnului!...

Iașul e mai mare ca Socola!...

— Atunci, foarte bine ai făcut... Bravo dumitale... În caz de incendiu, pui mâna pe o jumătate de milion...

— Deocamdată, o jumătate... Mă bate gândul să-i ridic asigurarea la un milion...

— Și ce-ai să faci, nene, cu atâția bani?...

Domnul Aivazian oftează adânc și mă privește cu mila unui părinte pentru un copil tâmpit din naștere.

— E, he!... Ce înseamnă un milion, cucoane, în zilele noastre? Dar dacă o da Dumnezeu să se întâmple și minunea asta, să știi că plec din Iași. Mă duc la Constantinopol. Acolo trebuie să fie rost de câștigat parale multe, acum... Mie nu-mi prea miroase a bine, cu nemții din Balcani... Să știi că la Constantinopol o să vină tot englezii... și ăia vin cu aur mult, nu glumă!... Ce crezi dumneata c-a fost rubla rusească? Nimica toată... Să poți lucra, însă, numai cu lire sterline și, pe urmă, să nu mai superi pe Dumnezeu cu nimic!...

Domnul Aivazian îmi face impresia că nu așteaptă decât ocazia binevenită, să poată face pe Herostratul propriului său restaurant.

De altfel, cum suntem intrați în toamnă, cocostârcii trebuie să fi început să plece spre Constantinopol.

XIII - HgC2Az Ș HCI ș HgCI Ș C2AzH

De câteva zile, Dumnezeu ne surâde binevoitor din pervazul ferestrei de cer albastru, pe care toamna ne-a lăsat-o deschisă parcă anume, în orizontul fumuriu dinspre miazăzi. Pentru prima dată, de la începutul războiului, briza caldă a Mediteranei ajunge până la Iași. În Moldova se fac pregătiri pentru iernat. În Macedonia, însă, a început să se împrimăvăreze. Comunicatele oficiale transcriu parcă textul cap.

XI din Evanghelia sfântului Ioan, cu învierea lui Lazăr...

Defecțiunea armatei bulgare a deschis drumul aliaților noștri spre Dunăre. Trupele germane nu mai opun nici ele rezistență. Se retrag în grabă spre nord și e foarte probabil că n-au să se oprească decât la ele acasă. Monarhia austro-ungară este în plină descompunere. Ungurii au fugit și ei de pe Piave și trupele italiene, împănate cu cele câteva divizii franceze, au depășit vechea frontieră. Situația disperată de pe cele două fronturi de luptă secundare a demoralizat întreaga armată germană. Frontul apusean a fost străpuns în mai multe locuri și divinul Wothan a părăsit pământul Franței și al Belgiei, pentru a-și putea apăra măcar scena teatrului din Bayreuth...

De la București ne vine știrea că nemții au început să-și facă bagajele.

Regret că nu sunt și eu acolo. Spectacolul trebuie să fie același ca acum doi ani, când începusem să ne facem noi bagajele pentru Iași.

Bucuria noastră patinează pe gheața inconștienței eroice pe care bunul Dumnezeu ne-o procură în fiecare iarnă, pe lacul din Cișmigiu.

Toată lumea patinează la fel. Parcă toți s-ar fi născut cu câte o pereche de patine în picioare...

Blebea singur stă pe mal și privește încruntat spectacolul de pe lac. Îi clănțăne dinții de ger și nu știe unde ar putea găsi o vatră caldă și prietenoasă. Dragostea noastră nu-l mai mulțumește. Ar vrea să plece din Iași cu primul tren. Dar trenul acesta întârzie parcă anume, ca să poată pleca cu alții, nu cu Blebea...

Dezastrul puterilor centrale deșteaptă în sufletul nostru ecoul suferințelor aproape uitate... Blebea, însă, declară că nu vrea să le lase nerăzbunate. Dacă ar putea pleca la București cu un aeroplan, n-ar sta la gânduri un singur moment. Vrea să asiste la ultimele momente ale agoniei germane în teritoriul ocupat și din inima Ardealului românesc vrea să smulgă el singur insignele Coroanei sfântului Ștefan, cu crucea ei strâmbă ca și judecata anilor de robie.

De data asta, însă, e prea târziu. Blebea trebuie să se resemneze.

Guvernul care semnase pacea de la București a fost schimbat peste zi și armata română a fost pusă din nou pe picior de război. Primele detașamente au și trecut culmile Carpaților moldoveni, și pe pământul Ardealului fluturau din nou, și pentru totdeauna, culorile sfâșiate acum doi ani de-a lungul străzii Carol: Roșu, Galben și Albastru !...

* * *

În restaurantul la "Cocostârcul de aur" se bea în cinstea primelor noastre victorii în Ardeal.

Foștii mobilizați la cenzură au cerut cu toții să fie trimiși pe front. Întâlnirea lor cu armatele aliate care au trecut Dunărea îi obsedează ca vitrina unui magazin cu decorații și alte insigne de noblețe seculară.

Sufletul rezerviștilor români îmbrăcați în stofă de Buhuși s-a înfrățit cu sufletul cruciaților de altădată, înveșmântați în fier. Eroismul, însă, cere suflet nu haină. Și suflet, slavă Domnului, avem cât motorul unui automobil de 120 HP putere!... Dacă ar fi să ni se acorde, ca pe vremea cruciadelor, câte un titlu de noblețe fiecărui candidat la eroism, pomelnicul nostru ar umple trei almanahuri Gotha. Am putea bate chiar recordul democrației rusești... În veselia noastră unanimă însă, "guelqu'un, troubla la fete".

Toto apare ca un bolid și, din pragul ușii, strigă cât îl ține gura:

— Ați aflat noutatea cea mare?... Blebea a fost găsit azi-dimineață mort, în odaia lui...

Zgomotul încetează, ca un cântec de fonograf oprit brusc. O singură voce se ridică stridentă și totuși gravă, ca o rachetă luminoasă pe cerul unei nopți fără lună și fără stele. E vocea lui Nicolașa.

— Ha, Ha, Ha!... Ce proastă inspirație!... Tocmai acum și-a ales momentul să moară?... Dobitocul!... Știrea adusă de Toto și replica lui Nicolașa se încrucișează ca două rapiere pe teren. Impresia primului moment fusese profanată de inconștiența unui alcoolic în ultimul grad...

Oricine ar fi putut fi mortul — un spion nedovedit sau o victimă a gurilor rele — noi nu puteam uita că Laurențiu Blebea fusese prietenul nostru și că, odată cu moartea lui, murea parcă în fiecare din noi câte o părticică din visul propriei noastre tinereți: Întregirea neamului românesc!...

Visul acesta îl trăiserăm împreună. Unde, cum și când, nu avea nici o importanță. Elocvența noastră încălzise bronzul statuii lui Mihai Viteazul și cădelnița animatorilor de la ziarul Marelui Cartier tămâiase, cu prisosință și pioasă recunoștință, mormintele anonimilor de pe front. Amintirile comune măreau cortegiul funebru al celui plecat din mijlocul nostru, cu fiecare din

cei care îl cunoscusem, îl iubisem sau îl urâsem. Moartea lui Blebea ne aduna parcă din nou launloc și fiindcă atâția ani de-a rândul trăiserăm nedespărțiți, datoria celor care sărbătoream înfăptuirea visului comun era să-l urmăm în mormânt sau să-l păstrăm, veșnic viu, în sufletele noastre...

Sărbătorirea primelor noastre succese în Ardeal se schimbase într-un parastas pentru odihna sufletului zbuciumat al primului român ardelean dispărut din mijlocul nostru...

* * *

Tatiana mă întreabă de ce sunt trist.

— A murit Blebea. L-au găsit azi-dimineață mort în odaia lui.

— Știam de aseară... Îmi spusese Nicolașa.

Calmul Tatianei mă împietrește locului. Numele lui Nicolașa îmi pare, de data asta, un laitmotiv funebru în intimitatea unei destăinuiri pe care n-o poate anticipa decât criminalul adevărat, încep să bănuiesc că moartea lui Blebea nu este lucru curat.

— Dar Nicolașa de unde știa?

— Nu știa că a murit. Știa numai că are să moară...

— Și cine l-a omorât?... Haide, Tatiana, spune-mi adevărat... Tu trebuie să știi tot ce s-a petrecut...

Tatiana tace. Își mișcă doar buzele și parcă vorbește cu ea singură.

— Spune-mi. Tatiana... Așa e că Blebea a fost asasinat?

— A fost pedepsit numai.

— Și pentru care vină?

— Servise la doi stăpâni deodată și pe amândoi îi înșelase deopotrivă.

— Era spionul nemților?

— Și al nemților, și al Ohranei rusești.

— De unde știi lucrurile astea?

— Mi le-a spus Nicolașa. Vă trăda și pe voi, și pe noi, și pe nemți. Înaintea intrării voastre în război, era în legătură cu amiralul Visolkin, de la Reni... Ce afla de la agenții țariști, raporta la Legația germană. În ultimul timp, trimitea la București note zilnice de ce se petrece la Iași. Fotografia de la fereastră pe toți cei care se duceau la Legația franceză... Știi de ce nu ți-au dat nemții “ausweis” ca să te întorci acasă?... Erai pus și tu pe lista lui Blebea...

Destăinuirile Tatianei mă transformaseră într-o stalactită. De-a lungul spinării, simțeam curgând parcă un fluviu care își schimbă tocmai cursul

apelor. Bănuielile mele nu merseseră niciodată până acolo. Tatiana, însă, vorbea cu limpezimea unei lecturi în limba ei maternă.

— Nicolașa îl descoperise din prima zi. Pândea numai momentul să-l poată pedepsi...

— Va să zică, Nicolașa l-a omorât?...

— L-a pedepsit, nu l-a omorât...

— Dar dacă se află? Dacă se dovedește că a fost asasinat?...

— N-ai nici o teamă... Noi nu omorâm cu dovezi... De aceea a și întârziat așa de mult. Dacă nu se stingea aseară lumina electrică, putea să mai trăiască încă.

Perseverența Tatianei de a-mi da amănuntele cu lingurița, ca un medicament, mă făcuse să uit aproape numele mortului. De data asta, nu mă interesa decât felul morții lui.

— Ascultă, Tatiana. Tu îți bați joc de mine... Ce are a face lumina electrică cu moartea lui Blebea.?....

Tatiana zâmbește cu buzele împreunate, ca cicatricea unei răni vindecate demult.

— Crezi c-ai să pricepi, dacă am să-ți spun ?

— Spune-mi, mai întâi, care a fost rolul tău în această crimă?

— Nici unul.

— De unde știi, atunci, așa de bine, ce s-a petrecut?

— Fiindcă Nicolașa îmi spune tot ce face... Credeam că știi lucrul ăsta.

— Ce-i, atunci, cu lumina electrică?

— Când li s-a stins lumina, Blebea a început să înjure că a rămas pe întuneric. Nicolașa, însă, poartă cu el totdeauna o lumânare sistem Pilau. I-a oferit-o imediat și s-a grăbit să plece, după ce i-a aprins-o.

O lumânare sistem Pilau omoară pe nesimțite și fără nici o urmă...

Un sfert de ceas, ti-e de-ajuns...

— Cum, cum?... Ce fel de lumânare?...

— Pilau... Pi-la-u... N-ai citit pe Edgar Poe?... Noi cunoaștem rețeta lumânării lui Pilau, de acum cinci ani... Stearină, treizeci de grame, cianură de mercur, patru grame și acid clorhidric, trei grame... Ce-ai holbat așa ochii la mine?... Să nu afle Nicolașa că știi și tu lucrurile astea, că nu-i bine... Mai are preparate încă vreo două duzini....

— Nu, nu... Fii pe pace...

Nicolașa, însă, putea să mă amenințe și cu două sute de duzini, că eu tot nu pricepeam nimic din ce-mi spunea Tatiana. Și cu toate acestea, știam că

Blebea fusese găsit mort în patul lui, că uzura electrică nu funcționase din cauza unui accident de motor și că, azi-noapte, Iașii fusese luminat numai cu lumânări. Cu ce fel de lumânare, dar, fusese asasinat Blebea? Tatiana se așază la masă și începe să-mi explice, negru pe alb:

— Vino încoa să înveți și tu. Poate ai să ai nevoie vreodată. Acidul clorhidric se găsește într-o capilară de stearină curată, care străbate lumânarea paralel cu filtrul. Pe măsură ce lumânarea arde, acidul clorhidric, venind în contact eu cianura de mercur, o transformă în clorură de mercur, iar acidul cianhidric, care se degajă, otrăvește aerul și omoară, fără deosebire, orice fel de vietate s-ar găsi în odaie: om, câine, pisică, muscă și chiar păduche de lemn. Dacă vrei să cunoști și formula chimică, iat-o: HgC2Az Ș HCI ș HgCI Ș C2AzH Ai înțeles?... Operația e foarte simplă... Nu lasă nici o urmă și nu deșteaptă nici o bănuială. Exact la fel poți muri de apoplexie sau de ruptura unui anevrism...

* * *

Pe Laurențiu Blebea l-am îngropat în “Cimitirul eroilor”, unde statul acordă pământul gratuit. La “Eternitatea” locul costa prea scump și din cotizațiile prietenilor nu s-ar fi putut niciodată strânge suma necesară.

Nu s-a ținut nici un discurs și în tot Iașii n-am putut găsi o singură floare să-i punem pe mormânt. În schimb, i-am făcut o cruce de stejar mai mare și în prima lui noapte subterană, o candelă cel puțin, știm bine că i-a ars la căpătâi. De celelalte nopți nu mai putem răspunde noi, fiindcă mormintele eroilor sunt date în păstrarea unei “societăți”, formată din elementele militare care nu mai sunt apte pentru front.

Nicolașa l-a condus împreună cu noi până la groapă, îi era teamă parcă să nu-i scape din mână. Eu m-am ferit să-i fac vreo aluzie. Deocamdată, nu era potrivit nici locul, nici timpul. Și-afară de asta, îmi lipsea poate dinamica eroismului de a-mi afirma măcar patriotismul contemplativ. Cu alte cuvinte, îmi lipsea cel mai principal obiect din echipamentul meu sufletesc.

La început, Tatiana trebuie să fi avut o încredere oarbă în mine ca să-mi destăinuiască secretul morții lui Blebea. Mai târziu, însă, când își dăduse seama de ușurința cu care vorbise, avusese grijă să mă prevină că Nicolașa mai are încă două duzini lumânări sistem Pilau.

Nicolașa, dar, va continua să fie prietenul meu, atâta timp cât dragostea Tatianei pentru mine nu-i va devia sufletul și, mai ales, pumnul cu care mă amenințase acum doi ani...

La întoarcerea noastră spre casă, Toto, care a intrat în grațiile noului ministru de interne, îmi comunică un mare secret. Peste trei zile, pleacă primul tren direct la București, cu persoane oficiale și particulari cu trecere la guvern. Dacă Toto ar avea inteligența mea, iar eu relațiile lui cu lumea oficială, amândoi am ajunge oameni deopotrivă de mari în România de mâine. Probabil, însă, că Toto îmi va lua înainte de data asta, fiindcă relațiile cu puternicii zilei mențin apele totdeauna tulburi, ca să nu poată pluti la suprafață decât gunoaiele.

Mă folosesc, totuși, de cele aflate și încep să-mi pregătesc putința plecării la București, cu primul tren direct. E trenul cu care, acum câteva zile, visase să plece bietul Blebea!... Regret din suflet schimbarea rolurilor. Martor mi-e bunul Dumnezeu că n-aș fi în stare niciodată să doresc moartea unui prieten, chiar când prietenul meu ar fi dușmanul țării mele. Lașitatea are marele avantaj de a ne umaniza mai repede și mai complet. În privința aceasta, sunt de perfect acord cu Nicolașa și cu idealul democrației rusești. Ne desparte numai o simplă nuanță de interpretare. Nicolașa omorâse; eu iertasem...

La drept vorbind însă, inversarea rolurilor venise la timp. Doi ani, stătusem destul la Iași. Puteam să-mi consider stagiul exilului sfârșit.

De acum încolo, începea exilul lui Blebea. Fiecare la rândul lui...

Bucureștii mă chemau înapoi. Nu știam dacă mă iertase de toate criticile nedrepte făcute la plecare. Dar știam că, atâta timp cât o să existe parabola ,,Fiului risipitor”, Bucureștii vor sacrifica totdeauna cu bucurie un miel gras și un butoiaș cu vin vechi pentru sărbătorirea pocăitului. Știam că, după doi ani de zile, nu voi găsi nimic schimbat, afară, poate, de sufletul câtorva romantici întârziați. Urmele ocupațiunii dușmane nu putuseră schimba poteca bătătorită, pe care iarna n-o astupă decât până în primele zile ale primăverii. Pictura cubistă din ziua când citisem ocuparea Bucureștilor de armata mareșalului Mackensen, începea să-și precizeze intențiile, liniile, planurile și culorile ca și o Madonă de Rafael. De data asta, începusem să văd Bucureștii, exact ca într-o carte poștală ilustrată...

Iată iar Ateneul cu statuile lui meschine și pretențioase ca morala din fabula Broasca și boul. Iată Calea Victoriei demonstrând cu impertinența ei savantă erezia formulei geometrice, că drumul cel mai scurt de la un punct la altul ar fi linia dreaptă. Iată, apoi, strada Carol cu viziunea ei funebră din ziua în care servise de mauzoleu drapelului nostru național și, în fine, iată-

mi odaia cu biblioteca și icoana sfintei Paraschiva, iată pe Lotty, iată pe Viki, iată-mi sufletul reîntregit ca soarele după o eclipsă totală.

Perspectiva regăsirii Bucureștilor mă înalță pe soclul lașității mele conștiente așa de sus, că aproape încep să-mi pierd noțiunile de adevăr și de frumos. Da, da... Bucureștii sunt cel mai minunat oraș din lume, fiindcă, de azi înainte, Bucureștii sunt iarăși ai mei!... Bucureștii sunt și au să rămână, veșnic, amanta necredincioasă care te înșală cu primul venit, dar de care nu te poți hotărî să te desparți, fiindcă ți-a intrat ca o otravă în sânge...

Mă întorc la București... Permisul l-am obținut mai repede decât m-aș fi așteptat. Se pare, însă, că Dumnezeu ne-a identificat — pe toți animatorii victoriei finale — cu păsările cerului: ne poartă de grijă și unora, și altora.

Tot cu ajutorul lui am reușit să conving pe Tatiana că, deocamdată, trebuie să rămână încă la Iași. Va veni la București, însă, de îndată ce o voi anunța. Nicolașa va veni și el. Ar putea găsi loc la un ziar independent, unde ideile democrației de peste Nistru puteau fi îmbrățișate mai repede chiar ca în ziarele rusești.

Sunt mai fericit ca un elev scăpat de examen. N-am luat nici un premiu, fiindcă părerea mea asupra premianților continua să se bată cap în cap cu a profesorilor și a Ministerului Instrucțiunii Publice. Un elev conștient pentru el și nu pentru bucuria părinților, poate ajunge om mare, chiar când trece clasa cu media la limită. În școală, creierul trebuie menajat. Efortul cel mare se cere după ce intri în viață. Școala este un simplu câmp de antrenament. Pe hipodrom, însă, dacă nu știi cum se face o cursă de așteptare, la potou îți ia altul înainte. Același lucru era să se întâmple cu armata română, dacă nu încheiam la timp pacea de la București. Jocheii din capul plutonului au rămas de data asta în coadă. Eroismul de a fi fost totdeauna în frunte, le-a metamorfozat coroana de lauri într-una de spini!... Până astăzi — mulțumescu-ț i Ție Doamne — n-am luat nici un premiu: nici în școală, nici în literatură. Asta înseamnă că morții n-au ajuns încă să mă priceapă și, ca atare, continuu să fiu viu. Când cei care nu mai sunt încep să priceapă pe cei care par a mai fi încă, diferența dintre unii și alții se reduce la spațiul de timp ce-i trebuie mortului să fie coborât de pe catafalc în groapă...

E povestea tragică a tuturor fabricanților noștri de marmeladă națională, politică, socială, economică și artistică.

Consolidarea ruinelor ne preocupă mai mult decât creația edificiilor noi. Ne este teamă să ne atingem de morți, fiindcă ne dăm seama că nu-i putem înlocui. Îngăduința colectivă dovedește neputința individuală.

Greutatea trecutului ne sufocă, contemplarea mizeriei prezente ne mângâie și dispariția noastră fatală ne scapă de rușinea unei existențe pe care nu ne-am putut-o afirma cu nimic.

De azi înainte, întregirea noastră pe harta geografică este sigură.

Să dea Dumnezeu ca ea să se poată face și în viața de toate zilele!...

Mi-e teamă, însă, că vom rămâne mereu aceeași paracliseri ai formulei "Doamne miluește-ne!"... Vom deveni, poate, cu timpul chiar preoți și, după un stagiu de milogeală evanghelică, vom ajunge Arhierei și poate chiar Apostoli... Vom aștepta zadarnic, însă, pe Prometeul neamului nostru, care să ne dăruiască focul propriei noastre existențe, fără prealabila învoire a Divului Traian sau a lui Mihai Viteazul!...

Mi-e teamă că nu vom ajunge niciodată să înțelegem optimismul unei existențe naționale și vom continua să ne proslăvim strămoșii, cu respectul slugii față de stăpânul bătăios...

Din tot trecutul nostru, nu vom putea agonisi în suflet decât un maldăr de ruine. Dar ceea ce este mai trist, nu le vom putea păstra nici pe acestea intacte; fiindcă — spre marea noastră rușine — nu vom fi în stare să clădim pentru ele nici măcar un Muzeu Național.

Le vom specula, însă, în discursuri, în promisii și în planuri pentru viitor și le vom preamări atâta timp cât ipocrizia, egoismul și rapacitatea celor puternici ni le va flutura prin fața ochilor, învăluite în culorile drapelului național: roșu, galben și albastru...

Virtutea pasivă a propriei noastre admirații va ucide în noi orice emoție creatoare. Vom clădi atâtea mauzoleuri, că nu vom mai putea găsi loc pentru un singur Panteon... Și așa mai departe, vom continua să rămânem în viață aceiași elevi premianți la școala României de ieri, până ce vom îmbătrâni pe băncile neamului întregit, fără să putem pricepe tinerețea trecutului învățat pe de rost. Vom papagaliza și noi ce vom auzi de la alții și, în mijlocul generației de mâine, vom trăi suspendați în colivia noastră spațioasă, ca o podoabă exotică în casa unui îmbogățit de război. Dar optimismul și entuziasmul pentru viața adevărată, al celor câțiva, sunt sigur că vor fi apreciate ca și până mai ieri, tot cu nota "trei la conduită".

Ce voi găsi, dar, la București, după doi ani de umilință națională și completă dezagregare moleculară?...

Să se fi născut, oare, din el însuși, un al doilea Empedocle și în țara mea?... Întregirea neamului românesc să fi întregit oare și sfera dragostei solare, la care ar trebui să ne încălzim cu toții, ca la sânul acestui zeu

globular?... Sau, poate, pontifii discordiei vor continua să-i denatureze cultul și pe viitor?... Vom culege și noi, ceva nou cu adevărat, din realizarea visului nostru de ieri?... Sau ne vom mulțumi numai cu sandala de aramă a magului de odinioară, scorojită de focul vulcanului Etna?... În cazul de față, vulcanul Etna poate fi înlocuit cu războiul pentru întregirea neamului românesc. Îmi dau seama, însă, că supozițiile mele mă îndepărtează și mai mult de optimismul existenței pentru care trebuie să pledez de azi înainte.

E timpul, dar, să proclamăm, cu aroganța omului care vrea să trăiască, nu temerile, ci aspirațiile noastre de mâine.

E timpul să ne controlăm viața cu propriii noștri ochi, cu propriile noastre simțuri, cu propriile noastre brațe!... Să ne admirăm strămoșii, dar numai cu intenția hotărâtă de a face și noi ca ei... Din admirația noastră pentru trecut, să ne rezervăm, numaidecât, o cotă parte și pentru viitor... Cei care trăiesc admirând numai trecutul, dispar fără să poată lăsa după ei ceva demn de admirat... și să nu uităm că datoria noastră, înainte de toate, este să devenim strămoșii urmașilor noștri de mâine...

E singurul eroism postum al lașității noastre creatoare, conservatoare și perpetuante.

Altminteri, riscăm și noi, ca și Laurențiu Blebea, să fim puși în formula chimică: HgC2Az Ș HCI ș HgCI Ș C2AzH...

Tatiana mi-a destăinuit că Nicolașa mai are încă două duzini de lumânări sistem Pilau. Are, dar, exact cât i-ar trebui, la nevoie, României de mâine, să scape de ploșnițele României de ieri.

XIV - TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE!

Locomotiva noastră urlă ca un câine la lună plină. Primele macaze ne zgâlțâie ca niște sughițuri nervoase și, pe peronul gării de Nord, un grup de prizonieri germani urează: Willkommen în der Heimat, primilor bucureșteni sosiți de la Iași fără “ausweis”.

Cobor din tren, ca și cum m-aș fi întors din vilegiatură. În cele două nopți și două zile de drum, mi-am recapitulat zadarnic episoadele faimoasei “Expediții a celor zece mii” și împreună cu tovarășii de vagon mi-am pregătit vocea să salut orașul natal: Talassa!... Talassa!... Scontasem însă o emoție la care, probabil, nu aveam nici un drept. Momentul liric mă trădase ca un aliat de ocazie, de care nu mă lega nici o afinitate sufletească. Îmi dau

seama, încă o dată mai mult, că eroismul este un fel de articol de lux, pe care nu mi-l pot introduce în suflet, nici măcar prin contrabandă.

Privirile binevoitoare ale curioșilor încep chiar să mă enervezc. Și nu sunt măcar îmbrăcat în uniformă militară!... Cel puțin, i-aș putea minți că vin de pe front... Dar așa — civil, cu ghete de la misiunea americană, palton cu blana de la Odesa, pălărie de la “Herbert James” și cravată de la “Charvet”, nu pot avea altă scuză decât aceea, poate, ca n-aș fi român...

Noroc însă că nu mă cunoaște nimeni și, de la gară până în strada Carol, mă strecor ca chiurasatul “Goeben” printre vasele flotei engleze din Marea Mediterană. În drum, spre casă, admir arcurile de triumf pe care inscripția “Trăiască România Mare” se repetă ca galoanele de aur ale unui general, ajuns pe culmea ierarhiei militare. Noul calificativ al țării nu-mi pare deloc exagerat. Dacă nu mă înșel, pe vremea lui Mihai Viteazul, România fusese chiar ceva mai mare!... În schimb, constat cu bucurie că aspectul orașului nu s-a schimbat deloc și că, mai ales toamna, Bucureștii oftează la fel, fie că plecăm noi și vin nemții, fie că pleacă nemții și venim noi... În poarta casei, mă opresc o clipă. Sunt mai mult plictisit, decât emoționat. Mi-am adus aminte că, la plecare, Viki îmi dăduse o cruce gamată, pe care îi promisesem c-am s-o păstrez. În clipa aceea, însă, cruciulița se găsea la gâtul Tatianei... și Viki e capabilă să-și aducă aminte de angajamentul meu solemn...

Ah!... Dacă ar fi fost o șuviță de păr, așa cum se obișnuiește în asemenea cazuri, i-aș fi cântat poate și eu ca Marcel Legay, la Noctambules: “Et toujours ma cocarde unique Fut cette mêche de cheveux Que je serrais d’un poigne nerveux Contre mon coeur, sous ma tunique”.

Dar, în tot timpul războiului, nu purtasem niciodată o tunică militară și, în locul tradiționalei șuvițe de păr autentic, Viki își legase amintirea de un lucru cu totul străin ființei sale.

Ciudată împerechere de lucruri sfinte!... Lotty îmi ceruse, la plecarea mea, icoana sfintei Paraschiva, iar Viki îmi dăduse o cruce...

Atâta prozelitism nu cred să fi putut face în strada Carol nici chiar apostolul Pavel.

Abia acum încep să mă neliniștească surprizele reîntoarcerii mele la București. Simt cum emoția revederii celor două femei începe să fie copleșită de răspunderea vinovatei mele atitudini...

Treptele scării parcă nu se mai sfârșesc... “Mai lungă-mi pare scara, acum la-ntors acasă.” În fața ușii mă opresc să răsuflu. Nu sunt obosit. Dar

o ușă în care n-ai mai bătut doi ani de zile e ca un prieten bolnav de tifos exantematic. Nu știi dacă trebuie să-i dai mâna sau să-i vorbești numai de la distanță.

N-am fost niciodată așa de emoționat. Nu mi-am anunțat sosirea nimănui. Cei care ar fi putut să mă aștepte, poate nici nu vor să mai știe că exist... Cartea mea de vizită a dispărut de pe ușă. Probabil că, în lipsa mea, în dosul geamului cu perdeluțe de mătase verde se perindaseră alte nume. Dar cel puțin amintirea numelui meu o fi rămas undeva, în aceasta cutie a Pandorei pe care mi-e teamă parcă s-o deschid?...

Lotty și Viki mă cred, poate, plecat pentru totdeauna. În doi ani de zile, la Iași a murit atâta lume, că cei care se întorc par mai repede fantoma celor care au plecat.

Dar nu cumva mă înșel?... Aceasta să fie oare ușa pe care altădată intram ca ecoul unui acord de violoncel, pe care Mauriciu Pollak îl trimite doamnei Grümberg de pe lumea cealaltă?... Nu știu în care din noi doi s-a schimbat ceva... Ușa nu mai are clanța de alamă galbenă pe care i-am lăsat-o la plecare. Probabil că nemții o transformaseră în cămăși pentru gloanțele cu care credeau să ne poată goni și de la Iași. Alama asta, însă, ne-a atras cu puterea unui magnet și ne-a adus din nou la București.

Iată-mă, dar, din nou în fața ușii mele. De data asta, o recunosc.

Butonul soneriei electrice îmi sărută degetul arătător, ca o buză rece de convalescent...

Din cadrul ușii, o servitoare pe care n-o cunosc mă măsoară din tălpi până în creștet.

— E cineva acasă?

— Nu e nimeni...

— Unde e cucoana?

— A plecat cu domnul...

— Care domn?

— Domnul doctor...

— Care doctor?

— Bărbatul cucoanei...

Presimțirile nu mă înșelaseră, dar. Lotty se mutase în alta parte.

Din odaia mea plecasem cu adevărat pentru totdeauna... Fatalitatea îmi suprimase una din primele revederi pe care le scontasem, neîntrerupt, timp de doi ani de zile.

— Nu știi unde s-a mutat chiriașa cea veche?

— Care chiriașă?

— Doamna Grümberg.

— Păi tot doamna Grümberg stă și acum, dar nu-i mai zice așa... s-a măritat cu domnul doctor Hirsch și au plecat amândoi în Germania.

După nedumerirea cu care mă privește servitoarea, pricep care trebuie să fi fost propria mea nedumerire. Încerc să mă reculeg, să mă regăsesc, să mă recunosc. Revederea, la care trebuia să renunț, îmi fusese poate cu mult mai scumpă decât a camerei mele, pe care o bănuisem în primul moment. Servitoarea mă întreabă cu oarecare temere:

— Dar dumneavoastră cine sunteți? A, da!... Uitasem aproape că trebuia să fiu și eu cineva! ...Mi-era teamă, însă, că cel care se întoarce nu mai putea fi cel care plecase.

— Eu sunt chiriașul cucoanei... Am fost până acum la Iași... Mircea Băleanu.

Servitoarea tresare și îmi țipă la ureche, ca o trompetă militară:

— A!... dumneavoastră sunteți conașul Mircea?... Bine ați venit!...

Poftiți, vă rog... De când vă așteaptă domnișoara!... Toată ziua vorbește de dumneavoastră... Domnișoara Viki n-a plecat... Nu știați? Așa a lăsat vorbă conița... Să v-aștepte mai întâi pe dumneavoastră și pe urma să plece și dumneaei...

Viki, însă, nu este nici ea acasă.

Apartamentul este aproape gol. Lotty și-a vândut, la plecare, toate mobilele. N-a mai rămas decât strictul necesar, cu care Viki trebuia să-mi aștepte întoarcerea. Restul are să-l vândă probabil ea, după ce n-am să mai fiu pentru ele decât simpla amintire a unui fost chiriaș... În odaia mea, deocamdată, nu s-a schimbat nimic. Icoana sfintei Paraschiva mă așteaptă în peretele unde o lăsasem. Surâsul ei, însă, are parcă ceva din senzualitatea buzelor cu care Lotty îi destăinuise, la plecare, pentru ce nu mă mai poate aștepta. Și Lotty îi lăsase parcă secretul clipei când sufletul trecutului profan palpitase pentru prima dată în lumina sfințită a unei candele. Servitoarea îmi explică, grăbită și guralivă:

— În odaia dumneavoastră a dormit până acum domnișoara Viki.

Nu vă lipsește nimic. Lucrurile sunt toate la locul lor, așa după cum le-ați lăsat dumneavoastră. Domnul doctor a stat la început în odaia domnișoarei, până ce și-a făcut vorba cu conița și s-au luat. Seamănă cu dumneavoastră — bătu-v-ar norocul — ca două picături de apă... Parcă ați fi frați... Îmi spunea mie conița, dar tot nu credeam... și ce-a mai plâns când

a plecat!... Îl iubește dumneaei pe domnul doctor, nu-i vorbă.... dar, oricum... Îi vine greu omului să se despartă de țara lui...

Dacă nu-i băteau ai noștri pe nemți, rămâneau cu toții la București, că și domnului doctor mult îi plăcea la noi... Se vede, însă, că așa i-a fost scris coniței... N-a avut parte de țara noastră... Dacă au plecat nemții, a trebuit să plece și dumneaei după bărbat. Nu se putea altfel...

* * *

Viki s-a întors din oraș. Aproape n-o mai recunosc. A crescut mare.

S-a rotunjit la față și la șolduri. Pulpele i s-au împlinit ca un desen cercetat de profesor și sânii au început să-i puncteze bluza, ca două cornițe de miel care suge încă la oaie. I-au dispărut și pistruii de pe obraz și privirile bănuitoare de pe sub gene. Ochii i s-au limpezit ca doua mărgele albastre de Murrano, iar cârlionții părului par niște mătănii de chihlimbar de Buzău.

Viki are șaptesprezece ani și trei luni!...

Exact așa trebuie să fi fost și Lotty, pe vremea când era iubită de Mauriciu Pollak.

Vreau s-o sărut. În lipsa mamă-sii, pe cine oare aș fi putut săruta în casa asta, în care, trei ani de-a rândul, nu-mi precupețise nimeni sărutarea?...

Viki, însă, mă oprește revoltată.

—O, o, o!... Ce înseamnă îndrăzneala asta? Ai înnebunit?... Pe toți v-a zăpăcit, așa, victoria?...

Nu vedeam nici o legătură între victoria armatei noastre; de data asta asigurată, și o eventuală înfrângere a mea personală. Refuzul neașteptat al fetei, însă, îmi aduce aminte de îngăduința mamei sale. Încerc să-mi stăpânesc enervarea.

— Nu vrei să te sărut, Viki?

— Să mă săruți?... Pentru ce să mă săruți?.... Îngân rușinat ca un elev prins cu lecția neînvățată:

— Fiindcă simt nevoia să sărut pe cineva... Vreau să-mi sărut trecutul... amintirea fericirii mele în casa voastră... Tu nu înțelegi că, în clipa asta, trecutul meu ești tu.... Tu singură!... Afară de tine, ce-a mai rămas din tot trecutul meu în casa asta?...

Viki își pleacă ochii și nu răspunde.

Eu continuu:

— Haide, Viki... Vino să te sărat, ca un frate mai mare ce-ți sunt...

Tu ești sora mea cea mai mică și cuminte, care nu m-ai dat uitării. Tu singură m-ai așteptat... Tu singură m-ai iubit cu adevărat!...

Viki mă privește încruntată:

— Nu este adevărat... Cine ți-a spus că te-am iubit?...

— Tu singură... Adu-ți aminte... Ce mi-ai spus și ce mi-ai dat în noaptea plecării mele la Iași?...

— Eu?... Nu-mi aduc aminte... Încep să înțeleg. Viki încearcă să nu-și mai aducă aminte nimic din ce s-a hotărât să uite pentru totdeauna. Probabil că Viki a rămas același copil încăpățânat, care mă ura la fel ca și pe vremea când mă spiona prin gaura ușii. Și Viki are, poate, dreptate. Domnișoara Grümberg nu mai este copila de cincisprezece ani, pe care o lăsasem la plecarea mea. Acum e fată mare... În primul moment, îmi fusese teamă de amintirea copilei de acum doi ani. Ironia fetelor mari, însă, este mai periculoasă decât otrava cuțitelor ruginite. Și otrava a început chiar să-și facă efectul....

E răzbunarea talismanului înstrăinat, care îmi purtase noroc în pribegie!...

Din mulțimea învingătorilor ce se întorceau de la Iași, eu eram, deocamdată, primul învins. Și Viki nu-mi dă nici măcar timpul să mă dezmeticesc.

— Ți-a spus servitoarea că trebuie să te muți numaidecât? La 15, predau apartamentul proprietarului...

Eram dat afară ca un lucru de prisos. Odaia în care, trei ani de-a rândul, mirosise a levănțică, începuse să pută a acid fenic. Caricatura trecutului îmi schimonosea parcă imaginea prezentului, pe care crezusem că-l voi putea înnoda la infinit de firul solid al Parcei, care până atunci îmi fusese mereu binevoitoare...

Tulburarea mea, însă, nu făcea nici un efect asupra micului meu călău. Viki continua să-mi citească sentința de moarte:

— Trebuie să-ți cauți numaidecât altă odaie în oraș... Grăbește-te, însă, până ce nu se întorc toți refugiații... Să știi că odăile s-au scumpit grozav, de când cu victoria românilor... Cu prețul ăsta, nu mai poți găsi odaie nici la mahala!... Îmi dau seama că nu mai am ce căuta în casa asta. De data asta, în odaia mea mă simt mai străin ca în prima noapte petrecută în odaia domnului Aivazian...

Lotty a plecat...

Pe Viki am pierdut-o...

Jenny n-a existat niciodată pentru mine...

Tatiana este încă la Iași... Și zorii zilei de mâine întârzie parcă să se arate la orizont...

Eram sigur că dintre învingătorii întorși la București foarte mulți n-aveau să se aleagă cu nici un trofeu. Mă îndurera, însă, faptul că tocmai înfrângerea mea personală trebuia să servească de preludiu deziluziei naționale de mai târziu.

Mă ridic solemn și plin de mărinimia unui decret regal de grațiere:

— Bine... Plec... Dar să știi că nu plec, până ce nu te sărut, mai întâi... Lasă-mă să te sărut, Viki...

— Fii serios, Mircea...

— Lasă-mă să te sărut, scorpie mică...

— Astâmpără-te că țip... A!... A!... Bestie!... Be… be... Bâ... bâ... . . . . . .
. . . .

— Iartă-mă, Viki. Nu fi supărată pe mine... Dar... Dar... noblesse oblige... Tu, pesemne, uiți că eu sunt unul din animatorii victoriei finale!...

Atâta lucru măcar merit și eu de la tine...

Viki și-a ascuns capul în pernele patului și plânge cu hohote, ca apa fierbinte dintr-un samovar. Mă apropii de ea și îi mângâi părul răsfirat pe trupul subțire și delicat, ca un arc în clipa când se îndoaie ca să azvârle săgeata.

Bestia a fost atinsă drept în inimă. Și bestia rănită, încep să-mi dau seama că sunt eu.

De ce plânge Viki?... De ce plâng femeile când nu-și pot spune tot ce vor?...

Aventura mamă-sii o dezgustă. Din clipa în care mintea a început să-i lămurească nedumeririle copilăriei, Viki i-a iertat trecutul, dar și-a rezervat dreptul să-și hotărască singură viitorul. Probabil că Viki este cea mai tânără adeptă a principiilor lui Wilson… Dacă ar fi să n-o mai vadă pe mamă-sa niciodată și tot n-ar pleca din țară. Deocamdată are de gând să se ducă la Galați, la un unchi al ei... Știe bine că acolo are să moară de urât. Dar nici la București nu mai poate rămâne. De când a plecat mamă-sa, nu mai are pe nimeni aici. Pentru ea, mamă-sa este ca și moartă. Și, din moștenirea părintească, nu vrea să păstreze nimic, nici chiar amintirea fostului chiriaș, care ar putea-o face să roșească.

Ce repede a crescut Viki!... Parcă ar fi România Mare. Și eu, ce repede am îmbătrânit!... Parcă aș fi... Dar nu. Nu, nu... Pune strajă, Doamne, gurii

mele!...

* * *

M-am mutat, provizoriu, la hotel. De la fereastră, privesc în piața Teatrului Național și în lungul Căii Victoriei ultimele pregătiri pentru primirea suveranilor, generalului Berthelot, guvernului, armatei române, detașamentelor aliate și a primilor eroi sosiți de la Iași cu trenurile speciale. În clipa asta, Bucureștii parcă e cel mai frumos oraș din lume. Mi-e teamă, însă, că în capitala României Mari podoaba zilelor de mâine o vor face aceeași oameni mici.

Am rămas singur ...

Mă mângâi cu iluzia Ceahlăului că ar fi mai mare decât Negoiul sau Caraimanul!...

Ce mic păream la Iași, alături de Nicolașa!... Până și Tatiana părea mai mare, alături de mine. Și domnul Aivazian, ce sus trebuie să se fi înălțat!... “Cocostârcul de aur” plutește pe deasupra banalului triunghi de cocostârci tout simplement!... Laurențiu Blebea doarme în cimitirul eroilor de la Iași, iar Toto Radian și-a asigurat un scaun de deputat în Ardeal. Și Ardealul e plin de mine de cărbuni, de fier și de aur!... Din desișul brazilor seculari, surâsul Canaanului incendiază, cu simplul lui miros de rășină, venerabilul suflet al Patriarhilor români!...

De data asta, însă, Istoria n-are să se mai repete, fiindcă Istoria adevărată nu-i decât legenda unei realități inexistente. Moise nu va mai muri pe muntele Sinai și pustiul Arabiei nu va mai albi decât oasele eroilor necesari pentru morala fabulei... Fabula este pâinea de toate zilele a omenirii!... Adevărul displace, dezgustă, deprimă, distruge.

Adevărul cade totdeauna la fund, greu ca plumbul... Minciuna, însă, vrăjește, orbește, însuflețește, înalță. Minciuna zboară totdeauna pe deasupra, ca gunoaiele în vânt... Nu ne place adevărul, fiindcă prea ne temem de el. Adorăm, în schimb, minciuna, fiindcă ea nu ne contrazice niciodată... Și totuși, în România Mare, ce mic îmi pare că sunt, de când am rămas singur...

Viki a plecat la Galați, iar Tatiana îmi scrie că nu mai vine la București. Se întoarce în Rusia cu Nicolașa, pe care s-a hotărât să-l ia de bărbat. Și-a dat seama că n-are să poată trăi în România, că dragostea ei de la Iași n-a fost decât pasiunea unui copil pentru o păpușă nouă și că viața adevărată nu sunt liniile paralele, ci secantele care ciopârțesc sfera...

I-am răspuns: “Facă-se voia ta”, și atâta tot. Pumnul lui Nicolașa nu va mai amenința decât fantoma unei amintiri neplăcute și amintirea trecerii lor prin România nu va fi decât mirosul greoi al gunoaielor aprinse în ziua celor patruzeci de mii de sfinți mucenici...

Sunt singur.

Lotty parcă îmi bate iar în ușă, îmi deschide fereastra și mă cheamă să văd ce se petrece în stradă.

Pestetot nu-i decât: roșu, galben, albastru!...

Zgomotul mulțimii se ridică în văzduh ca fumul sacrificiului biblic, pe care Dumnezeu îl primește, în fine, și din partea poporului român.

Clopotele bisericilor încep să bată cu gravitatea unor sentințe definitive... Țignalele gardiștilor le acompaniază cu grația stridentă a unor intervenții inutile... Și bubuitul tunurilor le răspunde la fel ca în ziua când, în strada Carol, se sărbătorea falsa noastră victorie de pe Argeș...

De data asta, însă, mulțimea nu mai fuge înspăimântată. Balcoanele nu se mai golesc și ferestrele nu se mai închid. Aeroplanele dușmane nu mai vin să bombardeze Bucureștii.

De data asta, sosesc învingătorii, stăpânii, românii!...

Dintre cei sosiți cu o clipă mai înainte, fac parte și EU.

Dar eu, ce-am făcut mai mult decât alții, ca să-mi pot încadra chipul în aureola de roșu, galben și albastru, ce-mi flutură prin fața ochilor?...

Mulțimea din stradă m-a exilat parcă în pervazul ferestrei, ca pe o cucuvaie singuratică, în crăpătura unui zid de biserică incendiată de război...

Simt cum încep să mă dizolv în propria mea singurătate, ca culorile drapelului național după atâtea intemperii. Din mine n-a mai rămas parcă decât flacăra mincinoasă de la rădăcina nucului bătrân, sub care a fost îngropată, pe vremuri, o comoară... Închid fereastra și în patul hotelului în care n-am dormit încă nici o noapte, mă întind, rigid și drept, ca o linie geometrică.

Ciudată coincidență... Abia acum îmi dau seama că patul acesta e prea scurt pentru mine. Parcă m-am culcat în patul lui Procust... Și în timp ce aclamațiile mulțimii din stradă pătrund prin fereastra închisă până în odaia mea, chipul legendarului bandit din vechea Attică se desprinde parcă din penumbra perdelelor și pășește hotărât spre mine.

— Ce vrei, ilustre cetățean al României Mari?

— Vreau să te ajustez cu patul în care ai să dormi de azi înainte...

Am venit să-ți retez picioarele și capul...!

martie — aprilie 1924